

Onsdagen den 21 november

Kl. 10.00

Onsdagen den
21 november 1979

*Riksdagsarbetet
under tiden fram
till juluppehållet.*

§ 1 Justerades protokollet för den 13 innevarande månad.

*Större debatter
våren 1980*

§ 2 Riksdagsarbetet under tiden fram till juluppehållet

TALMANNEN:

*Sammanträdesfria
veckor under 1980*

Såvitt nu kan bedömas kommer kammarens sista arbetsplenum före jul att hållas onsdagen den 19 december. Om så erfordras anordnas ett bordläggningssammanträde torsdagen den 20 december.

§ 3 Större debatter våren 1980

TALMANNEN:

Våren 1980 kommer att anordnas tre större debatter. Den allmänpolitiska debatten tar sin början onsdagen den 30 januari, finansdebatten onsdagen den 27 februari och den utrikes- och handelspolitiska debatten onsdagen den 12 mars.

§ 4 Sammanträdesfria veckor under 1980

TALMANNEN:

De sammanträdesfria veckorna under 1980 kommer i enlighet med talmanskonferensens rekommendationer att förläggas till den 3–9 mars och den 27 oktober–den 2 november.

§ 5 Föredrogs och hänvisades

Propositioner

1979/80:33 till näringsutskottet

1979/80:46 och 63 till lagutskottet

§ 6 Föredrogs och bifölls

Interpellationsframställning 1979/80:71

Onsdagen den
21 november 1979

*Utbyggnaden av
Sölvsbackaström-
arna*

Föredrogs civilutskottets betänkande 1979/80:5 med anledning av motioner rörande utbyggnaden av Sölvsbackaströmmarna.

I detta betänkande behandlades motionerna

1978/79:2406 av Thorbjörn Fäldin m. fl. (c) såvitt däri föreslagits att riksdagen uttalade sig mot utbyggnaden av Sölvsbacka (yrkandet II.6.M) och

1978/79:2705 av Elvy Olsson m. fl. (c, vpk, s, m), vari hemställts att riksdagen med ändring av gällande riktlinjer för den fysiska riksplaneringen uttalade att Sölvsbackaströmmarna i Övre Ljungan t. v. undantogs från vattenkraftsutbyggnad.

Utskottet hemställde

att riksdagen med anledning av motionerna 1978/79:2406 yrkandet II.6.M och 2705 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört om åtgärder för att nå en överenskommelse som innebar att Sölvsbackaströmmarna inte byggdes ut.

Reservation hade avgivits av

1. Kjell Mattsson (c), Rolf Dahlberg (m), Karin Ahrland (fp), Knut Billing (m), Bertil Danielsson (m), Sven Eric Åkerfeldt (c) och Bertil Dahln (fp) som ansett

dels att utskottets motivering i avsnittet 5.3 Förhandlingar (s. 11–12) bort utgå,

dels att utskottet bort hemställa att riksdagen skulle avslå motionerna 1978/79:2406 yrkandet II.6.M och 2705,

2. Karin Ahrland (fp) och Bertil Dahln (fp) som ansett att utskottets motivering i avsnittet 5.2 Regeringens beslut m. m. (s. 10–11) bort utgå.

KJELL MATTSSON (c):

Herr talman! Kammaren skall efter den här debatten ta ställning till – i sak – om riksdagen skall eller inte skall begära att regeringen förhandlar med Trångfors AB om villkoren för att bolaget skall avstå från sina rättigheter i Sölvsbackaströmmarna. Kammaren skall också votera om en del av motiveringen i betänkandet – den del som berör regeringens handläggning och som kan ingå i motiven eller falla bort, hur den första omröstningen än utfaller.

Jag skall först ta upp huvudfrågan – förhandlingar eller inte. Först i all korthet något om den faktiska bakgrunden till ärendet, fakta som vi alla i utskottet har varit ense om.

Till en början får vi notera att regeringen redan den 8 mars i år har medgivit att tillstånd lämnas för att bygga och bibehålla Sölvsbacka kraftstation m. m. Därmed har Trångfors AB fått rättigheter som riksdagen inte kan ta ifrån

bolaget genom ett beslut. Vi har inte haft lagliga möjligheter att – ens om vi ville det – upphäva detta regeringens beslut. Vattendomstolens deldom i oktober gör varken till eller från i huvudfrågan.

Domstolen har bara haft att konstatera att frågan om företagets tillåtlighet var slutligt avgjord av regeringen. När utskottet har haft att behandla motionerna har vi till att börja med bara konstaterat ett faktum – varken uttalanden eller ändrade riktlinjer kan rubba bolagets rätt. Utskottet är också enigt om att man skall avstyrka de konkret formulerade motionsförslagen.

Trots detta fanns det en opinion som ansåg och anser att kraftstationen inte borde få byggas. Den ståndpunkten innebär alltså i sak att regeringen inte borde ha givit sitt medgivande. Den har också uttryckts så, att riksdagen tidigare borde ha fattat beslut som hindrat regeringen från att ge medgivandet – sådana möjligheter finns inom den fysiska riksplaneringens ram. Hur övertygad man än kan vara om att det inte är riktigt att bygga ut Sölvsbacka, så står dock samma faktum kvar – medgivandet är redan lämnat. Alla är också eniga om att det inte finns någon appell mot regeringens beslut som sådant.

Det diskuterades då i allmänna termer om det var möjligt och lämpligt att staten skulle försöka lösa in bolagets rätt genom expropriation. Utanför utskottet diskuterades t. o. m. en särskild lagstiftning. På den här punkten var emellertid utskottet också helt enigt om att beslut i den riktningen inte skulle övervägas. Kvar stod då en fråga: Skall riksdagen på något sätt försöka få till stånd en frivillig uppgörelse med kraftbolaget som innebär att bolaget avstår från sina rättigheter?

Den grundläggande frågan i en sådan situation är givetvis om man på sakliga grunder anser att ett medgivande inte borde ha lämnats. Det är naturligt att man ställer den frågan, även om man inte kan påverka det redan fattade beslutet. Utgångsläget var att riksdagen hösten 1977 ansett att det i vart fall inte fanns anledning att hindra en utbyggnad med hänvisning till övergripande bedömningar inom den fysiska riksplaneringen. I sak var de i utskottet representerade partierna ense om detta. Det förhållandet att socialdemokraterna ville byta ut en del älvsträckor i redan exploaterade älvar mot ett stort ingrepp i den orörda Kalixälven ändrar inte själva faktum. Med denna förutsättning återstod bara att låta tillåtligheten prövas enligt vattenlagens regler. Den ståndpunkten argumenterade socialdemokraterna för redan 1975, och den stod kvar som i princip obestridd även vid riksdagsbeslutet hösten 1977.

Riksdagen har självfallet inte möjligheter att – och skall inte heller – göra en allsidig prövning av om det finns möjligheter att medge utbyggnad av en viss älvsträcka enligt vattenlagen. Ett sådant avgörande kräver en noggrann prövning av ett omfattande material och en argumentering för eller emot. Riksdagens roll är att ge normer genom vattenlagen och inte att gå in på tillämpningen av vattenlagen i enskilda fall.

I utskottet kunde vi konstatera att vattendomstolen ansett att det ursprungligen avsedda företaget inte var tillåtligt enligt de grundläggande

Onsdagen den
21 november 1979

*Utbyggnaden av
Sölvbackaström-
marna*

reglerna i vattenlagens andra kapitel. Vi kunde också konstatera att inte heller regeringen ansett att det modifierade företaget var tillåtligt enligt dessa regler. Denna regeringens bedömning kan också förklara varför regeringen inte på nytt begärde ett yttrande från vattendomstolen beträffande det modifierade företaget.

De här bedömningarna hade övertygat utskottet om att de som ville skydda älvsträckan inte bara kämpade i egen sak – deras bedömningar i tillåtlighetsfrågan kunde också förenas med bedömningar enligt vattenlagen. Vi hade därmed ytterligare skäl att visa respekt för opinionsyttringar som kom fram.

Men kvar stod det faktum att regeringen medgett att tillstånd till utbyggnad skulle ges. Medgivandet hade visserligen grundats på den dispensregel i 4 kap. 18 § vattenlagen som endast regeringen kan använda sig av. Beslutet var dock formellt oantastligt – regeringen hade gjort sina bedömningar med stöd av beslutsmöjligheter som riksdagen gett den i lagens form. Skulle man gå vidare i prövningen innebar det i sak – även om inte formellt – att riksdagen utanför den konstitutionella granskningens ram skulle pröva lämpligheten av regeringens bedömningar i ett enskilt fall. Detta skulle i sin tur vara ett principiellt avsteg från vårt beslutssystem, som i många fall kan sätta en rättighetsinnehavare i ett faktiskt tvångsläge. Vi anser därför att det redan på den grunden inte kan bli tal om förhandlingar med bolaget.

Nu kan man kanske säga att i det här speciella fallet finns det inte anledning att särskilt ömma för bolaget. Om regeringen kommer med mössan i hand för att förhandla kan bolaget självfallet utnyttja den situationen till sin fördel. Är staten så angelägen som det då verkar att få en överenskommelse finns det ju från bolagets sida inte någon anledning att pressa sina villkor. Villkoren för staten kan alltså i en överenskommelse lätt bli sämre än i en skadeståndsprocess.

Det jag nu har sagt leder in på en fråga: Har man på majoritetssidan någon rimlig uppfattning om på vilken nivå skadeståndskraven ligger? Är man villig att låta staten och skattebetalarna betala hur mycket som helst bara man får ett stopp för företaget? Jag skulle gärna vilja ha ett svar på de frågorna i den debatt som följer. Jag utgår från att utskottsmajoriteten har vägt kostnaderna för sitt förslag mot andra angelägna utgifter. Det är väl under alla förhållanden klart att det inte rör sig om småpengar.

Jag är i det här sammanhanget frestad att ställa en annan fråga: Har man från majoritetens sida övervägt – om man nu har inställningen att utbyggnaden medför större skada än man trott – att i stället kompensera de närmast drabbade ytterligare? Man kan ju tänka sig att kompensera invånarna i Storsjö, fiskeintressena eller kommunen. Kommunen har redan fått 2 milj. kr., som den kanske får betala tillbaka om inte staten tar ansvaret också för dessa pengar. Under alla förhållanden skulle även en sådan generös kompensation ligga på en rimligare och mer överkomlig nivå än om man skall hålla bolaget skadeslöst, och detta kanske med förhandlingsmarginaler.

Inställer man arbetena uppkommer det också skador. Vad säger de som vill

ha arbete, både direkt på platsen och i tillverkningsledet? Vissa kostnader har också lagts ned som blir samhällsekonomiskt förlorade för alltid.

Det kan naturligtvis vara så att majoritetssidan haft de nämnda tankarna men inte ansett sig behöva tänka dem till slut. Det förhandlingsuppdrag man vill ge regeringen är ju vagt formulerat och ger inte regeringen makt att själv sluta ett avtal. Regeringen måste – om den vill tillstyrka en möjlig uppgörelse – komma tillbaka till riksdagen och få avtalet godkänt och medel anvisade. Jag kan därför inte komma ifrån misstanken att utskottsmajoriteten bara haft det kortsiktiga syftet att av taktiska skäl eller under trycket av lokala opinioner få ett stopp på bygget nu. Och vad händer sedan? Jo – regeringen förhandlar med bolaget och kommer fram till den lägsta ersättningsnivå man kan. Regeringen får då lämna över frågan igen till riksdagen. Regeringen kan tillstyrka att riksdagen godkänner avtalet och begära att pengar anvisas. Den kan också avstyrka och låta riksdagen fatta beslut. I bägge fallen är det vid ett senare riksdagsbeslut som den verkliga frågan avgörs – då vet man vad det kostar. Därmed kommer jag tillbaka till min första fråga: Hur långt vill utskottsmajoriteten gå? Tänker man bestämma sig först vid ett senare riksdagsbeslut har man kanske väckt en mängd förhoppningar, som antingen får köras över eller som psykologiskt driver en riksdagsmajoritet till ett så dyrt beslut som man inte skulle ha fattat om ställningstagandet hade gjorts i dag. Från den synpunkten tycker jag att det är ett förfarande som inte är värdigt riksdagen.

På de här skälen har jag och medreservanterna i utskottet kommit till slutsatsen att vi inte bör ge regeringen ett förhandlingsuppdrag.

Utskottet har vid sin genomgång av ärendet och regeringens beslut också fått anledning att beröra en del mer allmänna synpunkter på beslutsordningen i fråga om vattenkraften. Huvudpunkten i det som sägs är ett konstaterande av ett faktum som egentligen borde vara en självklarhet. Det är ju självfallet så att frågan om hur mycket vattenkraft vi kan få ut i framtiden i allt väsentligt beror på vilka förutsättningar vi går ut ifrån – vad vi tillåter helt enkelt. Det finns rent tekniska begränsningar i utnyttjandet. Det finns också ekonomiska begränsningar – det är inte lönsamt på sikt. Vi har vattenlagens begränsningar av tillåtligheten. Vi har slutligen begränsningar genom allmänna planeringsbedömningar, där en översiktlig grund lagts genom riksdagsbeslut om riktlinjer. Inom den ramen finns det en viss mängd energi att utvinna. Den mängden blir inte större av ett önskemål om att få ut mer. Vill man ha ut mer så måste man ändra på förutsättningarna: ändra vattenlagen, ändra planeringsriktlinjerna eller ge statsbidrag till de ekonomiskt inte lönsamma projekten. Det är i samtliga fall politiska bedömningar som riksdagen skall göra. Utskottet – bortsett från folkpartisterna som lojalt försvarar varje handlande från folkpartiregeringens sida – påpekar med skärpa att man naturligtvis inte får tänja på vattenlagen för att få ekvationen att gå ihop. Vi påpekar också det som ser ut som en tanke – nämligen att liknande resonemang om att tänja på vattenlagen utan lagändringar förekommer i folkpartiregeringens energiproposition. Vi återkommer till detta i ett senare sammanhang, när ERP-arbetet i dess helhet redovisas.

Nr 33

Onsdagen den
21 november 1979

*Utbyggnaden av
Sölbackaström-
marna*

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen 1 vid civilutskottets betänkande nr 5 och till utskottets hemställan i övriga delar.

ROLF DAHLBERG (m):

Herr talman! 1972 ansökte Trångfors AB om tillstånd att bygga ut Sölvsbackaströmmarna. Vattendomstolen angav 1974 att hinder förelåg enligt 2 kap. 3 § vattenlagen för denna utbyggnad. Bolaget redovisade 1976 en modifierad form av utbyggnaden, vilken senare har legat till grund för både riksdagens och regeringens beslut i ärendet.

Här i riksdagen behandlade vi i december 1977 propositionen 1977/78:57 om riktlinjer för den fysiska riksplaneringen för vattendrag i norra Svealand och Norrland. I den behandlades också Sölvsbacka. Riksdagen beslöt att ta den ställningen när det gällde Sölvsbacka att företaget ej föll inom område där allmänna planeringssynpunkter skulle utgöra hinder för tillstånd. Regeringen hade alltså att pröva frågan. Vi skall se vilka lagar som reglerar detta. I regeringsformen, 1 kap. 4 §, slås fast att riksdagen stiftar lag och granskar rikets styrelse och förvaltning samt att regeringen – enligt denna lags 1 kap. 6 § – styr riket och är ansvarig inför riksdagen.

Riksdagen har i vederbörlig ordning stiftat vattenlagen, en lag som skall tillämpas av regering och domstolar och vilken myndigheter och enskilda har att rätta sig efter.

Folkpartiregeringen har i fallet Sölvsbacka tillämpat vattenlagen och meddelat beslut den 8 mars i år om att utbyggnad fick komma till stånd. I beslutet har det också uppställts särskilda villkor för utbyggnaden. Därmed borde frågan ha varit utagerad.

Nu väcktes emellertid, som vi alla vet, två motioner här i riksdagen med hemställan om att Sölvsbackaströmmarna inte skulle byggas ut samt att de t. v. skulle undantas från vattenkraftsutbyggnad. Därvid bör vi notera att dessa båda motioner väcktes efter den 8 mars i år, dvs. efter regeringsbeslutet. Sakfrågan var alltså dessförinnan avgjord av regeringen. Detta borde naturligtvis utskottet ha nöjt sig med att konstatera med det tillägg som görs i avsnittet 5.2 beträffande vilket Kjell Mattsson redogjort för utskottsmajoritetens syn. Men jag vill understryka vad Kjell Mattsson sade i sammanhanget, nämligen detta att det inte påverkar vårt ställningstagande när det gäller frågans slutgiltiga avgörande.

Som alla vet har en majoritet i utskottet, bestående av sju socialdemokrater och en centerpartist, föreslagit riksdagen att ge regeringen till känna att regeringen skall förhandla med Trångfors AB i syfte att nå en överenskomst om att bolaget avstår från sin rätt att bygga ut Sölvsbacka.

Majoriteten i utskottet betraktar detta själv – enligt utskottsbetänkandet – som en extraordinär åtgärd i detta undantagsfall. Och visst kan vi vara överens om att det här är någonting helt unikt. Med vad man skulle kunna kalla ett konstgrepp lyckas majoriteten i civilutskottet att med anledning av motionsyrkandena få ett tillkännagivande om denna förhandling. Detta är närmast att betrakta som ett utskottsinitiativ, baserat på minsta möjliga majoritet, 8 röster mot 7. Men detta var ju inte riksdagens syfte med

utskottsinitiativet när det infördes. Jag har svårt att förstå, och kan inte heller acceptera, att utskottsmajoriteten så lätt blundar för reglerna i grundlagen om fördelningen mellan regering och riksdag när det gäller kompetensen. Riksdagen stiftar lagar, och regeringen har att tillämpa dem. Skulle det i det aktuella fallet vara så, att regeringen har överträtt eller missbedömt gällande lagstiftning, skall den frågan tas upp vid den grundlagsenliga granskning som riksdagen har att göra av rikets styrelse, men det är ju en helt annan fråga än den vi nu behandlar.

Tidigare har riksdagen varit helt enig om att riksdagens ställningstagande i vattenkraftsfrågor skall begränsas till beslut om riktlinjer av riksplaneringskaraktär och inte ledas in på prövningsteman, där domstolar och regering bör handha tillämpningen av de beslut som riksdagen har fattat. Om nu grunderna för denna tillämpning anses otillfredsställande, och på den saken kan man naturligtvis eventuellt ha synpunkter, borde givetvis utskottsmajoriteten ha lagt fram förslag om ändringar av de lagar som reglerar detta område, men det har den alltså inte gjort i det här fallet. Retroaktivt skulle detta naturligtvis inte ha kunnat hjälpa Sölvsbacka. Men på ett närmast fejt sätt har man då kommit fram med det förslag om förhandlingar som här föreligger. Dessa förhandlingar kommer, om det beslutas så av riksdagen i dag, att försätta den nuvarande regeringen i en utomordentligt svår förhandlingssituation. Enligt förslaget får regeringen inte heller många ledtrådar för hur den skall agera vid dessa förhandlingar.

Det är alltså ett helt nytt påfund som vi fått stifta bekantskap med i dag. Liksom Kjell Mattsson måste jag ställa några frågor till utskottsmajoritetens talesman. Min första fråga är densamma som Kjell Mattsson ställde.

1. Har ni någon uppfattning om vilka kostnader staten kommer att få ta på sig om utbyggnaden uteblir?

2. Om bolaget begär att få bygga ut en annan från kraftsynpunkt likvärdig älvsträcka, hur ställer ni er då till detta? Kan man f. ö. i dag räkna med att ett sådant projekt går att genomföra utan hinder efter vad som nu förevarit?

3. Skulle bolaget ersättas med motsvarande kvantitet olja för att producera den elkraft som Sölvsbacka skulle ha givit? Enligt uppgift behövs för detta ändamål 16 000 m³ olja per år.

4. Vad händer om dessa förhandlingar helt spricker?

Jag förstår att dessa frågor kan vara obehagliga att diskutera, men jag tycker att man från majoritetens sida åtminstone kunde ha antytt hur man ser på dessa långt ifrån oväsentliga frågor. Vidare är jag intresserad av att få veta hur man tänker sig att ordna sysselsättningen för de ca 75 man som blir utan arbete om projektet skrinläggs. Enligt uppgift skulle de ha haft arbete säkrat under två år vid ett kraftverksbygge.

Slutligen och sammanfattningsvis, herr talman, vill jag anföra följande: Om riksdagen följer majoritetens förslag, kommer förtroendet för statsmakterna att minska. Det är och måste vara en princip ställd över all diskussion att av riksdagen stiftade lagar och av regeringen på grundval därav fattade beslut måste stå fast. Något utrymme för konstruktioner av det slag som utskottsmajoriteten föreslår bör inte få förekomma i en rättsstat. Rättssäkerheten

måste ställas mycket högt – och den är inte förhandlingsbar. Det borde inte vara svårt för riksdagen att avstå från det erbjudande som utskottsmajoriteten här gör.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen 1 och i övrigt till vad utskottet anfört i avsnitten 5.1 och 5.2.

KARIN AIHRLAND (fp):

Herr talman! Jag vill börja med ett citat: "Allmänt sett bör riksdagens ställningstagande – – – begränsas till beslut om riktlinjer av riksplaneringskaraktär och inte ledas in på prövningsteman där domstolar och regeringen bör handha tillämpningen av riksdagens beslut." Citatet är återgivet i det utskottsbetänkande vi nu skall ta ställning till. Det kommer från en socialdemokratisk reservation från 1975. Det är bara fyra år sedan socialdemokraterna skrev så. Jag delar fortfarande den uppfattning man redovisade där. Riksdagen skall stifta lagar som gäller generellt. Dessa lagar skall vi alla tolka och följa efter bästa förmåga, och så brukar vi normalt handla i det här landet. Men nu har samma parti som skrev detta tydligen ändrat mening. Folkpartiregeringen har i ett enskilt ärende gjort sin bedömning och fattat ett beslut – ett beslut som gäller som sista instans. För det beslutet, som för de flesta som en regering måste fatta, gäller att några blir nöjda, andra blir det inte. Men för alla regeringsbeslut i enskilda ärenden har alltid tidigare även för motståndaren gällt den gamla spelregeln att när beslut väl är fattade skall vi alla lojalt följa dem.

Alla demokratiska partier i riksdagen har tidigare varit fullständigt eniga om den principen och rättat sig därefter. Så är det tydligen inte längre, och det tycker jag är allvarligt.

Herr talman! Jag har respekt för dem som av naturvårdsskäl inte vill bygga ut Sölvsbacka, liksom jag naturligtvis har respekt för dem som menar att här är situationen sådan att en utbyggnad av Sölvsbacka är av synnerlig betydelse och därför måste tillåtas. Men, herr talman, just detta att man i sakfrågan på goda grunder kan förstå argumenten på båda sidor gör det nödvändigt för mig att deklarerat att jag har ingen respekt för dem som inte vill respektera och finna sig i på lagliga grunder fattade beslut.

Folkpartiregeringen sade den 8 mars ja till en utbyggnad av Sölvsbacka och åberopade en dispensregel i vattenlagen. Utskottsmajoriteten tycks nu vilja göra gällande att den regeln inte borde ha varit tillämplig därför att den bara har varit åberopad i ett enda fall tidigare. Men nu är det faktiskt så att "synnerlig" inte är detsamma som en enda gång. Uttrycket synnerlig betyder en rekommendation till stor återhållsamhet, och jag vill hävda att har man sagt ja i 2 fall av 17, då har man varit mycket återhållsam.

Sedan verkar det av skrivningen att döma som om utskottsmajoriteten ville försöka göra sak av att märka ord, och då blir man bekymrad. I vattenlagen står att ett företag skall vara av synnerlig betydelse ur allmän synpunkt för att dispens skall få ges av regeringen. Nu är varken begreppet synnerlig eller begreppet allmän synpunkt så där särskilt stringent att man ens kan gå runt i riksdagshuset och få en enstämmig förklaring till vad

lagstiftaren, riksdagen, menar. Men en sak är säker: när riksdagen använder sådana uttryck så innebär det att man överlåter åt dem som skall fatta beslutet att noggrant pröva alla omständigheter, att övertyga sig själva om att starka skäl talar för ett undantag, därför att här måste man också se till den allmänna nyttan. Jag tror också att alla begriper att om uttrycket allmän synpunkt används i samband med vattenkraft så gäller det energi. Det finns nämligen ett allmänt intresse i vårt land av att få energi. Vi kan inte få den enbart genom olja. Det vet alla numera. Vi vill inte ha den enbart genom kärnkraft. Vi måste vara beredda att bruka våra egna tillgångar. Vi skall göra det med stor försiktighet, och det är därför vi ställer villkor när vi tillåter utbyggnad. Men vi kan för den skull inte blunda för verkligheten. Vi bor i ett industrialiserat land, vi lever av vår industri. Den kan bara leva om vi har energi.

Varje regering, oavsett vilket parti eller vilket block som har makten, måste därför vara beredd att ta sitt ansvar för landets energiförsörjning. Varje regering måste också vara beredd att fatta beslut som inte tilltalar alla och som därför blir kritiserade. Men vad varje regering faktiskt borde kunna vänta sig är att åtminstone riksdagen håller på sådana regler som säger att det är riksdagen som stiftar lag och fattar beslut om riktlinjer men att riksdagen överlåter åt regeringen att fatta beslut i enskilda fall. Att ett antal demonstrationer inte är så kunniga i statskunskap må vara dem förlåtet. Men här i huset borde man veta bättre.

Utskottsmajoriteten har i Sölvsbackafallet också gjort några *antaganden* om hur folkpartiregeringen kanske har tänkt. Och då ägnar man sig åt indiciebevisning, där man åberopar energipropositionen. Jag kan bara konstatera att det rör sig om helt obevisade påståenden.

Naturligtvis kan det uppstå situationer när det kan finnas skäl att ompröva ett slutligt fattat beslut. Men då måste det ha inträffat några nya omständigheter som inte varit kända när beslutet togs. I detta fall har absolut ingenting sådant hänt. Kommunfullmäktige i Bergs kommun, som med knapp majoritet hade tillstyrkt utbyggnaden, har någon månad efteråt ångrat sig och med lika knapp majoritet avstyrkt. Här vill jag först bara upplysa om att om man voterar i Bergs kommun i dag lär röstsiffrorna på nytt bli ändrade. I dag sägs det att en större majoritet är för en utbyggnad. Men nu är det också så att lagstiftaren visserligen har menat att man bör ta stor hänsyn till den lokala opinionen men att den är en av många faktorer som måste vägas in i den totala bedömningen. Lagstiftaren har inte sagt att enbart fullmäktiges ja eller nej är avgörande – i så fall behövs inget regeringsbeslut. Och jag tror faktiskt att vi alla är eniga om att när det gäller utbyggnaden av vattenkraft – eller motsatsen: bevarandet av våra älvar – då har frågan ett så allmänt intresse att den inte enbart kan avgöras genom att man i varje ögonblick lyssnar på en lika högljudd som svängande opinion.

Till sist: det är inte första och säkert inte sista gången vi debatterar älvar och vattenkraft i det här huset. Bådadera är så viktiga att vi vill och måste göra det många gånger. Men om riksdagen nu följer utskottsmajoriteten skapar vi ett prejudikat som verkligen kan ställa till trassel i fortsättningen. Om vi tar upp ett enskilt regeringsbeslut om utbyggnad till omprövning måste man befara

att det finns många som väntar sig att vi skall ta upp fler. Jag undrar vilken regering som ser fram emot en sådan beslutssituation.

Dessutom har utskottsmajoriteten på ett suveränt sätt undvikit att nämna ett enda ord om kostnaderna. Man vill ge regeringen i uppdrag att förhandla, men man andas inte ett ord om att kraftbolaget ändå bör ha ersättning.

Ekonomi är inte lysande i Sverige i dag, det vet alla. Hur mycket är då riksdagen beredd att betala för att få lägga sig i och upphäva ett enskilt ärende? Jag tror att det inte bara är Anders Dahlgren, Ingemar Mundebo och Gösta Bohman som skulle vilja veta det.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1 och 2.

TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Vänsterpartiet kommunisterna har tidigare i olika sammanhang hävdat att den nuvarande energisituationen inte får leda till förhastade och kortsiktiga beslut. Det gäller då även beträffande ytterligare vattenkraftsutbyggnad. I huvudsak bör under de närmaste åren en koncentration ske till effektutbyggnad, till förbättring av redan existerande kraftverk. Sådana om- och tillbyggnader orsakar som regel minimala skador på naturen och leder ytterst sällan till konflikter med motsstående intressen.

När den tidigare trepartiregeringen 1977 anförde att som riktlinjer i den fysiska riksplaneringen skulle gälla att vattenkraftsutbyggnader inte skulle medges i de vattendrag som föreslogs undantagna, var det ett riktigt ställningstagande som vi anslöt oss till. Vi delade också den då uttalade uppfattningen att man inte borde utgå från att alla utbyggnadsprojekt i områden som inte omfattades av riktlinjerna skulle tillåtas efter prövning i vanlig ordning enligt vattenlagens bestämmelser.

Frågan om Sölvsbackaströmmarnas utbyggnad aktualiserar frågor som tidigare diskuterats här i kammaren, frågor som gäller vattenkraftens fortsatta exploatering och därmed sammanhängande problem.

Vår generation har byggt ut mycket av våra vattendrag och nästan alla huvudälvar. Stora naturvärden har därmed förstörts. Vattenkraftsutbyggnaderna medför en omvälvande och oåterkallelig förändring. Landskapsbilden i Sveriges inland präglas i hög grad av älvdalarna, och i dag återstår bara fyra sådana dalar i icke-exploaterat skick. Kraftverksbyggen med åtföljande torrläggningar och överdämningar innebär ödeläggelse av goda strömlägen och fina rekreationsområden liksom av jordbruks- och skogsmark.

Till problem som är ganska allmängiltiga och som även gäller fallet Sölvsbacka hör försämringar för rennäringen. Samerna, som länge varit en hotad etnisk minoritet, drabbas ytterligare genom förstörda kalvnings- och renbetesland samt flyttningsvägar.

Sysselsättningseffekterna, som alltid kommer in i samband med utbyggnadsförslag, får som bekant för projekt i den storleksordning det nu är fråga om en ganska ringa betydelse. En utbyggnad kan bara ge ett relativt litet antal jobb under en ganska kort tid och löser sålunda inte dessa problem på sikt. För de områden och de kommuner det gäller måste arbete i stället skapas genom statliga och kommunala insatser i syfte att bygga upp ett samhälleligt

differentierat näringsliv.

Herr talman! Miljökraven, dvs. frågan om en så långt möjligt oförändrad naturmiljö och ett bevarande av den ekologiska balansen, måste alltid tillmätas stor betydelse, liksom jord- och skogsbruk, rennärning och fiske samt inte minst rekreation och turism. Miljökraven måste upprätthållas även i sådana fall där ekonomiska skäl kan anföras för en prutning på miljöhänsyn. Bevarandevärdena, knappheten på outhygga älvsträckor, rörligt friluftsliv, fiske, kulturminnesvård, landskapsbildning och forskning kräver en stark återhållsamhet med utbyggnader. Det måste nu vara vår skyldighet att slå vakt om naturvärdena, att överlämna det lilla som finns kvar till kommande generationer, att bevara huvuddelen av de sista orörda resterna av rinnande vatten, däribland Sölvsbackaströmmarna, åt eftervärlden.

Sölvsbackaströmmarna har i många år varit hotade av kraftverksutbyggnad. En intensiv debatt har pågått sedan närmare 10 år tillbaka. 14 000 människor har genom namnunderskrifter gått emot en utbyggnad. En rad myndigheter och organisationer, såsom statens naturvårdsverk, statens planverk, fiskeristyrelsen, Svenska naturskyddsföreningen, kammarkollegiet, länsstyrelsen i Jämtlands län, bygnadsarbetarna i Jämtland, företrädare för samerna, en majoritet av Bergs kommuns fullmäktigeledamöter och en rad enskilda experter på fiske-, landskaps- och naturvård, har avstyrkt en utbyggnad och uttalat sig för bevarande av Sölvsbackaströmmarna i nuvarande skick.

Vänsterpartiet kommunisterna har som bekant varit det parti som varit mest konsekvent i denna fråga, ja, rent av det enda parti som inte vinglat fram och tillbaka utan hela tiden agerat för att en nära nog enig folkopinions vilja skall respekteras. Men, herr talman, det är nu inte det viktigaste att söka ta åt sig äran, det viktiga är att vi i dag kan få en riksdagsmajoritet för ett beslut som möjliggör ett stopp för utbyggnadsplanerna, för ett bevarande av Sölvsbackaströmmarna.

Mot bakgrund av de faktiska omständigheterna, mot bakgrund av vattendomstolens vid Jämtbygdens tingsrätt ställningstagande att en utbyggnad skulle strida mot vattenlagen och mot bakgrund av det mycket marginella energitillskott som en utbyggnad kan ge, är det närmaste ofattbart hur folkpartiregeringen kunde ge tillstånd till utbyggnad. Olika uttalanden vid skilda tillfällen från riksdag och olika borgerliga regeringar om att tillmäta lokala opinioner stor betydelse var tydligen inte allvarligt menade för folkpartiets del.

När regeringsbeslutet kom i våras trodde säkerligen många med mig att det skett en rejäl miss i handläggningen och att man snabbt skulle ompröva sitt beslut. Det klargjordes dock ganska snart att regeringen inte tänkte ompröva ett beslut som med skäl har uppfattats som ett uttryck för ett ställningstagande för kraftverksintressena och mot befolkningen. Eric Enlund och andra tidigare regeringsledamöter har bl. a. anfört formella skäl som skulle omöjliggöra en omprövning. Vart har då den i många sammanhang så omtalade politiska viljan tagit vägen? Klart är att om den politiska viljan funnits, hade man omgående kunnat hitta vägar som möjliggjort att ändra och rätta till beslutet.

Nr 33

Onsdagen den
21 november 1979

*Uthyggnaden av
Sölvsbackaström-
marna*

Behandlingen i civilutskottet av de båda motioner som syftar till att förhindra en utbyggnad visar att man har anledning att befara nya beslut och ställningstaganden innebärande att andra hotade älvsträckor byggs ut. Man frågar sig oroligt hur det skall gå med Sädvajaure, Fatsjön-Marsån, Nedre Lången, Härjeån och Rottneälven, för att ta några exempel. Kjell Mattsson och Sven Eric Åkerfeldt avstyrker sålunda centerns partimotion och går liksom folkparti- och moderatrepresentanterna mot ett förslag som möjliggör att Sölvsbackaströmmarna bevaras.

Att folkpartirepresentanterna försvarar sin regerings fädäs kan man förstå, liksom att moderaterna slår vakt om kraftverkskapitalets intressen, men att centern också i denna fråga har hamnat i högerströmmarna är säkerligen förvånande för bl. a. många miljövänner. Argumentet om att det kan komma att kosta så mycket, som anförts från centerhåll i massmedia, gör att många säkerligen ställer sig frågan: Kan man lita på centern då det gäller avvecklingen av kärnkraften, något som kommer att kosta så mycket mer?

Diskussionen om kostnaderna är f. ö. ganska intressant och belysande. Av vad som hittills framförts från Sydkraft-Trångfors håll synes framgå att man inte bara räknar med att få ersättning för de kostnader som lagts ned sedan regeringsbeslutet fattades och fram till nu – man kalkylerar helt fräckt med att man både skall ha tillbaka kostnader som lagts ned under tidigare år och dessutom skall få hundratals miljoner kronor för vinster man räknat med på försäljning av elenergi i framtiden. Från vänsterpartiet kommunisterna vänder vi oss bestämt emot sådana uppgörelser som innebär ersättning för tidigare kostnader eller för rena förräntningsvärden. För bolaget borde det stå klart att den verksamhet som det bedriver inte bara kan vara förenad med garanterade stora vinster utan också med vissa risktaganden.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Låt mig härfter kort kommentera några av de inlägg som har gjorts.

Kjell Mattsson säger att huvudfrågan är förhandlingar eller inte. Jag skulle vilja påstå att huvudfrågan är bevarande av Sölvsbackaströmmarna eller inte. Det är huvudfrågan – inte den formella tågorordningen i ärendet. Kjell Mattsson vill vidare varna för regeringens dåliga förhandlingsläge och uttrycker det så, att om regeringen kommer med mössan i hand till förhandlingar, har den en mycket dålig sits mot bolaget. Jag måste fråga: Vem har sagt att regeringen i förhandlingarna med bolaget skall komma med mössan i hand och underkasta sig de villkor som kraftverksbolaget företräder?

Rolf Dahlberg säger att folkpartiregeringen i detta beslut har följt vattenlagen. Jag skulle vilja påstå att folkpartiregeringen har kört över vattenlagen och dess anda genom att utnyttja en dispensregel.

Rolf Dahlberg tycker att utskottet har agerat närmast feget. Jag har ingen anledning att lägga mig i den saken. Vänsterpartiet kommunisterna har som bekant av en majoritet av denna riksdag utestängts från möjlighet att delta i utskottbehandlingen. Jag vill ändå säga att jag tycker att fegheten i agerandet i samband med det här ärendet snarare ligger hos dem som i ord förklarar att de

är överens med dem som vill stoppa utbyggnaden men som i sak kryper bakom formella hinder.

Sedan nämner Rolf Dahlberg energiförlusterna. För dem som inte redan vet det kan det finnas skäl att erinra om att en utbyggnad av Sölvsbackaströmmarna skulle klara ca 0,02 % av energiproduktionen i landet och ca 0,08 % av elproduktionen.

Till sist en kommentar till det som Karin Ahrlund anförde.

Hon sade att de villkor som ställts från regeringens sida för utbyggnaden är ganska generösa och pekade på 2 milj. kr. till näringslivet och ersättning för uteblivet fiske. Dessa villkor har tidigare framförts i ungefär samma tappning som regeringen nu framför dem men då som erbjudanden från kraftverksbolaget för att köpa över Bergs kommun och folkopinionen till en linje som skulle möjliggöra en utbyggnad.

PER BERGMAN (s):

Herr talman! Detta är inte bara ett ovanligt ärende med en ovanlig handläggning – att det har varit en ovanlig handläggningsordning är jag den förste att erkänna – utan det är också en ovanlig ordning på talarlistan, som jag hoppas är ett undantagsfall. Traditionellt skulle ju en talesman för resp. reservanter ha kommit först på talarlistan och därefter den som betraktas som utskottets talesman – jag själv i det här fallet. Nu har det kommit andra talare emellan. Jag är inte alls störd av att Tore Claesson talade före mig, för honom lyssnar jag alltid på med stor förtjusning. Han är kunnig och håller oftast väl underbyggda anföranden, som jag tycker att det är intressant att lyssna på, även om jag inte delar hans åsikter. Det gör jag emellertid den här gången. Jag stördes alltså inte – jag vill bara ha sagt detta om talarordningen.

I går hade folk från trakten kring Sölvsbacka rest ner hit till Stockholm för att demonstrera och tala om vad de tycker i frågan. Fler har väl kommit i dag för att lyssna på diskussionen. Jag talade i går med en av demonstranterna, en pensionerad järnvägare som var gammal fackföreningsman. Han hade varit med länge och lärt sig betydelsen av att följa stadgar och fattade beslut. Han hyste respekt för det och hade länge deltagit i samhällsarbetet. Han sade att han hittills aldrig hade kunnat drömma om att vara med om att demonstrera mot ett i laga ordning fattat beslut. Sedan beskrev han beslutet, som han tyckte väldigt illa om och som han tyckte var felaktigt och fattat på osakliga grunder. Nu är måttet rågat, sade han, nu deltar jag i protesterna. Hans sätt att tänka och resonera stämmer helt med min inställning. Jag har mycket stor respekt för stadgar – jag höll på att säga mindre för lagar, men det kan man ju inte säga. Det är stadgar inom arbetarrörelsen som jag har stor respekt för. Det lärde man sig inom fackföreningsrörelsen liksom också att man skall följa den ordning som lagar och förordningar föreskriver. Men vi har hamnat i en alldeles exceptionell situation, som en tidigare regering har försatt oss i. Den här ovanliga situationen fördrar en ovanlig handläggning av frågan.

När vi hade ärendet uppe till behandling i civilutskottet hade vi att ta ställning till två motioner – den ena från centerpartiet med Thorbjörn Fälldin som första namn. Den var väckt den 29 mars. Den 8 mars hade regeringen

Nr 33

Onsdagen den
21 november 1979

*Utbyggnaden av
Sölvsbackaström-
marna*

fattat sitt beslut. Det kunde inte vara obekant, för så stor kan inte okunnigheten vara i riksdagshuset. Den andra motionen, som hade under-tecknats av representanter för alla partier utom folkpartiet, var väckt den 15 maj. Båda hade ett enda syfte: att undvika utbyggnad av Sölvsbackaströmmarna. Det faktum att formuleringarna var litet luddiga dölde inte syftet med motionerna.

När vi behandlade frågan hade vi socialdemokrater att falla tillbaka på vårt ställningstagande i sakfrågan i tidigare behandlingar.

Inför beslutet 1975 – det beslutet har misstolkats av många – fördes en diskussion om hur vattenlagens regler skulle tillämpas vid den fortsatta kraftutbyggnaden. Det innebär inte ett ställningstagande till det enskilda fallet på det sätt som man vill göra gällande.

Vi socialdemokrater hade då en i förhållande till majoriteten avvikande mening. Men redan då uttalade vi i vår reservation: "Bland exempel på sådana projekt" – alltså projekt som det inte var någon risk skulle komma till stånd – "kan nämnas en utbyggnad av Sölvsbackaströmmarna där vattendomstolen ansett att vattenlagens regler skulle hindra ett utbyggnadstillstånd." Samma bedömning skulle vattendomstolen enligt regeringens beslut göra i dag. Vi hade alltså rätt då, och vi har rätt nu. Detta trodde vi skulle vara ett skydd för Sölvsbacka.

När ärendet sedan kom tillbaka 1977 hade vi fått mera kunskap om vårt vattenbyggnadsbehov och våra vattenbyggnadsmöjligheter och bedömningen av dem. Då intog vi en klarare ståndpunkt. Vi anvisade alternativa vägar för att skydda och bevara strömmar och mindre älvar från utbyggnad. Med hänsyn till naturvårdsintressen, fiskeintressen och bygdens intresse av att bevara sin natur yrkade vi att man skulle avstå från utbyggnad av små älvar av den typ som det här är fråga om och i stället undersöka om man kunde göra en utbyggnad av Kalixälven etapp I, vilket skulle innebära *ett* ingrepp i en stor älv, som inte har samma karaktär som alla dessa småälvar, där fiske bedrivs, där folk vandrar och njuter av naturen och som därför bör bevaras för framtiden.

Detta var det ställningstagande vi hade att utgå från när vi behandlade motionerna. För oss blev det därför enkelt att säga: Vi måste hitta någon väg ur det här. Opinionen hade också stärkts kolossalt under den tid som gått sedan beslutet fattats. Man hade förmodligen inte trott att regeringen skulle ta den ställning den gjorde. Det har varit en stor överraskning för många.

Jag skall inte göra någon analys av grunderna för beslutet – det har Kjell Mattsson gjort utomordentligt bra. Jag har ingen annan mening än han i den delen. Det framgår också klart av vad vi skriver i avsnitt 5.2 på s. 10–11 i betänkandet, som alla utom folkpartisterna är eniga om. För att se det behöver man inte läsa mellan raderna – det står klart och tydligt på raderna hur vi värderar och bedömer det underlag som regeringen haft för sitt ställningstagande.

Sådana här domslut – för det här är ett slags domslut: regeringen sätter sig så att säga i vattendomstolens ställe – kan man inte kvälja, och det är inte heller någon som har yrkat på att domslutet skall återgå. Vattendomstolens

beslut kan överklagas, men regeringens kan inte överklagas. Man kan möjligen göra en granskning av det på konstitutionella grunder, men det är inte vi som gör den utan det görs i ett annat utskott och i ett annat sammanhang. Då kan det möjligen bli en prickning av det statsråd som fattade beslutet. Men i sak ändrar det ingenting.

Men riksdagen är suverän. Riksdagen måste vara suverän, även i sådana här frågor. Riksdagen kan avvika från mönstret, och vi följer då de lagar och regler som gäller för riksdagens arbete – ingenting annat. Vi begår inga olagligheter om vi fattar ett beslut i enlighet med den rekommendation som utskottet har gjort.

Jag kan väl inte behandla alla de inlägg som har gjorts här, men jag vill börja med att säga att den beskrivning som Kjell Mattsson gjorde av ärendets behandling i utskottet är helt korrekt – och det sade jag väl förut. Det sätt att tänja på vattenlagen som det här beslutet är ett uttryck för ogillas i allra högsta grad av civilutskottets majoritet – från alla partier fransett folkpartiet.

Kjell Mattsson och Rolf Dahlberg har frågat vad som skall bli följden av detta beslut. Finns det någon rimlig nivå på det skadestånd som skall betalas? Rolf Dahlberg säger att regeringen här har ställts i en mycket svår förhandlingssituation. Jag är inte så ängslig på den punkten som tydligen Kjell Mattsson och Rolf Dahlberg är. Den sittande jordbruksministern som skall sköta förhandlingarna, såvitt jag begriper, är ju inte känd för att vara mjuk i näven och släpphänt i fråga om sina ståndpunkter. Får han ett uppdrag av riksdagen, så utgår jag ifrån att han tillvaratar både riksdagens ekonomiska intressen och intresset av att fullfölja ärendet – att förmå bolaget att avstå från den rätt som det har fått.

Det vore väl att försätta jordbruksministern i ett svårt läge om vi här skulle börja spekulera om kronor och ören. Visst har vi väl alla tänkt på vad det kan komma att kosta. Men vi vore ju väldigt dumma om vi talade om vad vi tänker på den punkten. Jag skulle vilja se den förhandlare som går med ett sådant besked i bakfickan. Han är ju låst vid den utgångspunkt som då har angetts – och om det skulle vara en orealistiskt låg nivå vore det ännu löjligare. Jag föreställer mig alltså att frågan är mer agitatorisk och inte syftar till att få fram något sakligt besked. Alla vet att man har funderat över detta, men ingen skall väl ge det beskedet.

Sedan säger Kjell Mattsson att man skulle kunna kompensera invånarna. Jag fattar inte det. Det är ju inte bara de som i dag lever där som vi tänker på. Det gäller kanske framför allt kommande generationer. Det blir mer och mer ont om orörd natur. Hur skall vi kompensera med pengar som vi betalar ut i dag? Det är för mig helt obegripligt. Jag kan inte besvara denna fråga, eftersom jag tycker att den är orimlig. Det är alltså inte de som bor där i dag som skall ha pengar för att vi bygger ut, utan det är naturvärdena som skall bevaras, och de är inte omvandlingsbara till pengar.

Visst skall regeringen komma tillbaka till riksdagen i detta ärende, och då får vi se vad som händer. Vi har naturligtvis också funderat på andra vägar att klara det här problemet. Men vi avstår från att diskutera dem, för vi utgår ifrån att kraftbolaget intar en realistisk position i förhandlingarna. Man måste

ju veta att det är en stor folkvilja bakom den önskan det här gäller – och egentligen i sak också en stor riksdagsmajoritet. Alla talar vi här precis som om Sölvsbacka vore i våra hjärtan. Men när det kommer till plånboken blir det ett annat resonemang hos en del. Nu hoppas jag alltså att förhandlingarna leder till ett snabbt resultat och att regeringen snart kommer tillbaka. Självfallet kommer då ett förslag till riksdagen att kosta pengar.

Skulle detta misslyckas, har vi en ny situation som får prövas utifrån de utgångspunkter som då föreligger. Det vore väl att förstöra för oss alla att ge oss in på en diskussion om vad som händer om det spricker, vad som händer med de förhandlingar som då skall komma i gång, om bolaget skall ersättas med olja, osv. Jag tror att den diskussionen inte har något ambitiöst ärende.

Det var en reflexion av Rolf Dahlberg som gjorde mig mycket förvånad. Han sade att det här beslutet fattades i utskottet med minsta möjliga majoritet. Vad är det? Det fattades med majoritet, det är nog odiskutabelt. Något annat finns ju inte. Menar Rolf Dahlberg att en rösts övervikt är det minsta möjliga och skulle diskvalificera ställningstagandet i utskottet? Då får vi pröva alla de beslut som fattas av en majoritet i utskottet bestående av åtta borgerliga ledamöter mot sju socialdemokrater. Det är då inga majoriteter i egentlig mening som ni styr utskottet med – det är ju konsekvensen av Rolf Dahlbergs resonemang. Jag förmodar att han inte tänkt på "följdkonsekvens" – som vi säger i det här huset – av det uttalandet.

Karin Ahrlands anförande föranleder inte så mycket resonemang. Jag är emellertid förvånad över att hon försöker lägga in något slags riksdagsspråk i juristspråket. "Synnerlig" är en juristerterm och inte en riksdagsterm. Det finns väldigt olika tolkningar av ordet synnerlig, men i detta sammanhang tror jag att de jurister som skall tolka våra lagar är helt på det klara med vad ordet betyder.

Det förakt för opinionsbildningar som Karin Ahrland här uttryckte har jag mycket liten förståelse för. Det störde mig väldigt mycket. Det är klart att det finns opinionsstormar åt olika håll. Man kan inte följa alla. Fast en del försöker göra det, tycker jag naturligtvis att det är fel. Att påstå att opinionsrörelser inte påverkar oss vore väl att liksom stänga för öronen definitivt.

Det som gjorde mig speciellt illa berörd var hennes förakt för opinionsbildarnas kunskaper i statsvetenskapliga ämnen. Det är klart att Karin Ahrland har större kunskaper än jag har. När jag läste detta ämne kallades det statskunskap. Nu heter det statsvetenskap. Det är finare i dag. Men på den punkten finns det väl brister hos oss alla. Att säga att de som driver opinionen i denna fråga saknar kunskaper är fel. Jag undrar om inte Karin Ahrland har förläst sig på detta – det är inte så allvarligt menat utan mer sagt såsom en replik.

Karin Ahrland argumenterar i denna sak som om vi vill ifrågasätta regeringens rätt att fatta beslut. Vi är på det klara med att beslutet inte kan ändras och inte skall ändras. Vi vill att man skall få kraftbolaget att avstå från den rätt som bolaget har fått av staten. Det är en helt annan sak än Karin

Ahrlands plädering.

Nr 33

Onsdagen den
21 november 1979

*Utbyggnaden av
Sölvebackaström-
marna*

Jag vill, herr talman, till slut bara säga att jag verkligen hoppas – med bortseende från att det kanske är ett litet besvärande ställningstagande för en del – att riksdagen ändå ställer sig bakom det som man innerst inne vill och i detta mycket besvärliga läge försöker väga vårt behov av elkraft och energi mot att ta död på naturvärden. Vi är på det klara med att saken inte tjänar på ett enkelt bifall till motionerna. Vi har dock utgått från att motionerna har varit allvarligt menade och inte bara utgör ett spel för gallerierna. Man har verkligen velat att Sölvebackaströmmarna skulle räddas. Eftersom domen inte kan ändras, finns det endast en väg, nämligen att kraftbolaget avstår från sin rätt. Det vill vi att riksdagen skall pröva genom att ge regeringen i uppdrag att föra en ambitiös överläggning med kraftbolaget och återkomma till riksdagen med det resultat som man nått vid dessa förhandlingar. Då får vi ta nästa steg i denna beslutsprocess.

Därmed, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde Oskar Lindkvist, Birgitta Dahl, Lars Henrikson, Maj-Lis Landberg, Lennart Nilsson, Magnus Persson, Thure Jadestig och Axel Andersson (samtliga s).

KJELL MATTSSON (c) replik:

Herr talman! Talarordningen gör att jag egentligen skulle replikera Per Bergman, Karin Ahrland och Tore Claesson. Men det är inte säkert att jag hinner detta under denna första omgång.

Jag skall först vända mig mot Per Bergman. Hans uppgift var att förklara varför riksdagen bör ge regeringen ett förhandlingsuppdrag. För att lyckas med detta hade han behövt ta fram mycket starka skäl, så starka att de vägt över de farhågor som jag förde fram i mitt inlägg och som jag är övertygad om att även många socialdemokrater hyser.

Per Bergman kom in på respekten för ordning och lag. Ja, Per Bergman har ju varit aktiv i riksdagen under mycket lång tid. Jag måste säga att jag har satt stort värde på hans klara ställningstaganden när det gäller gränsdragningen mellan vad riksdagen skall syssla med och vad regeringen skall syssla med. I detta fall gör emellertid Per Bergman ett verkligt avhopp från den linje som han i andra sammanhang har hävdad så starkt och, som jag tycker, helt riktigt. Här vill han genomföra en verkligt extraordinär åtgärd.

Vi kan i utskottet diskutera motiven för regeringens ställningstagande och vara kritiska mot den bedömning som gjorts. Men här har ju faktiskt fattats ett regeringsbeslut, och vi som utgör minoriteten inom utskottet anser att det inte finns någon möjlighet att ändra på detta.

Per Bergman sade att utskottsmajoriteten kräver inte att regeringens beslut skall upphävas. Nja, rent formellt yrkar man inte på detta, men i sak gör man det naturligtvis. Om man verkligen vill att regeringen skall lyckas med det uppdrag man ger den, så innebär det att man i sak upphäver regeringens beslut.

Låt mig säga beträffande de protester som kommit från Storsjöbygden och

från andra håll att vi har den allra största respekt för alla meningsyttringar, vilken fråga och vilket område i landet det än gäller. Men ordningen måste ju ändå vara den att synpunkterna skall vara framme och behandlade innan den instans som har att fatta det avgörande beslutet hinner göra detta. Så är inte fallet här.

De förhandlingar som regeringen skulle föra måste bli synnerligen svåra, men Per Bergman anser att så är det inte. Även om det råder samstämmighet i bedömningen av Anders Dahlgrens kapacitet, så är ju problemet det att han inte vet vad uppdragsgivaren vill. Per Bergmans inlägg gav inte heller något besked på den punkten. Han spred ingen som helst klarhet i frågan om vad utskottsmajoriteten vill att regeringen skall förhandla om. Det är en unik situation för den som får i uppdrag att förhandla att han inte vet vad uppdragsgivaren vill.

KARIN AHRLAND (fp) replik:

Herr talman! Per Bergman säger att situationen är mycket speciell, och på den punkten är Per Bergman och jag ense. Däremot tror jag inte att vi är ense om vad som gör situationen så speciell. För min del är det att riksdagen här håller på och tassar på olaglighetens gräns. Det framgår om man läser regeringsformen, och det skall jag be att få göra: "Ingen myndighet, ej heller riksdagen eller kommuns beslutande organ, får bestämma, hur förvaltningsmyndighet skall i särskilt fall besluta i ärende som rör myndighetsutövning mot enskild eller mot kommun eller som rör tillämpning av lag."

Per Bergman säger att han är alldeles på det klara med att regeringens beslut inte kan ändras, och i nästa minut vill han att riksdagen skall uppdra åt regeringen att ändra beslutet. Det går inte ihop, herr talman.

Sedan vill jag säga att jag hyser inget förakt för opinionsbildare. Jag har stor respekt för opinionsbildare, och såvitt jag begriper är både Per Bergman och jag opinionsbildare också. Men jag tycker att opinionsbildare skall verka i den andan att de också måste finna sig i fattade beslut. De bör göra allt de kan för att påverka riksdag, regering, myndigheter och andra innan beslut är fattade. Men även för dem måste gälla att ett i sista instans fattat beslut står fast.

Jag blir rent bekymrad när jag upptäcker att ett stort parti, som det herr Bergman tillhör, ideligen ändrar uppfattning. Det är som bekant inte första gången socialdemokraterna ändrar uppfattning på grund av vissa opinionsbildares agerande. Jag hoppas att riksdagen håller mera på lagarna.

När det gäller tolkningen av "synnerliga skäl" har jag förstått att riksdagen har stiftat vattenlagen, där det talas om synnerliga skäl. Då förväntar jag mig att riksdagen har litet grand åsikter om vad man menade med synnerliga skäl den gången.

ROLF DAHLBERG (m) replik:

Herr talman! Låt mig först förklara för Per Bergman vad jag menar med att utskottets beslut fattats med minsta möjliga majoritet. Jag sade att det beslut som utskottet fattat betraktar jag närmast som ett utskottsinitiativ, och då är det intressant om det har fattats med stor majoritet eller med en mycket liten

majoritet. Det är bakgrunden till att jag berörde just den frågan.

Per Bergman överraskade nog kammaren när han spontant sade att han har stor respekt för stadgar inom arbetarrörelsen men kanske något mindre respekt för rikets lagar. Det kanske något förklarar Per Bergmans ställningstagande i denna fråga, men det förklarar inte den socialdemokratiska partigruppens ställningstagande. Socialdemokraterna har – det vill vi gärna erkänna – under en lång följd av år mycket hårt slagit vakt om de lagar och bestämmelser som har gällt, och man har visat kurage i de situationer där sådant har krävts. Men nu har tydligen något nytt inträffat.

Jag vill också peka på att socialdemokraterna inte har väckt någon egen motion i detta ärende, utan man stödjer sig här på centerpartiets motion och på en motion som har väckts av enskilda ledamöter från olika partier. Det måste man bedöma så, att socialdemokraterna i våras var på det klara med att detta ärende var avgjort och att man nu, i efterhand, har ändrat ståndpunkt. Det är svårt att förklara hur det har kunnat ske.

Om kammaren följer utskottsmajoritetens förslag, är det inte någon i kammaren som står som segrare. Då är vi förlorare allihop. Då har vi nämligen förlorat någonting som är mycket viktigare än vad detta ärende i sig är, nämligen förtroendet och respekten för de lagar som vi arbetar efter.

Tore Claeson sade att moderaterna slår vakt om kapitalägarna. Vet Tore Claeson vilka som äger Trångfors AB? Jo, det är ett antal kommuner i södra Sverige och Kooperativa förbundet. Och vi brukar inte så ofta beskyllas för att springa Kooperativa förbundets ärenden.

Tore Claeson var inne på energiförlusterna och gjorde en jämförelse i stort. Till detta skall jag be att få återkomma.

PER BERGMAN (s) replik:

Herr talman! Jag förmodar att Rolf Dahlberg är så känslig för nyanser i tonfallet när man talar och för gester kring talet att han begrep vad jag menade när jag talade om fackets stadgar och rikets lagar. Jag är nämligen uppväxt under de villkoren att man först måste klara fackavgiften – den var viktigast i livet –, sedan sjukkassan och sedan det andra. Men vi har kanske olika erfarenheter bakom oss som gör att vi har värderingar som skiljer sig åt. Jag hoppas dock att Rolf Dahlberg uppfattade nyansen.

När det gäller detta med en rösts övervikt tycker jag att Rolf Dahlberg är föraktfull mot de borgerligas majoritet i riksdagen. Ni har ju bara en rösts övervikt här. Hur skall den, som en konsekvens av det resonemang som Rolf Dahlberg för, betraktas?

Vi förlorar respekten för staten och för riksdagen, om vi inte fullföljer vad vi vill, och vi måste ju vilja det som vi nu yrkar – att Trångfors AB skall avstå från sin rätt. Vi utgår nämligen från att centerpartiet med sin partimotion menade allvar och att nuvarande statsministern, som står först på motionen, denna gång skall stå för sitt ord och vara konsekvent. Förutvarande bostadsministern står också först på en motion med samma innehåll. Jag vet att hon på denna punkt har en för mig behaglig ståndpunkt, men jag vill betona att vi i utskottet tog dessa motioner på allvar. Det är det som är

Nr 33

Onsdagen den
21 november 1979

*Utbyggnaden av
Sölvsbackaström-
marna*

Onsdagen den
21 november 1979

*Utbyggnaden av
Sölvsbackaström-
marna*

bakgrunden.

Kjell Mattsson säger att utskottets förslag i sak är detsamma som att upphäva beslutet – javisst är det så. Om Kjell Mattsson nu har sagt det, vågar jag också säga det. Men formellt sett står domen kvar. Vad vi försöker göra är att eliminera effekterna av den. Formellt har vi i sak uppnått det som man skulle uppnå om vi kunde häva domen. Men det kan vi alltså inte göra och det gör vi inte heller. Karin Ahrland argumenterar som om det vore vad vi är ute efter.

Anders Dahlgren vet vad vi vill. Om han inte kan läsa civilutskottets betänkande, känner jag jordbruksministern mycket dåligt. Jag tror att Kjell Mattsson på denna punkt inte menar vad han säger.

Karin Ahrland sade att riksdagen tassar på olaglighetens gräns. Hon kunde i stället ha sagt att folkpartiregeringen gjorde det, om hon nu vill hålla sig till sådana bedömningar som hon gör. Det tjasas ofta om att socialdemokraterna ändrar uppfattning stup i ett, och man försöker illustrera detta på olika sätt – i massmedia, i visor och melodier. Men det är ju folkpartiet som har präglat begreppet "kvartalspolitik".

TÖRE CLAESON (vpk) replik:

Herr talman! Låt mig först konstatera att det bara är Rolf Dahlberg som direkt haft någonting att säga om de frågeställningar jag tog upp i debatten. Men jag vill ändå säga att jag är förvånad över det förakt som kan utläsas ur Karin Ahrlands replik när det gäller folkopinionen. Vi skall vara glada att det finns en vaksam och aktiv opinion, som sannerligen inte är okunnig på detta område – lika litet som natur- och miljövännerna är okunniga i övriga frågor där de deltar och söker skapa opinion och rörelse bakom krav för att slå vakt om naturvärden.

Jo då, Rolf Dahlberg, jag vet att det finns olika intressen, olika delägare, i kraftverksbolaget. Men det förändrar ingenting i sak. Kapitalet har samma funktion även om någon kommun och KF är med som delägare, och det är det som är det avgörande. Man måste sätta folkets intresse – i detta fall så klart uttalat från befolkningen i det område som berörs – före kapitalet, även om det skulle vara så att det i bolaget som agerar finns delägare som har anknytning både till kommuner och till folkrörelser.

KJELL MATTSSON (c) replik:

Herr talman! Självfallet är det en svårighet för oss att det är yrkanden från centerns sida som är anledningen till denna diskussion i dag. Innehållet i de motioner som väcktes innebär en klar betoning av miljösidan. Jag klargjorde också vid genomgången av utskottets bedömning att man från den synpunkten skulle ha önskat ett annat resultat. Men i dag är det alltså inte en miljöfråga som riksdagen har att avgöra, utan det är fråga om huruvida ett regeringsbeslut skall stå fast eller inte, huruvida man skall tillgripa extraordinära åtgärder för att få beslutet i sak satt ur funktion. Detta skall då sägas både till Tore Claeson och till Per Bergman.

Jag vill understryka ytterligare en sak för Tore Claeson, eftersom han

ifrågasätter centerpartiets trovärdighet i andra delar av miljöpolitiken med tanke på vårt ställningstagande i denna fråga. Om vi går in på kärnkraftsdebatten, så har det aldrig varit fråga om att ta ifrån någon den rätt de har fått genom tillstånd, utan då har det hela tiden varit fråga om att genom en skärpt lagstiftning förbättra säkerheten. Sedan har man t. o. m. infört rådrumslagstiftning för att ekonomiskt kompensera dem under tiden fram till folkomröstningen. Därför är den koppling som Tore Claeson gör fullständigt omöjlig.

Jag tror att vi över huvud taget har svårt att diskutera, eftersom det för Tore Claeson inte betyder någonting att regeringen har fattat ett beslut. Han menar att om man bara har politisk vilja så spelar det ingen roll om det finns ett beslut fattat av regeringen. Man kan dra de konsekvenserna även i andra sammanhang – tycker man att beslutet är fel skall det rivas upp, oavsett vilka konsekvenser det har. Det är den ordningen som vi inte kan ansluta oss till. Riksdagens ställningstagande gäller nu alltså inte en fråga om miljöpolitik, utan det handlar om att man skall respektera de bestämmelser som gäller för vårt handlande och för regeringens handlande.

Vi som står bakom reservationen 1 – det är inte bara folkpartister som gör det, Karin Ahrlund – har inte dragit samma slutsatser av avsnittet 5.2 i betänkandet som utskottsmajoriteten gör.

KARIN AHRLAND (fp) replik:

Herr talman! Det tycks vara viktigt att jag upprepar att jag inte hyser något förakt för folkopinionen. Vad jag har sagt är att jag inte har respekt för dem som inte respekterar lagligt fattade beslut. Då tänkte jag faktiskt på socialdemokrater och vpk i riksdagen, som vet att det har fattats ett lagligt beslut av folkpartiregeringen men som nu i sak vill upphäva det, vilket jag noterar att Per Bergman så småningom medgav.

Sedan sade Per Bergman att vi tjarar så mycket om att socialdemokraterna ofta ändrar uppfattning. Det är inget tjat. Men varje gång socialdemokraterna ändrar uppfattning påpekar vi det, och nu gör socialdemokraterna det så ofta att det möjligen kan verka som om vi tjarar.

Egentligen är det inte Sölvsbacka som vi talar om i dag – det är om principen. Tänk om regeringen förhandlar med kraftbolaget och man där säger: Vi bygger inte ut Sölvsbacka utan vi bygger ut på annat håll i stället. Skall regeringen säga ja till det? Och skall riksdagen i så fall uppdra åt regeringen att förhandla bort det kraftverket också? Detta kan alltså vara inledningen på en cirkus som vi inte vet hur den slutar. Det är detta som det handlar om i dag, och det är därför som vi inte bör rösta med utskottsmajoriteten.

ROLF DAHLBERG (m) replik:

Herr talman! Per Bergman sade i sitt tidigare inlägg att alla talar varmt för Sölvsbacka, men när det kommer till plånboken backar en del. Det var ganska beskrivande. Men jag har hela tiden argumenterat från principiell, statsrättslig utgångspunkt. Det är ur den aspekten som jag tycker att denna fråga är så allvarlig. Hur skall det bli i fortsättningen, Per Bergman? Om socialdemo-

Onsdagen den
21 november 1979

*Utbyggnaden av
Sölvsbackaström-
marna*

kraterna får som de vill och beslutar att bygga ut Kalix älv, tror ni då att det är möjligt med det motstånd som kan förväntas mot att bygga ut en av de fyra orörda älvarna som vi har varit överens om att bevara?

I en radiointervju förra veckan sade Per Bergman att han var glad över att demonstranterna hade dragit fram Sölvbacka i rampljuset och fått till stånd en omprövning. Reportern frågade då: Vad säger Per Bergman, om Kalix älv skall byggas ut och demonstranterna då hindrar en utbyggnad? På detta svarade Per Bergman: Men det är ju en helt annan sak, den frågeställningen förstår jag inte.

Ett faktum är ju att det är precis samma sak. Skillnaden är bara den att då har demonstranterna möjlighet att före beslutet påverka oss som är tvingade att fatta beslut. Men i fallet Sölvbacka kom man för sent med sin aktion. Detta är verkligheten, Per Bergman. Och det är också det som är faran med det förslag som socialdemokraterna har lagt fram och vunnit majoritet för i utskottet.

Får jag också försöka förklara detta med utskottsinitiativ. Jag sade att detta förslag var att likna vid ett utskottsinitiativ, och då är det taget med knapp majoritet. I förarbetena till bestämmelsen om utskottsinitiativ sade man att bakom ett sådant borde stå en ganska stor majoritet av utskottet. Nu är inte detta formellt ett utskottsinitiativ utan det är litet konstigt upphängt på två motioner.

Får jag sedan ta upp vad Tore Claeson sade om elkraftsbortfallet, vilket jag inte hann med att göra i mitt förra inlägg. Tore Claeson jämförde detta bortfall med hela energiförbrukningen i landet, och då blir det naturligtvis mycket små procentsiffror. Men vi kan också jämföra med distributionsföretaget inom Bergs kommun, BETEA. Det företaget försörjer 5 000–6 000 abonnenter med ström och har en årsomsättning som motsvarar Sölvbackaprojektet. Om vi gör den jämförelsen får vi en mer gripbar uppfattning om betydelsen av de 70 miljoner kilowattimmar som det är fråga om.

PER BERGMAN (s) replik:

Herr talman! Det är inte lätt att svara på tre inlägg samtidigt som jag också skall ge mig in på en tidigare radiodebatt.

Till Rolf Dahlberg vill jag bara säga att jag i radiodebatten uttalade att jag var glad över Sölvbackademonstrationen, eftersom den överensstämde med mitt partis värderingar. Jag sade att man är glad över sådana opinioner. Om Kalix dyker upp får vi se vad som händer då. Det finns många opinioner och många motsatta opinioner. Man kan inte vara glad över alla, men jag var glad över opinionen bland Sölvbackademonstranterna – det var alltså vad jag uttalade i radiodebatten.

Sedan måste jag säga att jag är mycket glad över att Rolf Dahlberg sade att det ligger någonting i talet om Sölvbacka i våra hjärtan och våra plånböcker. Att Rolf Dahlberg anser att denna min bedömning är korrekt är jag, som sagt, mycket glad över.

Påståendet att vi byter åsikter blir inte sannare bara därför att Karin Ahrlund upprepar det. Hon är inget sanningsvittne i sådana frågor. Det har

inte heller lagts fram några argument som bevis för vad Karin Ahrland påstår. Senare skall jag med förtjusning ta del av stenografernas uppfattning om vad Karin Ahrland har sagt och se hur mycket hon ändrar där det står att hon är föraktfull emot inte riksdagsmän som opinionsbildare utan opinionsbildarnas i Sölvsbackafrågan okunskap i statsvetenskapliga angelägenheter.

Till Kjell Mattsson vill jag beträffande påståendet att det rör sig om olika frågor – en miljöfråga när motionen skrevs och i dag en fråga om att upphäva ett regeringsbeslut – säga: Nej, Kjell Mattsson, det är exakt samma fråga. Jag har inte samma ringaktning för centerns partikansli som Kjell Mattsson, som tror att partikanslijet inte visste om beslutet den 8 mars när det den 29 mars skrev motionen och ville det som vi nu föreslår. Visst är det samma fråga, Kjell Mattsson, försök inte att blanda bort korten i det sammanhanget!

TORE CLAESON (vpk) replik:

Herr talman! Kjell Mattsson säger att det är uppenbart att det har gjorts ett felaktigt ställningstagande från utskottsmajoritetens sida. Jag skulle vilja påstå att det rör sig om ett uppenbart felaktigt ställningstagande av regeringen, som ju har orsakat att den här frågan kommit upp på det här sättet. Jag menar att det måste gå att rätta till de galenskaper som regeringen har gjort sig skyldig till. Nu ifrågasätter jag om inte regeringens beslut i detta ärende måste betraktas som ett brott mot vattenlagen.

Vi måste alltid kunna ifrågasätta fattade beslut och kunna ändra oss. I annat fall skulle vi så att säga leva kvar i en förgången tid.

När Karin Ahrland sade att det egentligen inte handlar om Sölvsbacka utan om en princip vill jag understryka att det sannerligen är just Sölvsbacka det handlar om. Det handlar om minst 14 000 människors klart uttalade vilja, om en enhetlig opinion i en hel bygd i ett landskap som direkt eller indirekt berörs av saken. Det gäller i allra högsta grad frågan om Sölvsbackaströmmarnas utbyggnad eller ej. Som saken nu ligger till är den enda möjligheten att klara Sölvsbackaströmmarna från utbyggnad att välja den linje som majoriteten har föreslagit. Det är helt klart att så är fallet.

Till Rolf Dahlberg vill jag bara säga att det är vanligt att få höra vad han sade, nämligen att opinionen har kommit sent. Det är det gamla vanliga argumentet från beslutsfattare på olika nivåer. Det heter att opinionen är för sent ute, annars skulle man naturligtvis ha kunnat ta hänsyn, osv. Nu förhåller det sig faktiskt så, att här om någonsin har opinionen varit ute i tid och slagit larm i motsats till den opinion som jag förut har talat om. Det har funnits och finns en mycket stark och enig opinion. De uppvaktningar och framställningar som under årens lopp har gjorts hos riksdagsgrupper och regering när det gäller den här frågan i syfte att åstadkomma att Sölvsbackaströmmarna undantas från utbyggnad är otaliga. Här har sannerligen opinionen inte vaknat för sent, men det har däremot beslutsfattarna.

Talmannen anmälde att Kjell Mattsson, Karin Ahrland och Rolf Dahlberg anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Nr 33

Onsdagen den
21 november 1979

*Utbyggnaden av
Sölvsbackaström-
marna*

Onsdagen den
21 november 1979

*Utbyggnaden av
Sölvsbackaström-
marna*

EIVOR NILSON (c):

Herr talman! Det är dags för oss politiker att lyssna på människorna och i möjligaste mån biträda dem när de som Storsjöborna har kämpat för Sölvsbacka sedan 1971. Ingen av oss skulle sitta här, om inte människor i allmänna val hade röstat på oss, och därför har de också rätt att kräva att vi lyssnar på deras stämma. Jag är medveten om att den framställning som görs i detta fall är extraordinär och är att betrakta som ett undantagsfall.

Striden om Sölvsbacka är ingen gröna-vågen-romantik utan en kamp för 200 innevånare i Storsjö by för att även i framtiden kunna bo kvar i sin hembygd. Storsjö by är grundad på jord- och skogsbruk. Mekaniseringen har inneburit att kal- och slutavverkningar sker i ett rasande tempo. Skogsbolaget beräknar att inom fem år endast kunna ge arbete till 5 man mot 36 som år 1972 var sysselsatta inom skogen.

För att bygden skall kunna leva vidare krävs en levande landsbygd och turism. Sölvsbacka strömmar är i detta sammanhang ett måste, eftersom de flesta turister i området är sportfiskare. Det är viktigt att stressade storstadsbor har möjlighet att få uppleva lantlig, levande miljö. Vi har också ansvaret att till kommande generationer bevara något av ursprunget i naturen.

Vid en reglering fryser inte älven till, och det innebär att tunga djur, t. ex. ren, ej kan komma till vinterbete, vilket innebär en begränsning i samernas utkomstmöjligheter. Dessa har redan tidigare frångått stora områden, och vi bör i denna fråga känna vårt ansvar för denna minoritet av vår befolkning.

Uttern har en bofast stam i Härjedalen, och eftersom det endast finns ca 500 uttrar i hela Sverige, är det viktigt att dessa skyddas. Vi fördömer utrotningen och rovjakten av Afrikas vilda djur, och då anser jag att vi skall ta ansvaret för våra egna utrotningshotade djur i Sverige och föregå med gott exempel.

Med detta, herr talman, vädjar jag till riksdagens ledamöter att lyssna till bygdens befolkning, rädda Sölvsbacka och ge invånarna möjlighet att bo kvar i sin hembygd, och jag hoppas att turister skall känna sig välkomna att finna rekreation och ett bra fiske.

ERIC ENLUND (fp):

Herr talman! Den fråga vi diskuterar i kammaren i dag är ett exempel bland många där produktionsintresset kommer i konflikt med natur- och miljövårdens intressen. I Sölvsbacka är det fråga om att utnyttja vattenkraften för elproduktion. I andra fall kan det gälla medel och metoder inom det moderna jord- och skogsbruket. Industrielokaliseringar och vägdragningar är ytterligare exempel på hur nära nog olösliga konflikter kan uppstå mellan var för sig mycket beaktansvärda intressen.

För de människor som är direkt berörda är det naturligt med ett starkt engagemang för den ena eller den andra sidan. Jag har stor förståelse för dem som ser det som en förstahandsuppgift att skydda Sölvsbackaströmmarna mot exploatering, men jag har också stor förståelse för dem som menar att vi måste utnyttja de resurser vi har i vårt land för att lösa de energiproblem som vi redan nu har och som kan väntas bli ännu svårare i framtiden.

Det är enligt min mening nödvändigt att alla de problem som innebär att svåra konflikter uppstår mellan olika, fullt legitima intressen, sätts in i ett större sammanhang. Om man avstår från detta och bedömer varje enskilt fall för sig utan att ta hänsyn till likartade avvägningsproblem som uppstår i en hel rad andra fall, löper man risk att fatta beslut som dels var för sig blir motstridiga, dels sammantaget kommer att motverka övergripande mål.

I den livliga debatten kring Sölvsbacka har det ofta påpekats att företaget är så litet och ger så ringa tillskott till vår energiförsörjning, att man av hänsyn till strömmarnas bevarandevärde borde avstå från utbyggnad. Men eftersom några mera definitiva lösningar av våra framtida energiproblem ännu inte föreligger, menar jag att även ett litet delbeslut om vår energiförsörjning, som Sölvsbackaärendet utgör, måste sättas in i ett större sammanhang.

1975 års energipolitiska beslut innebar bl. a. att elproduktionen genom vattenkraft skall öka med 5 TWh, från då redan beslutade 61 TWh till 66 TWh år 1985. Folkpartiregeringen föreslog i energipropositionen i våras en nedskärning till 65 TWh fram till år 1990. Men eftersom det förslaget ännu inte behandlats i riksdagen, kan vi i den här debatten lämna det därhän. Vi håller oss alltså till de riksdagsuttalanden som verkligen föreligger och som formellt kan sägas fortfarande gälla. För siffran 66 TWh fanns en klar majoritet i riksdagen. Jag vill dock påminna om att folkpartiet när det beslutet fattades reserverade sig för en något lägre utbyggnadsnivå.

Mot denna bakgrund har man anledning att efterlysa utskottsmajoritetens långsiktiga planer. Står ni fast vid de tidigare besluten eller vill ni minska vattenkraftens framtida tillskott till vår energiproduktion?

Står ni fast vid den uppfattning ni hade 1975, så måste ni i princip välja endera av de två möjligheter som står till buds. Den ena är att bygga ut en stor orörd älv, den andra möjligheten är att effektivisera befintliga kraftverk och att bygga ett antal mindre, nya kraftverk i redan exploaterade älvar med begränsade bevarandevärden. Skall riksdagens intentioner uppfyllas måste vissa beslut fattas, även om de är kontroversiella.

De två möjligheterna diskuterades här i kammaren i december 1977. Då ville socialdemokraterna öppna möjligheter för en utbyggnad av Kalixälven. Därmed skulle det tillskott i stort sett kunna vinnas som riksdagen ansett behövligt, eftersom Kalixälven totalt kan ge 4,5 TWh.

När nu socialdemokraterna t. o. m. vill återta ett till Trångsfors Aktiebolag redan givet tillstånd finns det anledning att fråga sig om de helt låst sig för en utbyggnad av Kalixälven – en älv som klassats med en fyra, dvs. med högsta bevarandevärde. Här är säkerligen landets miljövänner intresserade av att få ett besked, och jag tycker det bör lämnas i den här debatten.

Nu nämnde Per Bergman i sitt inlägg Kalixälven, men han gav inte något svar på den fråga som jag här har ställt.

I trepartiregeringens proposition 1977/78:57, undertecknad av dåvarande statsrådet Elvy Olsson, deklarerades att vi ville undanta Kalixälven från vattenkraftsutbyggnad. I folkpartiregeringens energipolitiska proposition i våras deklarerades samma uppfattning. Jag utgår från att centerpartiet inte ändrat uppfattning beträffande Kalixälven. Mot den bakgrunden blir center-

Onsdagen den
21 november 1979

*Utbyggnaden av
Sölvsbackaström-
marna*

partisten Eivor Nilsons agerande i civilutskottet kanske märkligare än något annat vid handläggandet av det här ärendet. Efter vad som hänt efter 1975 – inte minst i kärnkraftsfrågan – kan väl Eivor Nilson inte anse det rimligt att gå ifrån tankarna på åtminstone någon utbyggnad av vattenkraften. Är det någon bestämd handlingslinje Eivor Nilson här står för, som innebär att vi skall säga nej även till mindre utbyggnadsföretag, där bevarandevärdet bedöms som relativt begränsat? Sölvsbackaströmmarna har klassats med en tvåa. Eller har Eivor Nilson skiftat över till de socialdemokratiska tankegångarna på att bygga ut Kalixälven? Den är som jag sade klassad med en fyra – högsta bevarandevärde. Jag tycker att de här frågorna bör Eivor Nilson svara på.

Om Eivor Nilson anser att Sölvsbackautbyggnaden är ett alltför litet ärende för att beslutet skall behöva vägledas av några principer alls, så vill jag understryka två saker.

Den första är att Sölvsbackautbyggnaden ändå är så pass stor att den motsvarar en oljeimport av omkring 15 000 kubikmeter per år. Här nämnde Rolf Dahlberg som vi hörde en något högre siffra, 16 000 kubikmeter. Vad det kostar i dag vet vi ungefär, men hur mycket det kommer att kosta i framtiden på lång sikt vet vi inte. Det är alltså inte direkt några småsummor det rör sig om.

Det andra jag vill understryka är, som jag sade förut, att även små ärenden måste handläggas med någorlunda konsekvens. Här vill jag ge mitt erkännande till civilutskottets ordförande Kjell Mattsson, som på ett klagande sätt har redovisat hur övriga centerpartistiska ledamöter i utskottet ser på det här ärendet.

Vi har från folkpartiets sida hållit en konsekvent linje när det gäller vattenkraftsutbyggnaden. Vi står fast vid beslutet att skydda de fyra stora Norrlandsälvarna Torne älv, Kalix älv, Pite älv och Vindelälven. Vi hävdade vid 1975 års energipolitiska beslut enligt en reservation av Rolf Wirtén att den totala utbyggnaden bör stanna vid 65 TWh, dvs. 1 TWh lägre än vad riksdagsmajoriteten då ansåg. Samma utbyggnadsnivå föreslås i folkpartiregeringens proposition från i våras, som ännu inte behandlats av riksdagen. Skall den målsättningen uppnås måste några av de smärre utbyggnaderna släppas fram. I valet mellan dessa två handlingslinjer, å ena sidan en utbyggnad av en stor orörd älv med högsta bevarandevärde och å andra sidan en utbyggnad av smärre anläggningar, har vi valt den senare handlingslinjen. Bakom den står såvitt jag har förstått en klar riksdagsmajoritet. Under folkpartiregeringens tid prövades fem utbyggnadsärenden. Vi avslog tre ansökningar som gällde Edänge i Mellanljusnan, Klippen i Ume älv och en mindre utbyggnad i Kolbäcksån i Hallstahammar. Vi biföll två ansökningar. Den ena gällde Sölvsbacka i Ljungan och den andra gällde Sädvajaure i Skellefte älv. Det sistnämnda ärendet måste dock prövas av riksdagen och finns därför med i den energipolitiska propositionen, som ännu inte har behandlats i kammaren.

I alla dessa ärenden framfördes starkt motstridiga önskemål, dels från dem som ovillkorligen ville ha en utbyggnad, dels från dem som ville bevara

älvarna. Vi vägde de olika argumenten mycket noga både i vad gällde de enskilda ansökningarna var för sig och vid en jämförelse dem emellan. Resultatet blev alltså att vi avslog i tre fall och gav klarsignal i två.

Vägledande för vår bedömning har varit att vi vill tillgodose två för oss viktiga önskemål. Det ena är att skydda de stora orörda Norrlandsälvarna med mycket högt bevarandevärde. Det andra är att uppnå den utbyggnad av vattenkraften som en klar majoritet i riksdagen har uttalat sig för.

EIVOR NILSON (c) replik:

Herr talman! Jag har fått några direkta frågor från Eric Enlund som jag skulle vilja besvara. Jag tycker att jag i mitt anförande har talat om att jag har tagit ställning för bygdens befolkning. Personligen ser jag det som viktigt att man undersöker möjligheterna att effektivisera redan befintliga kraftverk och att man inte bygger ut några ytterligare älvar.

Bergs kommun har också begärt prövning efter beslutet, och det visar att man även där har ändrat åsikt i frågan.

Eftersom jag kommer från Härjedalen, där vi i kommunfullmäktige har fattat ett principbeslut om att motsätta oss vidare utbyggnad av våra älvar, har det inte varit svårt för mig att ta den ställning jag gjort i den här frågan.

PER BERGMAN (s) replik:

Herr talman! Jag vill inte ta upp någon debatt om de här terawattimmarna, som växlat med åren. De fem terawattimmarna var en produkt av vad man ansåg vara utbyggbart i fråga om vattenkraft. Nu skall det vara fyra terawattimmar och en längre målsättning.

Men det är inte fråga om att kunna bygga ut till varje pris. Vi har inte varit eniga om var vi skall ta terawattimmarna någonstans, och det är detta frågan gäller.

Eric Enlund sade att jag inte hade svarat på en fråga som han då ställde. Men jag kan ju inte svara förrän jag får en fråga, och jag vill därför svara nu: Vi står fast vid vårt ställningstagande 1977 om Kalixälven, som det fanns uttryckt i den riksdagshandling som då förelåg.

ERIC ENLUND (fp) replik:

Herr talman! Det finns, Eivor Nilson, ingen skillnad mellan Eivor Nilson och mig när det gäller respekten för människors önskemål. Men här uppstår gång efter annan, som jag sade i mitt anförande, olösliga konflikter mellan två var för sig mycket respektabla och beaktansvärda intressen. Och då måste man välja det ena.

Eivor Nilson redogjorde i sitt inlägg inte på något sätt för hur hon skulle kunna lösa problemet att uppnå den utbyggnadsnivå som riksdagen såvitt jag förstår står enig bakom utan att förverkliga några av de smärre utbyggnadsföretag som vi har förslag om – om man vill bevara de stora Norrlandsälvarna. Där gav Eivor Nilson inget som helst besked.

Sedan vill jag säga till Per Bergman: Jag tycker det är en underlig metod som utskottsmajoriteten använder i motiveringen för sitt ställningstagande.

Onsdagen den
21 november 1979

*Uthyggnaden av
Sölvsbackaström-
marna*

Man hänvisar till den folkpartistiska energipropositionen, och så säger man på s. 12 att "hänsyn möjligen kan ha tagits till förslag till riktlinjer för energipolitiken som ännu inte godkänts av riksdagen".

Den juridiken – eller advokatyren, vad man nu vill kalla det – måste förklaras här i kammaren. Varför talar man om en proposition som ännu inte är behandlad i riksdagen när det finns två tidigare propositioner med därtill hörande utskottsbetänkanden och två riksdagsbeslut att tala om? Varför nämner inte utskottsmajoriteten med ett enda ord i sin skrivning – det är något annat att det finns med i reciten i betänkandet – 1975 års riksdagsuttalande om en utökning av vattenkraften med 5 TWh? Och varför citerar man inte vad som står i civilutskottets betänkande 1977/78:9, där man refererar 1975 års uttalande och visserligen uttalar någon tveksamhet om att de riktlinjer som antogs 1977 skulle kunna ge så stort tillskott men där man inte tar avstånd från ytterligare utbyggnad?

Är motiven bakom de här egendomligheterna i civilutskottets majoritets-skrivning att man vill dölja eller i vart fall inte bli påmind om att man år 1975 ville ha en utbyggnad med ytterligare 5 TWh och 1977 ville öppna dörrarna för en utbyggnad av Kalix älv, som i bevarandevärde står i högsta klass? Detta tycker jag att Per Bergman på något sätt måste förklara.

EIVOR NILSON (c) replik:

Herr talman! Eric Enlund tycks tro att jag är en expert på energifrågor. Så är inte fallet. Jag har sagt att jag vet att man kan effektivisera befintliga kraftverk. Älvräddarnas organisation har gjort en undersökning, där det visat sig att man kan få ut 10 TWh om man effektiviserar befintliga kraftverk – detta utan att behöva röra de outbyggda älvarna.

Vi har inom centerpartiet tagit ställning vad gäller de stora älvarna, och ni känner alla till vad vi sagt.

Herr talman! Jag har agerat utifrån mina känslor och utifrån ståndpunkten att man skall kunna effektivisera de kraftverk som finns i dag. Där har herr Enlund mitt svar.

PER BERGMAN (s) replik:

Herr talman! Jag trodde inte att jag skulle behöva upprepa för herr Enlund att vi står fast vid vårt ställningstagande från 1977 när det gäller Kalixälven. Med det beskedet är också sagt att tidigare beslut om antalet terawattimmar icke var bindande för utbyggnader var som helst i landet eller för de rekommendationer i riksdagsbeslutet som herr Enlund ställde sig bakom. Det finns inget stöd för en sådan tolkning i tidigare propositioner eller riksdagsbeslut.

Nu kan det vara svårt att läsa regeringsbeslutet, eftersom man där inte behöver motivera alla de åsikter och tankar som man för fram. Men det finns i proposition 115, som ännu inte har behandlats av riksdagen, stöd för motiveringen för att dispensgivning skall tillämpas. När propositionen är behandlad av riksdagen har den kanske upphöjts till att gälla som riktlinjer för energipolitiken.

ERIC ENLUND (fp) replik:

Herr talman! Det finns inga delade meningar mellan Eivor Nilson och mig när det gäller att utnyttja möjligheterna till effektivisering av redan befintliga anläggningar. Men om man skall nå upp till den utbyggnadsnivå som riksdagen önskar och uttalat sig för måste man dessutom, om man vill skydda de stora älvarna, medge ytterligare några mindre utbyggnader.

Per Bergman gav inte något som helst svar på min egentliga fråga, dvs. vad som är anledningen till att man i utskottsbetänkandets motivering inte redovisar de riksdagsuttalanden som faktiskt föreligger i ärendet utan i stället antyder, att regeringen skulle ha byggt sitt ställningstagande på innehållet i en regeringsproposition som ännu inte är behandlad. Per Bergmans sista inlägg var klargörande på en punkt: socialdemokraterna menar alltså att Kalixälven så småningom skall byggas ut. Det var ett värdefullt besked i denna debatt.

Talmannen anmälde att Per Bergman anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

TORÉ NILSSON (m):

Herr talman! Jag skall inte delta i den konstitutionella debatten i denna fråga. Jag vill i stället säga några ord om principen att livsviktiga frågor inte skall avgöras över deras huvuden vars förhållanden det gäller. Jag tänker i detta sammanhang särskilt ta upp samernas ställning.

Jag vill ur 26 § i 1883 års förslag till förordning angående "de svenska Lapparne och de bofaste i Sverige" anföra följande citat:

"Betänker man, huru föga egnadt ett lappsamfund är att förhandla till gemensamt beslut och att ingå aftal samt till samfäldt gagn använda inflytande medel, så torde finnas lämpligast att åt Konungens Befallningshafvande uppdraga ärenden af dylik art; och synes Konungens Befallningshafvandes rätt i förevarande fall böra sträcka sig derhän ätt, äfven om samtliga Lappar kunde finnas villige medgifva upplåtelse. Konungens Befallningshafvande dock må pröfva, huruvida sådan må ega rum."

Det gäller ett mycket gammalt dokument, som dock manifesterar förmynderskapets princip i svensk förvaltning. Samerna är de under förmynderskap satta. Vi rikssvenskar tror "att det är bäst för dem" – vi tänker för dem och vi vet att deras syn på de egna näringarna inte är den riktiga. De kommer alltid "för sent" med sina invändningar, något som också i dag återigen har framhållits. På det sättet har exploateringen av deras land gått till.

Jag känner inte till den språkliga bakgrunden till namnet Sölvsbacka, men det påminner om att ordet "söl" i gammalt språkbruk betydde silver. Tankarna går då till ett annat "silverberg", som jag skrivit en bok om, nämligen Nasafjäll, upptäckt år 1635 av malmletare. Namnet påminner också om smälthyttan vid Silbojokk, dvs. Silverbäcken. Bevarade handlingar är en nedslående läsning för den som tänkt stort om svensk förvaltning liksom om svenskens sinne för rättvisa och oväld. Riksarkivet bevarar härvidlag dokument som inte är uppbyggliga.

Nr 33

Onsdagen den
21 november 1979

*Utbyggnaden av
Sölvsbackaström-
arna*

I dag gäller det ett nytt fall, där samerna står inför ingrepp som hotar deras näring. Här upprepas alltså historien. Deras intressen har varit perifera, inte värda att beakta, inte avgörande – eller kommer till uttryck för sent. Jag har en tjock mapp på mitt rum över frågor som har kommit upp i riksdagen bara under min korta riksdagstid och som visar samma sak. Alla regeringar är tydligen lika – gamla tiders stormaktsregeringar, de konservativa, de som kallat sig socialistiska eller arbetarregeringar, och även de liberala. Därför är mitt inlägg i dagens debatt en uppmaning, allvarlig och uppriktig från min sida, till myndigheter, regeringar och folkförsamlingar att lyssna på en folkmminoritet som hotas till sin existens. Ta med dem i förhandsplaneringen, fråga dem först – kom inte efteråt! Låt inte detta som skett i Sölvsbacka upprepas!

Och så en röstförklaring. Om talmannen trots de författningsrelaterade svårigheterna i denna fråga ställer proposition kommer jag att rösta för utskottets hemställan. Motiveringen är vad jag nu anfört samt följande:

1. Folkviljan i den glesbygd där ingreppen sker – 14 000 människor talar till mig. Jag tycker att "sydkraft", alltså kraftintressen söderut, inte längre bör härja i "nordkrafts" region.

2. De långsiktiga verkningarna av utbyggnaden – arbete för stunden men avfolkning längre fram. Fråga Jokkmokks kommun, där det funnits gott om kraftbyggnadsarbete en gång i tiden, hur det ser ut nu.

3. Fisket och friluftslivet. Detta är en del av det omistliga Sverige.

4. Vinsten ur energisynpunkt är marginell. I allmänhet innebär utvinning av energi här uppe att kraften skall transporteras söderut. Norrland har överskott på energi. Givetvis skall vi solidariskt dela med oss, men det har skett i en utsträckning som kan anses tillräcklig. Vad som utvinns skall föras bort genom kraftledningar. Kostnaderna för dem är enorma. Utöver anläggning och vård kostar de mark som inte producerar någonting och som markägaren inte får rimlig ersättning för.

Jag tycker att Eric Enlund, som jag betraktar som en god vän, har talat oerhört "krasst". Vem har klassat älvar? Har samerna varit med och klassat Sölvsbackaströmmarna? Var samerna med och klassade Ritsem? Jag har mängder av handlingar som visar att så icke har skett.

När det gäller detta att man måste bygga ut de små älvarna trots att de ger så litet energitillskott att vinsten kanske kommer bort i transporten tycker jag att man för ett oerhört cyniskt resonemang. I ett skede där vi definitivt måste övergå till att finna nya energikällor och där forskning, teknik och vetenskap, som jag tror på, inom kort kommer att ge oss miljövänliga kraftkällor vore det tragiskt om vi skulle offra våra stora älvar. Det vore också tragiskt att bygga ut en sådan ström som den nu aktuella, om det bevisligen är så att de som bor i närheten inte vill det. Jag klandrar inte vad som har skett, men om det går att ställa proposition kommer jag att rösta med utskottsmajoriteten.

OLOF PALME (s):

Herr talman! Jag lyssnade med ett visst intresse till Eric Enlund, för den uppläggning han hade är såvitt jag kan finna korrekt. Vi är överens om att vi

behöver ytterligare 5 TWh elektrisk kraft från vattenkraften. Centern och vpk har velat gå upp till 66 TWh, medan vi andra har stannat vid 65.

När vi diskuterade den här frågan 1977 sade vi: Detta mål kan man uppnå på i princip två vägar. Jag bortser från detta med att effektivisera existerande kraftverk, för det vill väl varje människa göra. Den ena vägen är att bygga ut en av de större älvarna, den andra är att bygga ut en rad små vattendrag. Vi sade i våra reservationer att det från miljösynpunkt är bättre att tillåta ett fåtal ingrepp i större älvar med god kraftnytta än att söka tillgodose önskemålen om en ökad elproduktion genom ett stort antal ingrepp i mindre vattendrag. Den ståndpunkten hade vi då. Därför gick vi emot Sölbackaströmmarna 1977, därför var vi för Kalixälven. Den ståndpunkten håller vi fast vid. Det är vår sakliga ståndpunkt. Det är på det sättet att det inte bara gäller Sölbackaströmmarna. Det kommer att finnas många sådana tillfällen när man förstör natur och miljö på ett sätt som upprör människorna för att nå ett mycket litet krafttillskott. Och det kommer att i framtiden finnas många som Eivor Nilson som säger: Jag representerar bygd, jag vill inte bygga ut. Det fann vi vara en sämre metod för att uppnå det av riksdagen fastställda enhälliga målet om en viss kraftproduktion från vattenkraft.

Det är därför som vi går emot den här utbyggnaden av Sölbackaströmmarna. Det är ingen idé att göra denna debatt till en formaldebatt. Vi respekterar regeringsbeslut även om de är okloka, men det beslutet här gäller är ju nästan inte alls effektuerat ännu – älven finns där ännu. Och då finns det full möjlighet att förhandla med kraftproducenter utan att kränka vederbörandes rätt. Det är det som regeringen uppmanas till.

Om man alltså ser en viss logik i Eric Enlunds tal om att vi här har två olika meningar om hur man bör uppnå det eftersträfvade målet på 65 TWh så har jag svårare att förstå centerns agerande, och jag förstår att Eivor Nilson känner sig litet förvirrad över sitt eget parti. Det är ändå så, att i regeringsställning uttalade sig centern för en utbyggnad av Sölbackaströmmarna. Därefter kom centern i opposition, och först efter det att beslutet väl hade fattats, väckte centern en partimotion, i vilken man sade att riksdagen skall uttala sig för att Sölbackaströmmarna icke skall byggas ut. Man måste ju ha menat någonting med denna partimotion, men när centern kröp in i regeringsställning igen, återgick man till 1977 års ståndpunkt. Det är icke särskilt ärofyllt. Man förstår att Eivor Nilson helt enkelt står kvar vid den ståndpunkt som hennes partiledning gav uttryck för i våras, och som hennes partiledning – enligt vad jag har hört – med en viss envishet drev uppe i dessa bygder under valrörelsen.

Herr talman! Vi har ägnat den här frågan ett betydande intresse i den socialdemokratiska riksdagsgruppen. Det speglar vår principiella syn på hur man bör gå fram när det gäller utbyggnad av vattenkraft. I de här miljöfrågorna ser jag så liten mening i att för mycket små tillskott av kraft, som ur landets synpunkt icke kan tillföras någon större betydelse, utföra ting som av en lokal opinion upplevs som kränkande och som ovedersägligen innebär betydande ingrepp ur miljösynpunkt. Det är visserligen alltid en svår avvägning, men vi har redovisat hur vi vill göra den avvägningen.

Nr 33

Onsdagen den
21 november 1979

*Utbyggnaden av
Sölbackaström-
marna*

Onsdagen den
21 november 1979

*Utbyggnaden av
Sölvsbackaströmmarna*

Sölvsbackaströmmarna kommer förmodligen att följas av liknande ärenden och då kommer vi att inta, såvitt jag kan se, samma ståndpunkt. Låt bli att göra ur kraftsynpunkt relativt betydelselösa ingrepp i miljön, som av en opinion upplevs som kränkande!

KJELL MATTSSON (c):

Herr talman! Olof Palme försöker nu att göra det här till en debatt om på vilket sätt utbyggnaden av vattenkraft skall ske i det här landet. Det har vi diskuterat 1975, och då ville socialdemokraterna ha möjlighet att bygga ut Sölvsbackaströmmarna. Det fick de inte. Det har vi diskuterat 1977, och då tog man vissa principiella riktlinjer för vilken vattenkraft som skulle vara utbyggbar genom beslut i vattendomstolen och vilka sträckor som skulle vara undantagna från utbyggnad genom att riksdagen sade så. Sedan finns det då, vill jag säga, en grå zon när det gäller sådana frågor där regeringen äger rätt att pröva.

Det förhållandet att Sölvsbackaströmmarna 1977 inte tillhörde de älvssträckor som uttryckligen undantogs från utbyggnad innebär inte automatiskt att Sölvsbackaströmmarna skall utbyggas, utan det är en prövning som regeringen har att göra. Därför skall Olof Palme inte försöka pådyvla centerpartiet att vi hade den uppfattningen 1977, att Sölvsbackaströmmarna till varje pris skulle byggas ut.

Det är mot denna bakgrund som vi är ense i utskottet i en kritik mot den hantering som regeringen givit frågan om utbyggnad av Sölvsbackaströmmarna. Vi kommer fram till att regeringen har försatt riksdagen i den situationen, att riksdagen inte har ett fritt val, utan man har skapat en rätt.

Det var vårdslöst av Olof Palme att säga att älven finns ju fortfarande. Det är inte det som är avgörande. Man har påbörjat en mängd arbeten dessutom, som syns i dag, och det betyder att nu kan vi inte diskutera från denna utgångspunkt. Man har givit Trångfors AB en rätt, och jag utgår från att Olof Palme inte vill att socialdemokraterna skall säga: Den rätten tar vi bara ifrån bolaget. Det får väl, om riksdagen fattar ett sådant beslut, bli en förhandling där bolaget som sådant skall hållas skadeslöst.

Olof Palme sade att socialdemokraterna brukar respektera regeringsbeslut, även om dessa är okloka. Har Olof Palme den uppfattningen skall han rösta med oss reservanter, för vi respekterar alltså regeringsbeslutet, även om vi tycker att det är oklokt.

OLOF PALME (s):

Herr talman! Herr Mattsson kommer nog i litet beråd här, för det är väl ett ovedersägligt faktum att älven ännu inte är utbyggd. Vore den utbyggd, så vore det inte någon idé att stå här och resonera.

Vi fråntar inte detta bolag någon rätt. En sådan har ju regeringen dess värre givit bolaget. Men just eftersom utbyggnaden inte har skett, så har man möjlighet att förhandla bort utbyggnaden, om man vill – det är självklart.

I sitt första långa och något snåriga inlägg underlät herr Mattsson att besvara den fråga som det vore verkligt intressant att höra centerns svar på.

En viss dag beslutar regeringen att tillåta utbyggnad av Sölvbackaströmmarna. Sedan detta skett väcker centern en partimotion, där man säger att riksdagen skall uttala att Sölvbackaströmmarna skall undantas, och denna motion propagerade man för i valrörelsen där uppe i bygderna. Menar man ingenting med den motionen? Om man nu intog denna partiståndpunkt efter det att tillståndet var givet måste man ju anse inte bara att riksdagen skall uttala sig för låt mig säga änglarna utan att riksdagen skall uttala att det skall fattas ett beslut, nämligen att utbyggnaden icke skall äga rum.

Berätta, herr Mattsson! Vad menar ni med den där partimotionen? Vi lyssnar i spänd förväntan.

KJELL MATTSSON (c):

Herr talman! Jag har ju inledningsvis redovisat att vid den genomgång av ärendet som civilutskottet gjort har vi konstaterat – och det är samtliga inom utskottet överens om – att med hänsyn till den form som yrkandena givits i centerpartiets två motioner skulle ett bifall till motionerna inte förändra den verkliga situationen i dag. Regeringens beslut kom den 8 mars, omedelbart efter det att propositionen avlämnats.

Jag har sagt tidigare i diskussionen att visst är det ur vår synpunkt beklagligt att vi inte låt mig säga utformat våra ursprungliga yrkanden på ett annat sätt, så att de hade varit möjliga att hantera i detta sammanhang. Vid vår genomgång har vi bara konstaterat att principen att vi måste respektera ett regeringsbeslut, även om vi i utskottet – med undantag för folktoparterna – är ense om att det är oklokt, får ta över i det här fallet.

OLOF PALME (s):

Herr talman! Detta blir liksom ännu värre, för nu säger Kjell Mattsson att ett bifall till centerns motion dess värre inte skulle förändra verkligheten. "Men vi ville väl", förklarar Kjell Mattsson.

När vi har konstaterat detta, kan vi dra endera av två slutsatser. Antingen kan centern säga att man då ändrar sitt yrkande så att det också förändrar verkligheten och så att man kan komma bort från den utbyggnad som man säger sig inte vilja ha. Eller också skall centern säga att man inte menar något med detta yrkande och att man inte ens tekniskt förändrar någonting. Då blir motionen från början meningslös.

Det är en ofruktbar ståndpunkt som Kjell Mattsson intar. Han förklarar att centern är emot denna utbyggnad, att centern inte tycker om den men att centern inte stöder dem som vill stoppa den. Det är en ganska ofruktbar ståndpunkt. Jag kan förstå och sympatisera med fru Eivor Nilson, som har djärvheten att vilja ta sitt eget partis motioner på allvar.

KJELL MATTSSON (c):

Herr talman! Jag vill då informera Olof Palme om att yrkandena gick ut på en ändring av riktlinjerna. Ändring av riktlinjer medför inte att man plockar bort ett givet tillstånd. Om man verkligen hade velat någonting i denna fråga, är inte heller socialdemokraternas agerande i utskottet och det förslag som de

har framlagt effektivt. Då skulle man ha föreslagit lagstiftning och sagt att nu ger vi genom en lag regeringen rätt att ta tillbaka detta tillstånd. Men det har inte socialdemokraterna velat eller vågat.

I mitt första inlägg sade jag att jag betraktar socialdemokraternas agerande i denna fråga såsom rätt mycket ett utslag av taktik. Det är inte förbjudet att vara taktisk i denna riksdag och i det politiska livet, och socialdemokraterna har skickligt utnyttjat tillfället att bedriva ett taktiskt politiskt arbete i denna fråga. Det förändrar dock inte den verkliga uppfattning som ligger bakom från socialdemokraternas sida.

ERIC ENLUND (fp):

Herr talman! Jag vill gärna säga att denna debatt ändå har medfört en del klarlägganden som inte görs i utskottsbetänkandet. Först och främst är alla överens om att vi skall ha en viss utbyggnad av vattenkraften för att utvinna elkraft – upp till 65 TWh. Då kan man välja mellan två alternativ. Det har framgått klart och tydligt att vi alla är överens även om detta. Antingen bygger man ut ett antal mindre älvar och effektiviserar de anläggningar som redan finns. När man då väljer de små älvarna, tar man dem som har ett relativt lågt bevarandevärde. Eller också bygger man ut en stor älv. Det besked vi har fått från Olof Palme och socialdemokraterna innebär att de har valt detta senare alternativ, dvs. Kalix älv som har högsta bevarandevärde, nämligen klass 4.

Jag vill bara göra en ytterligare kommentar med anledning av att Olof Palme här uttrycker sina sympatier för Eivor Nilson. Man kan inte säga nej både till små utbyggnader och till stora utbyggnader och samtidigt klara målet: en utbyggnadsnivå på 65 TWh. Det går rakt inte.

BIRGITTA HAMBRAEUS (c):

Herr talman! Jag kan inte låta Eric Enlunds inlägg och inte heller Olof Palmes stå utan rättelser. Det har sagts att vi skulle vara överens om här i kammaren att antingen måste vi bygga ut några stora älvar eller många små vattendrag, vilket också vore bekymmersamt ur miljösynpunkt, för att uppnå målet om ungefär 65 TWh vattenkraft. Det är nu inte riktigt.

Olof Palme har rört vid detta mycket lätt och sagt att effektiviseringen är vi alla överens om. Det är just det vi inte är. Att effektivisera befintliga vattenkraftverk är genomförbart, men det är inte fullt lika lönsamt som att bygga ut nya älvsträckor. Personer med samma sakkunskap som kraftindustrins experter men tyvärr inte med samma resurser till förfogande som kraftindustrin – de har gjort arbetet på sin fritid – har i utredningar kommit fram till att det är troligt att 6 TWh skulle kunna utvinnas genom effektivisering och att lönsamheten är svår att beräkna.

Det är ingalunda självklart att någon effektivisering kommer till stånd, men det är alltså fullt möjligt att den vägen nå samma mål som om man tog i anspråk kontroversiella älvar. Jag tycker att det är viktigt att det sägs.

Sedan vill jag själv lämna en röstförklaring. Jag har stor respekt för mina kamrater som kommer att rösta på reservationen. Det är här fråga om ett

beslut som har fattats av landets regering. Det är ett beslut som vi i centerpartiet personligen ogillar, men jag har stor förståelse för att man inte vill göra någonting som skulle kunna uppfattas som att man vill gå emot ett regeringsbeslut – det är alltså en rättstrygghetssak.

Genom att anhålla om att regeringen tar upp förhandlingar har utskottsmajoriteten ändå visat på en utväg, och jag tycker att det är viktigt att slå fast att det är inte nödvändigt för att klara energiförsörjningen att bygga ut älvsträckor som befolkningen vill bevara. Därför menar jag att det är riktigt att vi nu vädjar till regeringen att ta upp förhandlingar för att se om inte det här olyckliga regeringsbeslutet skulle kunna förändras genom att kraftbolaget frivilligt avstår från utbyggnad av Sölvsbackaströmmarna.

OLOF PALME (s):

Herr talman! Det är nog litet farligt att låta effektivisering bli ett slagord som ger intryck av att där har vi lösningen på alla problem. Lika litet som en sparplan befriar oss från alla uppvärmningsproblem kan ju effektivisering av befintliga anläggningar klara oss från det mycket konkreta bekymmer som det innebär att ta ställning till utbyggnader, vare sig de skall ske i stora eller små älvar. På den punkten har jag samma mening som Eric Enlund.

Jag har uttryckt min sympati för fru Eivor Nilson på en alldeles speciell punkt, nämligen den att hon tagit sitt eget partis partimotion på allvar och trott att Thorbjörn Fälldin, Karin Söder och andra ville undanta Sölvsbackaströmmarna från utbyggnad, trots att regeringen fattat motsatt beslut. Hon kanske inte förstod det vi vet i dag, att den motionen var ett skådebröd, begränsat till tiden fram till den 16 september.

ERIC ENLUND (fp):

Herr talman! Jag skall inte ytterligare förlänga debatten, men jag vill göra en kommentar till Birgitta Hambraeus inlägg. Jag tycker att det hon sade på sätt och vis innebär ett försök att sätta sig inte bara på två utan på tre stolar. När det gäller hennes tal om effektivisering av befintliga anläggningar vill jag som exempel nämna Edänge kraftverk. Här önskade man göra en utbyggnad, men riksdagen hade redan gjort ett uttalande som innebar att Mellanljusnan skulle skyddas. Dessutom var Edänge klassat med bevarandevärdet 3. Detta var alltså anledningen till att folkpartiregeringen sade nej till en utbyggnad av Edänge kraftverk.

Med detta exempel ville jag bara ha sagt att en effektivisering ingalunda med säkerhet är fri från kontroverser.

BIRGITTA HAMBRAEUS (c):

Herr talman! Det är alldeles korrekt att effektivisering kan innebära ingrepp i miljön. I sådana fall är den naturligtvis kontroversiell. Men den effektivisering som jag här talat om – förmodligen har jag i högsta grad tagit till i underkant när jag sagt att man kan utvinna 6 TWh genom effektivisering av befintliga kraftverk – är icke-kontroversiell och medför ingen förstörelse av miljövärden.

Överläggningen var härmed avslutad.

TALMANNEN: Propositioner ställs först beträffande utskottets hemställan och utskottets motivering i avsnittet 5.3 samt därefter i fråga om utskottets motivering i avsnittet 5.2. Slutligen upptas utskottets motivering i avsnittet 5.1.

Utskottets hemställan och motivering i avsnittet 5.3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering i denna del, dels reservationen nr 1 av Kjell Mattsson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Kjell Mattsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 5 med godkännande av utskottets motivering i avsnittet 5.3 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av Kjell Mattsson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades tvekan kunna råda angående resultatet, varför votering med omröstningsapparat verkställdes. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 183
Nej – 153
Avstår – 1

Utskottets motivering i avsnittet 5.2

Propositioner gavs på dels godkännande av utskottets motivering i denna del, dels bifall till reservationen nr 2 av Karin Ahrland och Bertil Dahlén, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Karin Ahrland begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren godkänner civilutskottets motivering i betänkandet nr 5 såvitt avser avsnittet 5.2 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av Karin Ahrland och Bertil Dahlén.

Vid omröstning genom uppresning förklarades tvekan kunna råda angående resultatet, varför votering med omröstningsapparat verkställdes. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 297
Nej – 39

Utskottets motivering i avsnittet 5.1

Godkändes.

§ 8 Föredrogs

Jordbruksutskottets betänkande

1979/80:2 med anledning av motion om regler för start och landning med privatplan på sjöar

Utskottets hemställan bifölles.

Nr 33

Onsdagen den
21 november 1979

Slybekämpning

§ 9 Slybekämpning

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1979/80:3 med anledning av motioner om vissa naturvårdsfrågor.

I detta betänkande behandlades motionerna

1978/79:538 av Åke Gillström (s), vari hemställts att riksdagen beslutade att hos regeringen anhålla om utredning hur i motionen angivna hinder för slybekämpning lämpligen kunde elimineras, samt

1978/79:976 av Stig Alftin (s) och Iris Mårtensson (s), vari hemställts att riksdagen beslutade att hos regeringen begära en plan, grundad på en omsorgsfull inventering av genom vattenkraftsutbyggnad torrlagda eller på annat sätt miljöskadade sjöar och vattendrag, för miljö- och landskapsvårdande insatser.

Utskottet hemställde

1. beträffande slybekämpning att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:538,

2. beträffande inventering av vissa sjöar och vattendrag att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört om överlämnande av motionen 1978/79:976 till miljöskyddsutredningen (Jo 1976:06).

Reservation hade avgivits *beträffande slybekämpning* av Svante Lundkvist, Sven Lindberg, Gunnar Olsson, Håkan Strömberg, Martin Segerstedt, Maja Ohlin och Jan Fransson (samtliga s) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa

att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört med anledning av motionen 1978/79:538.

GUNNAR OLSSON (s):

Herr talman! I den reservation som är fogad vid det här betänkandet sluter vi reservanter upp kring de synpunkter som anlagts i motionen 538. Motionären pekar mycket riktigt på att det med nuvarande lagstiftning kan uppstå problem i fråga om det praktiska genomförandet av landskapsvårdande insatser. Således kan det t. ex. förekomma att en från naturvårdssynpunkt önskvärd siktröjning på markområden mellan särskilt anordnade rastplatser vid allmän väg samt vid vissa sjöar eller vattendrag blir ofullständigt genomförd därför att någon eller några av de berörda markägarna inte ger sitt

tillstånd till röjningen.

Vi socialdemokrater reserverade oss också förra året till förmån för en motion med ungefär samma innehåll som nu. Vi vet nämligen att konflikter med enskilda markägare uppstår i en del fall.

Jag vill dock klargöra att det, när det gäller möjligheterna att vidta åtgärder på annans mark, lyckligtvis inte uppstår konfliktsituationer så ofta. Men det finns exempel på att stärbhus och andra markägare hindrar utförandet av ambitiöst upplagda landskapsvårdsplaner.

Precis som framhålls i motionen 538 så gör samhället stora insatser för att uppmuntra till slybekämpning och därmed till bibehållandet av ett öppet och leende landskap. Här råder dock en allmän regel att exempelvis skogsvårdsstyrelsen inte får beträda marken förrän ägaren har gett sitt medgivande.

Denna brist i lagstiftningen har i vissa fall lett till att en som beredskapsarbete utförd strandrensning runt en sjö blivit ofullständigt genomförd, därför att någon – märk väl – enstaka markägare motsatt sig sådanrensning på det egna markområdet.

Det finns exempel på hur skogsvårdsstyrelsens personal i anslutning till rastplatser, sjöutsikter och andra miljökänsliga områden fått avstå från att utföra varje slag av landskapsvård, beroende på att en delägare i ett stärbhus – som skedde i mitt hemlän – satt upp en skylt med texten: Hit men inte längre får Ni röja.

Det är lätt att bilda sig en uppfattning om hur naturbilden runt *den* sjön kom att se ut, då förbuskningen på vissa bitar efter stranden inte fick vidröras.

Som vi säger i vår reservation anser vi det angeläget att regeringen och berörda myndigheter överväger vilka åtgärder som kan vidtas för att situationer som den jag här har refererat till skall kunna undvikas. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarrens förhandlingar.

FILIP JOHANSSON (c):

Herr talman! Jag är utomordentligt glad över att från socialdemokratiskt håll få höra den uppskattning, här framförd av Gunnar Olsson, som man ser i att få ha en öppen och leende bygd. Den uppfattningen sammanfaller helt med min och många andras. Tyvärr har det i detta land förts en politik som gjort att stora delar av våra bygder har förbuskats och fått växa igen. De ger inte den anblick som vi väl alla skulle vilja uppleva.

Vi har alltså dess bättre fått en annan syn liksom lagstiftning i frågor som rör detta område. Jag tänker exempelvis på jordhävdslagen, som innebär att markägare måste känna ansvar för sin mark och inte tolerera förbuskning, vilket var populärt för ett tiotal år sedan. Även skogsvårdslagen innebär ett utökat ansvar för markägaren. Dessa lagar har emellertid tillkommit helt nyligen, och verkningarna av desamma har vi inte sett så mycket av ännu.

Om lagstiftningen får avsedd verkan, och det tror vi, så kommer de bygder som hittills har fått förbuskas att så småningom se helt annorlunda ut.

Att i detta läge kräva en lag som ger oss möjligheter att gå in på enskilda marker och röja upp dem för siktens skull utan markägarens samtycke, tycker vi är att gå litet väl långt.

Om slybekämpning skall ge avsett resultat måste sådan tillgripas praktiskt taget varje år. Det är ju inte särskilt trevligt med en situation där beredskapsarbetare varje år skall vara ute och röja i markerna. Det väsentliga, det riktiga och det enda hållbara på lång sikt är att se till att ägarna sköter sina marker så att dessa ger en tillfredsställande anblick.

Gunnar Olsson säger att denna lagstiftning bara skulle behöva tillämpas i enstaka fall. Men det är just det som gör att det inte finns någon som helst anledning att tillgripa en lagstiftning. De vägar som samhället nu är inne på vad gäller skötsel av skogs-, åker- och hagmarker utgör den bästa garantin för att uppnå ett resultat som vi alla kan vara nöjda med.

Mot den bakgrunden, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

ARNE ANDERSSON i Ljung (m):

Herr talman! Med hänsyn till det anförande som Filip Johansson nyss höll kan jag fatta mig relativt kort. Jag delar de uppfattningar som han där gav uttryck för. Jag konstaterar att samhället har instrument för att skydda en i allmän mening värdefull naturmiljö. Fler människor kan följaktligen bli delaktiga av de värdefulla vyer som finns.

Härutöver vill nu socialdemokraterna litet opreciserat tillskapa en lag som ger möjlighet att gå ut och röja lite buskar här och lite buskar där. Jag vet uppriktigt sagt inte – det framgår nämligen inte av vare sig reservationen eller motionen – vad man avser. Jag vill väl inte tro att avsikten är en typ av allemansrätt, som ger möjlighet att röja sig en egen liten vy här och en annan där. Det vore bra om Gunnar Olsson talade om vad socialdemokraterna egentligen vill.

Det är väl tvivelsutan så, Gunnar Olsson, att de institut vi nu har medger, som jag nyss sade, att värdefulla miljöer räddas. Jag kan därför inte riktigt förstå vad ni menar med att säga, att därutöver måste en del räddas. Man menar tydligen, fast det inte uttalas öppet, att man skall röja på "tredskande" ägares marker.

Jag ansluter mig till Filip Johanssons avslutningsord, som verkligen har fog för sig. I Sverige, där vi bedriver ett aktivt jord- och skogsbruk och där vi har en levande landsbygd där människor bor och verkar, kommer det som föresvävar socialdemokraterna i motionen inte att inträffa. På ställen med en vettig betesdrift kommer de vyer som rimligen skall vara öppna, också att vara det. De ingår som ett led i en bondes normala verksamhet, och det tycker vi är en bra verksamhet. Att tillskapa någonting därutöver finns det enligt vår mening inget motiv för. Därför är det rimligt att kammarens ledamöter röstar på utskottets förslag.

Nr 33

Onsdagen den
21 november 1979

Slybekämpning

GUNNAR OLSSON (s):

Herr talman! Tvärtemot vad Arne Andersson sade inträffar faktiskt sådana fall som jag relaterade. Bakgrunden till vår reservation är de kontakter som vi har med skogsvårdsstyrelsens personal, som skall utföra markarbetet och som stöter på dessa problem.

De som lyssnar till detta meningsutbyte skall ha klart för sig att Arne Andersson och Filip Johansson inte gör sig till tolkar för merparten av markägarna. De som utan protest upplåter sin mark för landskapsvård är i klar majoritet. Vad Arne Andersson och Filip Johansson gör är att försöka uppträda som försvarsadvokater för den lilla del av markägarna som av ren vrånghet motarbetar ett försök att försköna landskapsbilden. I ett fall som jag känner till var det av 36 berörda markägare en enda, en stärbhusdelägare, som motsatte sig varje form av landskapsvård på sin mark. Det är denne ende markägare som Arne Andersson och Filip Johansson vill värna om, om jag har förstått dem rätt. Det är en märklig inställning från ledamöter som har en djup förankring i skogsägarvärlden.

Jag vet att man framför allt från moderat håll hävdar att föreskrifter inte bör utfärdas för markägare. Jag vill fråga Arne Andersson och kanske även Filip Johansson: Vilken risk kan det innebära om de i vår reservation angivna hindren för slybekämpning på lämpligt sätt elimineras? Vi vet att det i de flesta fall går att utan kontroverser träffa överenskommelse med berörda markägare om att få utföra landskapsvården, men vi vet också att det finns ett, låt vara litet, antal fall där markägare har vägrat ett röjningslag att gå över sin mark. Och det här är märkligt också från ekonomisk synpunkt. Trots att AMS svarar för slybekämpningen som beredskapsarbete kostar det utförda arbetet inte ett enda öre för markägaren. Jag har med egna ögon sett hur beredskapslag har rensat upp ved och t. o. m. huggit massaved utan att markägaren har behövt bidra till arbetskostnaden. Borde det då inte vara möjligt för dem som utför landskapsvården att få göra det utan att bli hindrade av någon enstaka person som inte ger sitt tillstånd?

Resultatet av en sådan här landskapsvård, som vi på många håll har goda erfarenheter av bl. a. i mitt eget hemlän, kan inte bli annat än en halvmesyr om inte alla solidariskt ställer sin mark till förfogande. Det är alltså fråga om att komma till rätta med de enstaka fall där man medvetet äventyrar de ambitiösa planer som bl. a. skogsvårdsstyrelserna har.

FILIP JOHANSSON (c):

Herr talman! Jag är företrädare och försvarsadvokat för de markägare och de bygder där man under ett tiotal år på olika sätt stimulerades att överlämna åt naturen själv att sköta om markerna. Jag har också försökt medverka till en lagstiftning som får de här markägarna, som tyvärr ofta har hamnat långt ifrån de marker som kanske länge har varit i släktens ägo, att känna ansvar för detta markägarande. Om det sedan skulle finnas en människa i Värmland som ingenting biter på, som vägrar att ställa upp när det gäller att röja, tycker jag att man bör klara av det utan att ingripa med speciell lagstiftning.

Gunnar Olsson talade om hur fint AMS skötte detta röjningsarbete. Då vill

jag bara konstatera att det är det för hela det svenska samhället absolut dyrbaraste och sämsta sättet att hålla våra marker öppna. Det finns andra sätt som är mycket effektivare, t. ex. att stimulera enskilda ägare att sköta sina marker. Då får vi den öppna och leende bygd som Gunnar Olsson numera vill ha och som jag alltid har önskat att vi skall ha.

Nr 33

Onsdagen den
21 november 1979

Slybekämpning

ARNE ANDERSSON i Ljung (m):

Herr talman! Gunnar Olsson konstaterade att vi har goda erfarenheter av landskapsvård. Jag har ingen annan mening om det, men jag vet dessutom – och det är mycket viktigare i sammanhanget – att många, förhållandevis kanske små, bönder sköter var och en sin egen torva. Det är faktiskt detta det gäller, Gunnar Olsson. Håller vi hela Sverige i bruk behöver vi inte skicka ut några AMS-gäng. Därvidlag delar jag återigen Filip Johanssons mening – vi är överens om detta.

Nu har Gunnar Olsson alltså sagt här i riksdagen att man är en vrång typ om man inte har socialistiska värderingar i fråga om marken. Nu vet vi alltså vad en vrång kille är – det är en som inte är socialist. Jag kommer att framhärda med att vara vrång i fortsättningen också.

GUNNAR OLSSON (s):

Herr talman! Vad det är fråga om, Arne Andersson, är att alla markägare runt exempelvis en naturskönt belägen sjö *solidariskt* ställer sina stränder till förfogande för någon form av landskapsvård. Men då jag av tidigare erfarenhet vet att Arne Andersson inte vill kännas vid begreppet solidaritet skall jag inte längre plåga moderaternas talesman med det begreppet.

Jag förstår mig inte riktigt på Filip Johanssons påhopp på arbetsmarknadsstyrelsen. Jag har en känsla av att den har gjort ett synnerligen gott arbete. Eftersom vi i många län, framför allt i skogslänen, har haft en osedvanligt hög arbetslöshet, har AMS satt in beredskapslag för att hålla landskapet öppet utefter sjöstränder och på rastplatser. Jag kan inte ge dessa arbetslag samma dåliga betyg som Filip Johansson gör. Och Arne Andersson talade om "AMS-gängen". Jag tror att ni inför kammarens ledamöter och inför den kommande omröstningen måste precisera vad ni menar.

Och så säger Filip Johansson att om det finns någon enstaka vrång person ute i något län kan man väl komma till rätta med det utan lagstiftning. Hur skall man kunna göra det, Filip Johansson, när den nuvarande lagen säger att skogsvårdsstyrelsens tjänstemän inte får beträda marken förrän samtliga skogsägare som är berörda av en sådan plan ger sitt medgivande? Då räcker det att en delägare i ett stärbhus säger: Hit får ni röja men inte längre.

ARNE ANDERSSON i Ljung (m):

Herr talman! Gunnar Olsson har nu ytterligare förtydligat sig beträffande min person. Jag tillhör inte bara det vrånga gänget, utan jag tillhör också dem som är osolidariska. Jag har dess bättre den åsikten att jag troligen inte är en sämre företrädare för en icke-socialistisk uppfattning för det, om det är från Gunnar Olsson som värdeomdömena kommer. Det kanske rent av är en av

Gunnar Olssons uppgifter som politiker att ge värdeomdömen om andra.

Det vore viktigare om Gunnar Olsson hade en klar syn på de äganderättsliga förhållandena. Man röjer inte här och där, utan att ha ett institut för detta. Jag vill – utan att ha haft för avsikt att komma in på det i detta sammanhang – upplysa om att vi i utskottet nu behandlar ett förslag från moderaterna, där vi säger att det kan tänkas att någonting som kompletterar de nuvarande instituten kan vara av värde. Och det är att den naturvårdande myndigheten tillsammans med den enskilde markägaren kommer överens om hur ett visst markområde skall skötas.

Men den gode Gunnar Olsson har inte med ett enda ord nämnt att man kan börja umgås med markägaren och tala med honom om hur röjningen skall gå till. Gunnar Olsson vill i stället ha någon typ av förordnande, som inte är preciserat, där man helt enkelt skall tala om för markägaren att han tills nu har varit en vrång person och att vi för den skull måste lagstifta mot honom.

Viser saken på ett annat sätt och vill följa en annan metod. Vi menar att det umgänge som ett meningsutbyte mellan den naturvårdande myndigheten och markägaren skapar kan ge resultat. Men det förslaget kommer till kammaren i ett annat betänkande från jordbruksutskottet, och då kan vi återkomma till det.

FILIP JOHANSSON (c):

Herr talman! Gunnar Olsson talade om ett påhopp på arbetsmarknadsverket – men det var inte något påhopp på verket. Det var bara ett konstaterande att om det är arbetsmarknadsverket och den personal som det anställer som skall – som Gunnar Olsson uttrycker det – hålla bygden öppen och leende, gör man det på det absolut kostsammaste sätt som över huvud taget tänkas kan. Det är bara att notera. Om inte Gunnar Olsson känner till den saken, bör det vara ganska lätt att klara ut detta.

Självfallet måste det finnas enklare sätt att få till stånd det som jag tror att alla nu är överens om att vi behöver – ett brukande av både åkermark och skog på ett riktigt sätt. Till det har vi skaffat oss lagar, både jordhävdslagen och skogsvårdslagen. Om vi använder dem, kan vi få den öppna och leende bygd som Gunnar Olsson talar om. Jag tror inte att det finns någon som betvivlar att det är ett riktigare och billigare sätt att klara problemet än att arbetsmarknadsverket skall ordna arbetslag som åker ut och håller stränder och hagar öppna och fria från sly. Det bör inte vara någon som helst diskussion om den saken.

GUNNAR OLSSON (s):

Herr talman! Till sist mycket kortfattat: Enligt nuvarande lagstiftning kan man inte åläggas en enskild markägare att utföra denna landskapsvård vid exempelvis en sjö, utan skogsvårdsstyrelserna ute i länen upprättar naturvårdsplaner. För att kunna utföra detta arbete anställer man AMS-arbetare, om det i ifrågavarande län finns en arbetslöshet som motiverar att man har beredskapsarbeten.

Både Arne Andersson och Filip Johansson vet att all typ av lagstiftning

bara drabbar dem som medvetet missköter sitt område. Det är likadant med skogsvårdslagen, som vi har talat så mycket om. Den drabbar inte den stora majoritet av skogsägare som sköter sin skog utan endast den minoritet som medvetet missköter sitt skogskapital. På samma sätt blir det med en sådan här lag – den drabbar bara de enskilda som inte solidariskt vill vara med och medverka till att försköna landskapsbilden. Så enkelt är det.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Svante Lundkvist m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Gunnar Olsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 3 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Svante Lundkvist m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Gunnar Olsson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 169
Nej – 168

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

§ 10 Miljöskyddsutredningen

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1979/80:4 med anledning av motioner om miljöskyddsutredningen.

I detta betänkande behandlades motionerna

1978/79:471 av Margit Sandéhn (s) och Maj-Lis Landberg (s), vari hemställts att riksdagen beslutade att ge regeringen till känna vad som i motionen angavs om det fortsatta arbetet med att låta utreda en samordnad tillsynsorganisation av miljökontrollen.

1978/79:843 av Per Olof Håkansson m. fl. (s), vari hemställts att riksdagen beslutade om att i 13 kap. brottsbalken ta in en bestämmelse om olaga giftdeponering i enlighet med vad som angavs i motionen.

1978/79:844 av Per Olof Håkansson m. fl. (s), vari hemställts att riksdagen

beslutade om att i 13 kap. brottsbalken ta in en bestämmelse om giftspridning i enlighet med vad som angavs i motionen, och

1978/79:1990 av Olof Palme m. fl. (s), vari såvitt nu var i fråga (yrkandet 9) hemställdes att riksdagen beslutade att hos regeringen begära att motionens krav i fråga om a. inrättande av en för den kemiska industrin gemensam skadeståndsfond, b. precisering av begreppet fara i brottsbalken, c. förlängning av preskriptionstiden för miljöbrott till minst 10 år, d. utredning angående tillskapande av ett tillsynsorgan benämnt AB Svensk Miljökontroll, e. övervägande av behovet av lagregler för genomförande av principen om producentens ansvar skulle beaktas i samband med ställningstagande till miljöskyddsutredningens förslag.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionerna 1978/79:471, 1978/79:843, 1978/79:844 och 1978/79:1990 yrkandet 9.

Reservation hade avgivits av Svante Lundkvist, Maj Britt Theorin, Sven Lindberg, Gunnar Olsson, Håkan Strömberg, Martin Segerstedt och Maja Ohlin (samtliga s) som ansett att utskottet bort hemställa

att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anförde med anledning av motionerna 1978/79:471, 1978/79:843, 1978/79:844 och 1978/79:1990 yrkandet 9.

MAJ BRITT THEORIN (s):

Herr talman! Att trygga alla människors rätt till en god livsmiljö – i arbetet, i bostaden och under fritiden – är ett övergripande mål för socialdemokratisk miljöpolitik. Miljön är vår gemensamma egendom. Därför angår det oss också alla hur miljön förändras och påverkas. Det gäller inte minst vid lokalisering av miljöstörande industri och vid utformningen av skyddet av vår omgivning. Genom olika lagar har samhället sökt skapa ett skydd för miljövärdena. Utvecklingen på miljöområdet går emellertid snabbt. Kraven skärps ständigt, vilket gör det nödvändigt att söka anpassa lagarna till det aktuella skeendet. Det var bl. a. därför som miljöskyddsutredningen tillsattes för tre och ett halvt år sedan, våren 1976.

På hösten 1977 fick utredningen tilläggsdirektiv. Bakgrunden var skandalen vid BT-Kemi, och uppgifterna var att utifrån erfarenheterna av BT-Kemi överväga hur gällande lagstiftning behöver skärpas och vilka andra åtgärder som behöver vidtas för att motverka att liknande händelser inträffar i framtiden. Bl. a. förutskickade dåvarande jordbruksministern Dahlgren att utredningen borde pröva i vad mån det behövdes en skärpning av straffbestämmelserna på miljöskyddsområdet.

För snart ett år sedan avlämnade miljöskyddsutredningen sitt första betänkande. I reservation till betänkandet anmälde socialdemokraterna att en första uppgift för utredningen borde ha varit att lämna förslag inom de områden där förändringar av hög angelägenhetsgrad är önskvärda och där samtidigt de föreslagna reformerna relativt snabbt kan börja tillämpas. Därför föreslog vi bl. a. skärpningar i brottsbalken och förlängning av preskriptions-

tiden till minst tio år. De skandalartade förhållanden som kom i dagen vid BT-Kemi i Teckomatorp hade visat allvarliga brister i påföljdssystemet såväl i miljöskyddslagen som i bestämmelserna i brottsbalken.

De krav som framförts av socialdemokraterna i utredningen återfinns i de motioner 471, 843, 844 och 1990, som vi nu skall ta ställning till. I reservationen till jordbruksutskottets betänkande nr 4 påtalar vi socialdemokrater att händelserna vid BT-Kemi starkt visat på nödvändigheten av en förbättrad och förstärkt samhällskontroll över företagens miljöstörande verksamhet. Den som vållar skada skall enligt miljöskyddslagen betala ersättning för detta. Men i den praktiska tillämpningen kan detta skadeståndsansvar bli verkningslöst, bl. a. genom den långa tid det tar innan skadorna visar sig. Företaget kan under tiden hinna läggas ner. Ofta kan flera företag vara inblandade. I första hand skall skaderisker förebyggas genom skärpt lagstiftning och stränga krav på företagen. Men om skada uppstår skall – om den som vållat skadan inte kan ersätta denna – den kemiska industrin som helhet stå ansvarig. Därför bör någon form av fond byggas upp.

Begreppet fara i brottsbalken bör definieras klarare. Annars kommer möjligheten att beivra miljöbrott också i fortsättningen att vara begränsad. Vi beklagar att utredningens majoritet och utskottets majoritet inte velat aktualisera denna fråga, inte minst mot bakgrund av de förväntningar som människorna i Teckomatorp haft på utredningen och de krav de ställt på politikerna, men också mot bakgrund av direktiven om skärpning av gällande lagstiftning som kunde bli aktuella utifrån erfarenheterna av BT-Kemi. Det var alltså vår uppgift att lägga fram de här skärpta förslagen. Starka skäl talar för ett tillägg till brottsbalkens 13 § lydande: "Den som handhar gift eller smittämne på sätt som är ägnat att medföra risk för människors liv eller hälsa eller för djur eller växter, dömes till ansvar enligt vad som sägs i 13 kap. 7–9 §§ även om fara inte visats i det enskilda fallet".

Vi menar också att preskriptionstiden för brott mot gällande miljölagstiftning är för kort. Beroende av den långa tid som kan förflyta mellan skadans uppkomst och dess avslöjande är det nödvändigt att preskriptionstiden kraftigt förlängs. Straffsatserna bör skärpas och en obligatorisk skyldighet för kontrollmyndighet att polisanmäla miljöbrott bör införas. Utredningens förslag är här otillräckliga. Minst tio års preskriptionstid bör övervägas. Vi menar vidare att tillskapandet av AB Svensk Miljökontroll, för att samordna tillsynsarbete, bör prövas i det fortsatta utredningsarbetet och inte skickas vidare till en oviss framtid i någon annan utredning.

Det är mot den här bakgrunden som jag yrkar bifall till den socialdemokratiska reservationen till jordbruksutskottets betänkande nr 4.

TORKE LINDAHL (fp):

Herr talman! Det är inte svårt att instämma i Maj Britt Theorins allmänna synpunkter om värdet av miljölagstiftningen, att vi har en aktuell lagstiftning på området och att vi bör söka hålla oss till den. Där är vi helt eniga.

Men sedan kommer man, herr talman, till de där praktiska detaljerna. Hur skall vi göra? Skall vi demonstrera och låtsas att vi vill väldigt mycket mer än

alla andra? Då kan man göra ungefär som Maj Britt Theorin. Eller skall vi gå till väga på ett sätt som vi uppfattar som framkomligt och snabbast?

Miljöskyddsutredningens betänkande har nu bearbetats i kanslihuset. Remisstiden är utgången – betänkandet lades ju fram för ungefär ett år sedan. Vi kan nu vänta att en proposition läggs fram ganska snart.

I arbetet på betänkandet sade majoriteten i utredningen att det gäller att snabbt försöka göra vad man kan göra redan nu. Vad som kan göras nu bör vi också genast sätta i gång med. Det som tar litet längre tid får vi försöka ta itu med när vi hinner. Jag tycker att detta är ett rimligt sätt att gripa sig an problemen, dvs. man klarar redan nu de saker som snabbt kan avgöras. Majoriteten sade att detta inte innebär att de här problemen är lösta en gång för alla, utan vi kan behöva komma tillbaka och se på dem.

En fråga är straffbestämmelserna. Det visade sig att brottsförebyggande rådet arbetade med problem som även vi i utredningen kom in på. Beträffande ändringar i brottsbalken sade majoriteten att det torde vara lämpligt att brottsförebyggande rådet ser på detta. I avvaktan på brottsförebyggande rådets slutsatser, som bör vara klara ganska snart, föreslog utredningsmajoriteten sådana ändringar som kan göras utan att man vidtar större principiella ändringar. Det gällde här förslag om skärpning beträffande straffsatserna och preskriptionstiden inom den gällande lagstiftningen. Nu har det brottsförebyggande rådets förslag lagts fram och de går i den riktning som Maj Britt Theorin önskar. Jag förutsätter att regeringen utgår ifrån de här förslagen i sitt propositionsarbete. Det är också så utredningens majoritet vill ha det. Vi får se hur det blir. Jag misstänker emellertid att Maj Britt Theorin kommer att vara fullt tillfredsställd med den proposition som läggs fram. Hon kan bara inte vänta med debatten några månader, det skall ske nu. Antagligen gäller det att vara först, inte att se till att de riktiga besluten blir fattade.

Den kemiska industrin skall uppenbarligen vara kollektivt ansvarig för miljöbrott. Uppriktigt sagt, herr talman, kan jag misstänka att man begår miljöbrott i form av utsläpp m. m. även inom andra typer av industrier. Hur har Maj Britt Theorin tänkt lösa det problemet? Skall vi ordna något slags klubbar för ansvariga för miljöbrott eller vad skall vi göra? Är inte detta en sak som man får se på ganska ordentligt och inte bara säga att så skall det vara? Det vore kanske lämpligt att ta upp detta i miljöskyddsutredningen, där ju Maj Britt Theorin är ledamot.

En annan sak som föreslås i den socialdemokratiska reservationen gäller kontrollsidan, där man vill ha fram någonting som kallas för AB Svensk Miljökontroll. Till saken hör att det f. n. pågår en utredning om laboratorieverksamheten i landet – alltså uppbyggnaden av laboratorier på det här området. Det kan ju vara möjligt att det finns skäl att avvakta litet grand och se vilken organisation den utredningen kommer att förorda och vilka slutsatser utredningen drar.

Dessutom är det ju så att ingen har sagt nej till att frågan skall undersökas vidare. Man har bara sagt att det där hinner vi inte göra nu. De slutsatser och de förslag som utredningen förde fram i december förra året var vi klara över – dem kunde man presentera då.

Det här är viktigt – det är viktigt att försöka skydda miljön. Därför skall man inte fördröja någonting bara för att det är andra saker som man också vill göra, utan dessa saker får vi ta ställning till när vi hinner. Här har ju Maj Britt Theorin vissa möjligheter att påverka arbetet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

MAJ BRITT THEORIN (s):

Herr talman! Nog anar man den obotfärdiges förhinder bakom Torkel Lindahls inlägg. Låt oss ta det litet bit för bit.

Det är viktigt, säger Torkel Lindahl, att vi kommer fram med konkreta förslag så fort som möjligt. Ja, exakt det har vi gjort från socialdemokraternas sida i utredningen, och vi har också följt upp förslagen i motioner i riksdagen. Det var nämligen fullt möjligt – det lärde vi oss när vi var nere i Teckomatorp – att skärpa lagstiftningen för att därmed göra en markering för industrin och för miljöförstörarna.

Detta förslag förde vi fram. Det var man inte beredd att biträda – man hänvisade till att brottsförebyggande rådet skulle kunna se på dessa frågor. Men, Torkel Lindahl, i vår uppgift ingick att se över var vi snabbt skulle kunna gör skärpningar av lagstiftningen, mot bakgrund av erfarenheter från Teckomatorp och BT-Kemi. Det är litet grand att gå ur sitt ansvar att hänvisa till att brottsförebyggande rådet skulle klara av detta.

Vi får väl se vad propositionen kommer att innehålla. Brottsförebyggande rådet har presenterat en promemoria. En statlig utredning hade kunnat presentera ett förslag som remissinstanserna hade kunnat behandla och som därefter kunnat ligga i botten för en proposition från regeringen.

Det är naturligtvis viktigt att vi inte hastar fram förslag som inte har tackning – det måste vara förslag som verkligen är konkreta och som leder till en förbättring i miljöskyddshänseende. Det finns flera skiljaktigheter i de borgerligas och socialdemokraternas syn på frågorna såväl i utredningen som här i riksdagen. Ett exempel är straffsatserna, där ni har nöjt er med fem års preskriptionstid, medan vi har sagt att tio års preskriptionstid är nödvändig. Det var också en lärdom vi fick av vad som hände i Teckomatorp. Det kan ta lång tid innan man ser effekterna av de kemiska ämnena och innan man ens upptäcker vad som har skett långt tillbaka. Preskriptionstiden behöver vara tillräckligt lång för att vi skall komma åt miljöfördärvarna, och därför är vårt krav tio års preskriptionstid.

Våra motioner väcktes i januari i år. I december förra året lades utredningens förslag fram. I våras sköt majoriteten i jordbruksutskottet den här frågan till hösten, medan vi ville behandla motionerna för att kunna påverka och påskynda ett förslag från regeringens sida. Ännu har vi inte sett något förslag. Under våren 1980 någon gång kanske det kommer, och det blir nästan tre år efter händelserna i Teckomatorp.

Det blir intressant att se om förslaget kan vara till fyllest. Tar man vara på de synpunkter som finns från socialdemokratiskt håll är det ju möjligt att det kan bli en fullt acceptabel proposition, men med utgångspunkt i vad majoriteten skrivit är det inte mycket att hoppas på.

Det viktigaste i vår uppgift måste vara att skydda miljön och att värna människors och djurs hälsa. Då får vi inte väja för att vi behöver skärpa lagstiftningen, om än aldrig så starka ekonomiska intressen står på spel.

När det gäller fonden för den kemiska industrin så är det faktiskt så – och det vet vi från BT-Kemi – att ibland blir skadeverkningarna så stora att industrin inte klarar av dem utan drar sig ur och lägger ned företagen. Ibland flyttar de utomlands. Andra gånger kan de innan man har upptäckt miljöskadorna också ha lagt ned verksamheten.

Vårt förslag om en fond har syftet att komma åt och verkligen – där lagstiftningen inte har kunnat förebygga miljöfördärvande effekter – den vägen låta hela den kemiska industrin ta ansvar för det fördärvande av miljön som har åstadkommits på ett eller annat sätt. Detta menar vi är en viktig åtgärd i det fortsatta miljövårdsarbetet.

TORDEL LINDAHL (fp):

Herr talman! Det är en liten trevlig överraskning för mig att Maj Britt Theorin tycker att det här är ett arbete som brådskar. Det är inte det intrycket jag har fått tidigare. Jo, i ett avseende, nämligen beträffande preskriptionstiden. När det gäller själva straffsatsen var vi i utredningen helt eniga. Men sedan är det så att jag har en viss respekt för lagar. Det är nämligen så att sätter man två års fängelse som högsta straff, då är enligt brottsbalken den längsta preskriptionstiden fem år. Det var detta vi inte ville riva upp på egen hand, utan vi ville att brottsförebyggande rådet skulle komma fram med sina slutsatser när det gäller miljöbrott och när det gäller ekonomisk brottslighet. Nu kommer det väl sådana förändringar och det tycker jag är helt riktigt. Det är bara det att vi inte ansåg det möjligt för oss då. Jag betraktar det som rimligt om vi kan få en sådan förlängning av preskriptionstiden. Jag är inte oenig med Maj Britt Theorin i sak om behovet av en betydligt längre preskriptionstid än fem år, som utskottsmajoriteten har föreslagit, men vi måste också se på hur det var praktiskt möjligt att komma fram till detta och ändå följa lagen. Men som vi noterade tidigare i dag är principen att följa en korrekt handläggningsordning inte så betydelsefull för vissa personer.

Men när det gällde att lägga fram förslag om effektivare tillsyn – för det är trots allt det väsentligaste att vi har en tillsynsorganisation som fungerar – tyckte Maj Britt Theorin att det gick för fort, det här kunde vi vänta med. Vi skulle inte komma med några förslag nu utan titta noggrant på det och vänta med åtgärder. När det gäller förslaget om miljöskyddsavgift som gör att det inte blir lönande för någon att släppa ut föroreningar i naturen, då var det för bråttom – vi måste tänka på det här och skjuta upp ett avgörande.

Uppriktigt sagt: brådskan hos Maj Britt Theorin att få fram förslag, den kom först sedan det blev klart att hon inte kunde förhindra att det kom fram förslag från utredningen.

MAJ BRITT THEORIN (s):

Herr talman! Jag hänger inte riktigt med i Torkel Lindahls argumentering. I sakfrågan skulle vi vara överens. Det behövs skärpningar. Det behövs längre

preskriptionstider. Men ändå är det fel att man påpekar att de här förslagen inte ligger på riksdagens bord.

Det korrekta handlandet, såvitt mig är bekant, är att utredningar som har fått direktiv skall jobba efter de direktiven och inte dra sig undan sitt ansvar. Vi fick direktiven att snabbt se över vilka skärpningar av lagstiftningen som kunde föränledas av BT-Kemis verksamhet. Socialdemokraterna sade: Prioritera detta! Ta fram åtgärder som vi snabbt kan följa upp! Vi fick lära oss en hel del när vi besökte BT-Kemi – av miljögrupper och av lokalbefolkningen. Vi fick veta vilka förväntningar de hade på samhället. De förslagen menade vi var viktiga att lyfta fram snabbast. Där backade de borgerliga. De ville överlämna frågorna till brottsförebyggande rådet.

Om vi nu har ett utredningsförfarande och det utredningsmaterial som läggs fram skall remissbehandlas innan det läggs fram propositioner i riksdagen, är det då inte också rimligt att det är utredningen som föreslår lagändringar och lagskärpningar och inte brottsförebyggande rådet i promemorior?

Det är således en ganska väsentlig skillnad mellan de borgerliga ledamöternas och de socialdemokratiska ledamöternas sätt att handlägga en fråga. Men det viktigaste tror jag är att Torkel Lindahl utnyttjar sin möjlighet att påverka den borgerliga regeringen så att vi får ett förslag till en proposition som verkligen gör det möjligt att förbättra såväl påföljd som tillsyn. Vi har som sagt ännu inte sett den. Det är i alla fall över två år sedan BT-Kemikatastrofen inträffade, men inga förslag är ännu lagda på riksdagens bord.

Jag yrkar fortfarande bifall till reservationen.

TORKE LINDAHL (fp):

Herr talman! Om straffsatsen är vi eniga. Preskriptionstiderna var ett ganska stort komplex som brottsförebyggande rådet höll på att arbeta med, men vi visste att de skulle bli klara ganska kort tid efter det att utredningen var färdig med sitt betänkande. Vi kunde alltså skjuta på den detaljen och se vilka slutsatser man där kom fram till, detta för att inte försena ärendet. Det hade nämligen tagit längre tid för oss om vi på egen hand hade gett oss in på preskriptionssidan, som är något mer komplicerad än vad Maj Britt Theorin vill låtsas om. Vi vann således tid på det förfarandet. Jag tror det är viktigt att man försöker vinna tid.

Propositionen kommer snart. Jag är övertygad om att Maj Britt Theorin kommer att bli nöjd med den. Att hon kommer att tala om det är jag däremot inte helt övertygad om.

MAJ BRITT THEORIN (s):

Herr talman! Det som brottsförebyggande rådet hade att ta ställning till, och som rådet också i sin promemoria har tagit fram ett förslag om, är kriminaliseringen av miljöförstöringar. Preskriptionstiden – fem år föreslås från utskottets sida och reservanterna föreslår tio år – har vi alltså redan behandlat i utredningen.

Överläggningen var härmed avslutad.

Nr 33

**Onsdagen den
21 november 1979**

*Miljöskyddsutred-
ningen*

Onsdagen den
21 november 1979

*Användningen av
kemiska medel i
jord- och skogs-
bruket*

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Svante Lundkvist m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Maj Britt Theorin begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 4 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Svante Lundkvist m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Maj Britt Theorin begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 169
Nej - 165
Avstår - 1

§ 11 Föredrogs jordbruksutskottets betänkande
1979/80:5 med anledning av motioner om hjortvård

Utskottets hemställan bifölls.

§ 12 Användningen av kemiska medel i jord- och skogsbruket

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1979/80:6 med anledning av motioner om användningen av kemiska medel i jord- och skogsbruket, m. m.

I detta betänkande behandlades motionerna

1978/79:1448 av Birgitta Hambraeus m. fl. (c), vari hemställts att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna 1. att personer med kunskap i och erfarenhet av biologiskt balanserad odling borde ha företräde vid utnämningar vid lantbruksuniversitetet, 2. att forskning om kvävegödselns inverkan på hälsan och växternas näringsupptagning borde intensifieras,

1978/79:1453 av Erik Johansson i Hållsta (c), vari hemställts att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad som i motionen anförts beträffande stöd till forskning och utveckling av biologisk bekämpning,

1978/79:1969 av Pär Granstedt m. fl. (c), vari föreslagits att riksdagen hos regeringen hemställde om förslag till samhälleligt stöd till forskning, kvalitetskontroll, rådgivning och utbildning kring den biodynamiska odlingen,

1978/79:1990 av Olof Palme m. fl. (s), vari såvitt nu var i fråga (yrkandet 5) hemställts att riksdagen beslutade att hos regeringen begära att en utredning

tillsattes med uppgift att framlägga förslag dels om åtgärder för att kraftigt begränsa användningen av handelsgödsel inom jord- och skogsbruket, dels i de övriga frågor som aktualiserades i motionen,

1978/79:1994 av Bengt Silfverstrand (s) och Grethe Lundblad (s), vari hemställts att riksdagen hos regeringen begärde att åtgärder vidtogs mot vattenföroreningar i enlighet med vad som i motionen anförts, samt

1978/79:1999 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari föreslagits 1. att riksdagen hos regeringen hemställde om förslag till avveckling av och totalförbud mot användning av vissa slag av gifter inom jordbruket, 2. att riksdagen hos regeringen hemställde om förslag till begränsningar av användningen av vissa slag av handelsgödsel inom jordbruket.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:1448 yrkandet 1,
2. att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anförde om överlämnande av motionerna 1978/79:1448 yrkandet 2, 1978/79:1453, 1978/79:1969, 1978/79:1990 yrkandet 5, 1978/79:1994 och 1978/79:1999 till utredningen om användningen av kemiska medel i jord- och skogsbruket m. m.

Reservation hade avgivits av Svante Lundkvist, Grethe Lundblad, Sven Lindberg, Åke Wictorsson, Gunnar Olsson, Håkan Strömberg och Jan Fransson (samtliga s) som ansett att viss del av utskottets yttrande skulle ha av reservanterna angiven lydelse.

SVANTE LUNDKVIST (s):

Herr talman! Vi socialdemokrater är djupt oroade för vad den snabbt växande användningen av gifter och kemikalier kan innebära för människors hälsa och för naturmiljön. Denna oro kom till uttryck i den produktkontroll-lagstiftning som på den socialdemokratiska regeringens förslag antogs av riksdagen. Den har förstärkts under intryck av de nya forskningsrön som oupphörligt kommer oss till del och som påvisar förut icke kända samband mellan vårt sätt att utnyttja gifter och kemikalier och effekterna på människor och miljö.

Det är därför som vi två år i följd har krävt att en gift- och kemikommission skulle upprättas för att vi skulle få en möjlighet till kraftsamling mot de risker som är förknippade med kemisamhället.

Den skulle få till uppgift

att samordna och initiera de forsknings- och undersökningsarbeten som krävs,

att framlägga förslag om utbyggnad av laboratorier,

att föreslå utformning och inriktning av erforderlig utbildning,

att se över och anpassa gällande lagstiftning, bl. a. för att kunna genomföra förhandskontroll av kemiska ämnen och

att föreslå de ändringar av nuvarande administration som kan erfordras för en ändamålsenligare lösning av uppgifterna.

Men detta vårt krav har avvisats av den borgerliga riksdagsmajoriteten. Vi kommer att fortsätta att kräva att vi får denna gift- och kemikommission tills även de borgerliga partierna inser att den är angelägen och nödvändig. Vi kan bara beklaga att vi för varje dag som går förlorar värdefull tid i uppgiften att mera samordnat och effektivt vidta åtgärder.

Även om det forskats åtskilligt på olika områden var för sig och en rad åtgärder har vidtagits för att minimera riskerna så vet vi fortfarande ganska litet om den samlade effekten av olika gifter och om kemikaliers långsiktiga påverkan. Mot den bakgrunden hävdar vi socialdemokrater att man på varje område skall försöka hålla tillbaka bruket av gifter och kemikalier tills man vet mera om vad det är man ger sig in på. Det är därför vi intog den ståndpunkt vi gjorde när det gällde skogsbesprutningarna i samband med att vi i våras diskuterade skogspolitiken här i riksdagen. Vi menar att skogsbesprutningarna i stort sett bör kunna ersättas med mekanisk röjning. Det var därför vi föreslog att kommunerna skulle få rätt att säga nej till skogsbesprutning inom sina områden. Vi vidhåller den ståndpunkten och vill genom vår reservation föreslå riksdagen att inta samma ståndpunkt.

Forskningen om effekterna av kemikalieanvändningen måste enligt vår uppfattning intensifieras. Det har vi också krävt i våra partimotioner. Målet bör även när det gäller jordbruket vara att komma bort från användningen av kemiska bekämpningsmedel. Vi är emellertid, liksom man är det i den motion som vi i dag har uppe till behandling och som har undertecknats av Lars Werner m. fl., medvetna om att detta icke kan ske omedelbart. Vi måste veta mera om effekterna, om hur det skall gå till och om vad som är möjligt med tanke på vilka andra metoder som står oss till buds. Med tanke på de risker många av dessa kemiska medel kan föra med sig för såväl människor som miljö har vi i våra partimotioner framhållit det angelägna i att kraftfulla åtgärder vidtas i syfte att snabbt och i avsevärd grad nedbringa kemikalieanvändningen även i jordbruket. Vi har i detta syfte krävt ett tidsbestämt forsknings- och undersökningsprogram. Men även detta krav har flera år i följd avvisats av den borgerliga riksdagsmajoriteten.

Att det sätt på vilket vi utnyttjar vissa handelsgödselmedel i jordbruket också innebär faror för miljön och också kan verka negativt på markens produktionsförmåga på längre sikt är i dag allmänt erkänt. Sålunda medför användningen av kvävegödselmedel att nitrat-nitrithalten i dricksvatten höjs. På vissa lätta jordar, där odlingen bedrivs intensivt, har mycket höga halter av nitrat i enskilda vattentäkter registrerats. Detta kan ha menlig inverkan på människor och djur. Bl. a. kan framför allt hos små barn de röda blodkropparna förstöras. Risk för att nitrat och nitrit ombildas till cancerogena föreningar föreligger också.

Från miljösynpunkt kan en ökad användning av kväve- och fosforgödselmedel inom jord- och skogsbruket leda till ökad produktion av alger i vattendragen, vilket medför ökad ingenväxning av sjöar. Vissa av algerna är dessutom giftiga, vilket kan medföra att vattendragen inte kan utnyttjas som dricksvattentäkter för t. ex. djuren.

Kvävegödsling kan påverka ozonskiktet runt jorden. Fosforgödselmedel

innehåller vissa mängder tungmetaller, exempelvis kadmium. Så sent som för några dagar sedan fick vi rapporter om ökad kadmiumhalt i spannmål. Flera av de handelsgödselmedel som används verkar försurande på marken och förstärker i vissa områden av vårt land därmed den försurningseffekt som uppkommer av svavelnedfallet.

Jordbruksutredningen visade att en långvarig minskning av gödslingen med 25 % med nuvarande brukningsmetoder skulle leda till en minskning av hektarskörden med 10 %. Mot bakgrunden av miljöriskerna i samband med den ökade handelsgödselansvändningen och å andra sidan den minskning av hektarskörden som en begränsning av handelsgödselansvändningen enligt jordbruksutredningen skulle medföra har vi ett par år i följd i vår partimotion rest krav på en utredning i dessa frågor. Utredningen skulle pröva vilka åtgärder som kunde vidtas för att minska handelsgödselansvändningen och samtidigt studera effekten av nya brukningsformer och utnyttjandet av andra grödor och vad detta skulle innebära för jordbruksnäringen. Men även detta krav har flera gånger avvisats av den borgerliga riksdagsmajoriteten, bl. a. så sent som i våras.

Den borgerliga riksdagsmajoriteten har nu äntligen gett upp sitt motstånd mot en sådan utredning. Detta skedde först sedan folktopiregeringens jordbruksminister några veckor före valet ändrat sig och tillsatt den utredning som vi socialdemokrater sedan länge begärt – en s. k. omvändelse under galgen. Utskottets borgerliga majoritet finner numera denna utredning välmotiverad.

Vi socialdemokrater gläder oss naturligtvis åt denna framgång för vårt krav. Som framgår av vår reservation har den borgerliga majoriteten icke gått med på att göra den beställning hos regeringen som den socialdemokratiska motionen 1978/79:1994 av Bengt Silfverstrand och Grethe Lundblad enligt vår mening borde ge riksdagen anledning till. Vi delar nämligen motionärernas uppfattning att det är ytterst angeläget att åtgärder som mera direkt tar sikte på att angripa nitratproblemets grundorsaker utan onödigt dröjsmål genomförs redan nu.

Dricksvattnet är ett av våra viktigaste livsmedel. Att inte ha tillgång till användbart dricksvatten är ett allvarligt hälso- och miljöproblem. Vi anser därför att riksdagen bör instämma i motionärernas krav på fastställande av ett enhetligt gränsvärde för nitrat i dricksvatten och likaså i kravet på genomgripande undersökningar av nitratförekomster och deras orsaker med markanalyser i särskilt utsatta områden i bl. a. Skåne. Vi anser att riksdagen borde instämma i kravet på en begränsning av användningen av handelsgödsel inom de områden där nitratföroreningarna uppenbarligen har ett samband med jordbrukets odlingsåtgärder. Till dessa särskilda problem återkommer Bengt Silfverstrand i sitt inlägg.

Jag vill, herr talman, för min del avsluta med att yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen.

Nr 33

Onsdagen den
21 november 1979

*Användningen av
kemiska medel i
jord- och skogs-
bruket*

Onsdagen den
21 november 1979

*Användningen av
kemiska medel i
jord- och skogs-
bruket*

JOHN ANDERSSON (vpk):

Herr talman! Vid en genomläsning av jordbruksutskottets betänkande med anledning av motioner om användningen av kemiska medel i jord- och skogsbruket finner man många välvilliga yttranden, många positiva uttalanden. Ja, det hela avslutas med att alla motioner utom ett yrkande överlämnas till den nyss tillsatta utredningen om användandet av kemiska medel i jord- och skogsbruket.

I och med detta skulle man kanske tycka att allt vore frid och fröjd, att motionären eller motionärerna skulle vara nöjda. Att så icke är fallet skall jag helt kort beröra och motivera.

De grundläggande bestämmelserna rörande hanteringen av de medel som det här är fråga om finns sedan den 1 juli 1973 i lagen om hälso- och miljöfarliga varor och den till lagen hörande kungörelsen.

Huvudprincipen i lagstiftningen är att skada på människor eller i miljön genom kemiska produkter skall förebyggas så långt som möjligt. En grundprincip är att redan misstanke om att en kemisk produkt kan vara skadlig medför att myndighet kan ingripa mot produkten.

En annan viktig grundprincip är att lagen föreskriver s. k. omvänd bevisbörda.

Dessa principer har icke i praktiken fungerat. Jag behöver bara hänvisa till det faktum att regeringen på jordbruksutskottets begäran körde över produktkontrollnämnden år 1977, när man stoppade fenoxisyran 2,4,5-T. Ett par år tidigare hade riksdagens majoritet beslutat om en uppmjukning av restriktionerna, så att flygbesprutning blev möjlig även med nämnda medel. Man kan alltså konstatera att trots att det åvilar produktkontrollnämnden att göra ingripanden bl. a. med stöd av lagens grundprinciper tvingades regeringen ingripa.

Under senare tid har bl. a. två larmrapporter framlagts som pekar på sambandet mellan cancer och fenoxisyror. Dessa två rapporter gäller dels norrländska skogsarbetare, dels skånska jordbruksarbetare.

Grundad misstanke om fenoxisyroornas skadlighet har funnits under en rad år och har framförts av såväl forskare som en mycket stark opinion. I och med Hardells undersökningar föreligger nu också en vetenskaplig bekräftelse på att dessa preparat är tumörframkallande.

Herr talman! Som jag inledningsvis nämnde finns i betänkandet och i de direktiv som den tillsatta utredningen fått många vackra uttalanden. I budgetpropositionen 1978 betonade jordbruksministern särskilt frågor som gällde användningen av gödselmedel och andra kemiska medel i jord- och skogsbruket. En minskad användning av dessa medel var enligt föredraganden önskvärd.

I stort sett tycks alla vara eniga – åtminstone i ord – om att användningen av dessa medel måste minskas och avvecklas. Undantaget är väl jordbruksutskottets ordförande, vars uttalande i just de här frågorna jag av flera orsaker icke kan underlåta att återge.

På en direkt fråga från storskogsbrukets företrädare säger Einar Larsson, ordförande i jordbruksutskottet, centerpartist, lantbrukare:

Vi kan ej vara utan kemikalier. Beträffande gödslingen vill jag säga att det kan aldrig vara fel att tillföra växterna mat. Jag är förvånad över de dimensioner debatten om fenoxisyror har fått. DDT-förbudet var en politisk eftergift för en opinion som ej var sakligt underbyggd. Detta beklagar jag, men undrar samtidigt om politikerna är beredda att riskera sin trovärdighet genom att nu ta ett steg tillbaka och tillåta DDT igen. Naturvårdsverket har möjlighet att registrera DDT-preparat om man tycker det är sakligt riktigt.

Är detta centerns miljöpolitik när man vänder sig till storskogsbruket? Det är då inte i linje med de enligt min mening förståndiga påpekanden som Thorbjörn Fälldin gjorde i slutskedet av valrörelsen när det gällde gifthanvändningen. Jag bortser då ifrån att han hade blivit pressad av socialdemokraterna, som här utanför på torget lovade stoppa gifterna om man vann valet. Folkpartiet löste sina våndor i den situationen genom att tillsätta en utredning.

Nu ställer jag frågan till kammarens socialdemokrater och centerpartister: Tänker ni infria era vallöften om åtgärder mot gifthanvändningen? Eller skall också detta bli ett bidrag till svekdebatten och ännu mera öka politikerföraktet?

Enligt direktiven är huvuduppgiften för den tillsatta utredningen att studera konsekvenserna i olika avseenden av en minskad användning av kemiska preparat i jord- och skogsbruket m. m. Är man nu överens om att användningen av dessa medel skall minskas och på sikt avvecklas – då finns det enligt min mening ingen motsättning mellan ett beslut i dag och den utredning som är tillsatt.

Herr talman! Med stöd av de forskningsresultat som framlagts under senare tid om kemiska produkters skadeverkningar och med stöd av de löften som gavs under valrörelsen om åtgärder mot giftspridningen yrkar jag att riksdagen tar det politiska ansvar som ett bifall till motion 1978/79:1999 innebär. Jag yrkar bifall till motionen.

SVANTE LUNDKVIST (s) replik:

Herr talman! Eftersom John Andersson ställde en fråga till mig om socialdemokraternas inställning i detta sammanhang, skall jag naturligtvis svara honom.

Vi socialdemokrater står för utfästelser som vi har gjort både i riksdagsmotioner och i valrörelsen på denna punkt. Att vi däremot inte kan tillstyrka den motion som vpk har väckt och som i dag diskuteras beror på att vi liksom vpk – det framförs i motionen – är på det klara med att man när det gäller jordbruket, som nu diskuteras i denna motion, inte omedelbart kan få ett stopp på alla gifter. Det står i vpk:s motion att det krävs en övergångstid. Vi kan inte både ha den uppfattningen att det krävs en övergångstid med forskning och utredningar och i samma andetag kräva ett absolut förbud. Man får ta saker och ting i rätt ordning.

*Användningen av
kemiska medel i
jord- och skogs-
bruket*

Onsdagen den
21 november 1979

*Användningen av
kemiska medel i
jord- och skogs-
bruket*

EINAR LARSSON (c):

Herr talman! Det sades här att det fanns många vackra ord i jordbruksutskottets betänkande nr 6. Vi i utskottsmajoriteten är naturligtvis glada över att höra detta. Jag vill till de vackra orden då räkna bl. a. det bestämda påståendet att alla dessa motionsyrkanden bör föras över till den nytillsatta utredning som har att fungera såsom någon form av konsekvensutredning vad gäller användningen av kemiska bekämpningsmedel och handelsgödsel i jord- och skogsbruket. Jag tycker nog att jag har anledning säga att detta måste vara den finaste lösning som exempelvis John Andersson kan tänka sig, eftersom han själv har möjlighet att framföra sina åsikter i den utredningen.

Det är ändå en väldigt fin praxis i svenskt samhällsliv att man samlar ihop fakta till ett beslutsunderlag, granskar detta och därefter fattar sina beslut. I det läget vore det mycket oklokt att redan nu innan utredningsarbetet har börjat veta så bestämt hur allting skall ordnas. Jag skulle själv aldrig våga acceptera den beslutsordningen att man först fattar beslut och sedan bedriver utredningsarbete.

Litet grand av denna kritik vill jag rikta också mot den till utskottsbetänkandet fogade reservationen, eftersom man på socialdemokratiskt håll nu har fått sina önskemål tillgodosedda genom att denna utredning kommer till stånd. Förra gången detta ärende behandlades tyckte vi inom utskottsmajoriteten att denna sak kunde inrymmas i naturresurs- och miljökommitténs arbete, eftersom landets förnämsta experter och få toxikologer finns placerade där. Dessutom är socialdemokraterna väl representerade. Det tyckte man emellertid inte räckte, utan man ville ha en alldeles särskild utredning. Vi har sagt: À la bonne heure. Folkpartiet har nu under sin regeringstid tillsatt en utredning. Vi accepterar detta. Den kunde ha utgjort en underavdelning till den stora utredningen. Vi måste ändå anlita samma experter, och vi får i vissa sammanhang ha gemensam sekreteraravdelning. Men det kan vi bortse från.

Nu har vi denna utredning, och då tycker jag inte att det finns några skäl för att i anledning av motionerna vara alltför snabb med generaliserande åsikter och ställningstaganden. För att klara alla de fina ambitioner i miljösammanhang, om vilka vi är ense i vårt land, är det helt till fyllest, att förslagen i motionerna penetreras av utredningen, som dessutom har kravet på sig att arbeta mycket snabbt och redan i vår komma fram med något delbetänkande.

Det har talats här om omvändelse under galgen. Eftersom det inte är första gången vi stöter på detta ärende, vill jag crinra om att jag hade nöjet – jag vill gärna säga också det smärtsamma arbetet – att i den gamla giftnämnden kämpa igenom ett totalförbud mot spridning av kemikalier från luften. Det var 1972. För att inte generera Svante Lundkvist skall jag inte tala om vilka som röstade vad, men vi vann med sex röster mot fem och fick ett totalförbud.

1975 upphävde den socialdemokratiska regeringen förbudet mot flygbesprutning över skogen. Nu har man återigen ändrat sig och bestämt sig för att

förbjuda denna hantering, och då vill jag inte kritisera gamla ställningstaganden utan välkomnar den nya inställningen – även om det är en omvändelse under galgen eller kanske snarare en omvändelse på Sergels torg.

Själv tycker jag nog att vi i längden vinner riktiga och balanserade beslut, om vi i lugn och ro kan skaffa oss ett gediget beslutsunderlag och exakt veta konsekvenserna av de ställningstaganden vi stannar för.

Före nästa sekelskifte behöver världens livsmedelsproduktion fördubblas. Alternativet, om vi inte lyckas med detta, är svält och lidande runt om i världen. Jag har fått uppgifterna från National Academy of Science, som har räknat mycket noga på detta och vars uppgifter till väsentlig del utgör grunden för svenska växtförädlares arbete.

Det är alltså helt nödvändigt att öka livsmedelsproduktionen. Det kan ske genom att öka arealerna eller genom att öka produktionen på redan ianspråktagen areal.

Möjligheterna att öka arealerna är ganska begränsade. Det finns för all del exempel på stora områden, främst i Sydamerika – det här är något som jag rekommenderar miljöintresserade svenskar att titta på – som skulle kunna odlas upp. På den marken växer i dag nästan bara tistlar. I Argentina finns det områden med s. k. lössjord – ett två meter tjockt lager av svart jord – där man har 1 200 mm regn, fördelat jämnt över hela året, och där temperaturen varierar mellan +8 och +28° C. Där råder de gynnsammaste odlingsbetingelserna i världen, men dessa utnyttjas inte.

Jag nämner detta därför att jag alltid, även om jag vet att det kostar mig kortsiktiga politiska vinster, måste tala för en balanserad inställning i de här svåra frågorna. Pendeln får aldrig svänga för långt åt ena eller andra hållet.

Låt mig säga att i vissa delar av världen är det möjligt att öka ut jordbruksarealerna med utnyttjande av en handelsgödselinsats som kanske – jag säger kanske, för vi har inte detta styrkt – är alltför stor i andra delar av världen. De nya arealerna är dock relativt begränsade. Situationen för hela världen är således att vi måste intensifiera produktionen på befintlig areal, om inte mänskligheten skall drabbas av katastrof.

Vad har då Sverige med detta att göra? Jag är mycket snabb att säga att vi spelar en mycket marginell roll i den stora jämförelsen. Men alla ansvariga nationer måste räkna sin lilla bit som väsentlig i sammanhanget. Det är bara en eller annan miljon ton brödsäd som vi kan undvara och hjälpa till med. Jag tror att det kan och bör ökas, men det är fullt klart att Sverige aldrig kan försätta sig i den situationen att vi plötsligt skulle välja en odlingsteknik som innebär att vi inte täcker det egna livsmedelsbehovet, att vi plötsligt skulle behöva importera vår mat – mat som andra behöver bättre och över vars innehåll vi inte har någon kontroll. Jag vill i detta sammanhang säga att Sverige ligger ett par tre hästlängder före världen i övrigt när det gäller lagstiftning på miljökontrollområdet, livsmedelslagstiftning och över huvud taget omsorg om människors hälsa och miljö – därmed inte sagt att inte mycket kan göras ännu bättre. Men vi skall komma ihåg detta som en

Onsdagen den
21 november 1979

*Användningen av
kemiska medel i
jord- och skogs-
bruket*

bakgrund i denna debatt, när den då och då hotar att få slagsida.

Swante Lundkvist sade friskt och frejdigt att den snabbt växande användningen av handelsgödsel i Sverige bekymrar oss djupt. Jag väljer att i stället läsa jordbruksnämndens statistik. Hur är det med användningen av handelsgödsel? 1975, 1976 och 1977 har totalanvändningen minskat i Sverige, speciellt inom jordbruket. Användningen har ökat något i skogen, men totalanvändningen har trots allt minskat. Jag har inte rätt att nonchalera så väsentliga fakta för ställningstagandet. Sedan må man försöka att kritisera mig ur olika vinklar – det får det kosta.

Kommunalt veto har nämnts som något slags universalmedel. Om vi har någorlunda eniga vetenskapsmän som säger att det finns inslag i godkända bekämpningsmedel som är farliga för människan och hennes miljö, skall dessa medel utmönstras ur arsenalen – då skall vi inte ha dem kvar. Då skall inte enskilda kommuner ha ansvaret att bestämma om bekämpningsmedel får användas eller inte. Jag vill inte försätta kommuner i en situation där de kanske känner sig beroende av industrier och domänverket eller kanske tvingas ta hänsyn till annan sysselsättning i kommunen. Jag tror inte på kommunalt veto som en lösning när det gäller bekämpningsmedelsanvändningen.

Visar det sig att kadmium i livsmedel går att spåra och det härleds till exempelvis fosfor i handelsgödsel, skall åtgärder snabbt vidtas. Dess bättre har vi en ganska acceptabel lösning i vårt land, när det nu i ny teknik vid svensk stålframställning plötsligt har visat sig att man som biprodukt får en fosfor av mycket hög kvalitet som är fri från kadmium. Det kanske är lösningen på detta problem. För mig kan det aldrig bli någon lösning att man låter bli att tillföra fosfor. Jag har sagt – vilket också här har citerats – att växterna behöver mat. Men växterna reagerar hela tiden för den svagaste länken i näringskedjan. Om det finns tillräckligt med kväve, kalium, en massa mikroprodukter och spårämnen men det fattas fosfor, då är det fosforfaktorn som avgör den slutliga skörden. Det är fosforfaktorn som avgör om fotosyntesen skall fungera och vi skall få nytta av solen. Man kan inte blunda för sådana fakta, och därför måste man som sagt se till att få fram ett fosfor utan kadmium.

När vi talar om den totala produktionen och vad som händer på sikt skall man kanske erinra om detta: om vi efter hand tvingas att mer och mer ersätta oljan med förnyelsebara energikällor och resurser, om vi börjar göra sprit av betor för att köra bil på, om vi efter hand får mer användning av majs för liknande ändmål så är det klart att detta tillsammans med andra faktorer talar för att vi måste sikta till en ökad produktion. Det gäller då att finna vägar för den ökade produktionen där man samtidigt tar hänsyn till människan och miljön.

Dess bättre är det så att vi i våra livsmedel har icke mätbara eller inte alls några rests substanser av bekämpningsmedel. Problemet i dag gäller närmast de människor som skall hantera bekämpningsmedlen i fabriker där de tillverkas eller i jordbruket. Det problemet är allvarligt nog, och hanteringen måste omgärdas med sådana säkerhetsföreskrifter och sådan teknik att man

kan garantera att dessa människor inte utsätts för hälsorisker.

Det är också mycket glädjande att nu kunna välkomna ett alltmer ökande ansvar hos den unga jordbrukargenerationen, som mycket noggrant räknar ut växtnärbingsbehov och mycket noggrant doserar växtnäringen så att den passar växternas behov. Med detta ökande ansvar försöker de också undvika bekämpning när detta är möjligt utan att de drabbas av de stora skördeför-luster som svenska folket inte är berett att betala och inte har råd att betala.

Därför är det också mycket välkommet att de som sysslar med svensk växtförädling nu hela tiden håller sig à jour med debatten och ligger långt framme i sitt förädlingsarbete, där man efter hand kan finna växtslag som har andra egenskaper vad gäller näringsbehov och resistens mot växtsjukdomar. Kvar finns dock ett mycket svårt problem, och det är hur man skall klara ogräset. Det går inte att resistensförädla bort, men man kan forska fram teknik, andra växtslag och växtsätt för att i någon mån eliminera det. Men låt oss aldrig vårdslöst i politiskt nit inbilla svenska folket att man plötsligt kan införa totalförbud mot bekämpningsmedel och ändå försöka leva vidare – det blir nå bekostnad av något som man inte kan definiera.

Ett direkt svar på John Anderssons fråga redan nu kunde vara att jag tror att det är möjligt att Sverige får fatta ett politiskt beslut, där vi återför bestämmelserna till dem som jag talade om och som vi hade i giftnämnden 1972, nämligen att man inte mer skall sprida gifterna från luften över skogen. Det kan vara ett politiskt beslut, och jag hoppas att vi i vår utredning kan få beslutsunderlag. Får vi inte det kan vi knappast fatta ett sådant beslut.

Herr talman! Med detta anförande har jag velat säga att, även om jag vet att det inte är särskilt politiskt opportunt, varken åt det ena eller det andra hållet, riktmärket på sikt måste vara en sansad, balanserad och förnuftig attityd till dessa mycket svåra problem, som man inte löser bara genom att tycka till, som man löser bäst med insikter och sämst med bara åsikter.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

JOHN ANDERSSON (vpk) replik:

Herr talman! Först till Einar Larsson. Han säger nu att den unga generationen visar ett ökat ansvar just då det gäller användningen av gödningsmedel och gifter. Det skulle med andra ord innebära att denna generation inte delar Einar Larssons syn på gifter och gödningsmedel enligt vad jag citerade.

Sedan sade Einar Larsson att det är mycket möjligt att vi får ett förbud mot flygbesprutning. Efter att ha arbetat över 25 år som skogsarbetare hos storskogsbruket vill jag säga att vi på inga villkor vill få tillbaka de s. k. ryggsprutorna, med vilka vi skall gå omkring och spruta. Här måste det vara fråga om att helt ta bort gifterna från skogsbruket, inte fråga om hur man skall sprida gifterna.

Sedan vill jag säga en sak både till Einar Larsson och till Svante Lundkvist. Om vi nu är överens om att användningen av dessa medel skall minskas och

Onsdagen den
21 november 1979

*Användningen av
kemiska medel i
jord- och skogs-
bruket*

på sikt avvecklas, då kan det väl inte vara något fel att riksdagen redan i dag hemställer hos regeringen om ett sådant förslag. Jag kan inte se någon motsättning i detta. Utredningen skall ju utreda konsekvenserna och enligt vad jag förstår föreslå lämpliga åtgärder så att dessa medel skall minskas och till slut avvecklas. Einar Larsson vill väl inte påstå att användningen skall fortsätta eller kanske t. o. m. öka om konsekvenserna inte är godtagbara, eller att så skulle bli fallet även om skadeverkningarna är stora och påvisbara? Så fattar inte jag sammanhanget.

SVANTE LUNDKVIST (s) replik:

Herr talman! John Andersson har jag redan replikerat i mitt tidigare inlägg, varför jag nu skall ägna detta inlägg åt Einar Larsson och de synpunkter han förde fram.

Jag hade faktiskt inte väntat att Einar Larsson skulle komma dragande med flygbesprutningsbeslutet från 1975, eftersom han måste vara väl medveten om motiven och att beslutet av år 1972 var ett provisoriskt beslut i avvaktan på att vi skulle få en lagstiftning som skulle hantera både registreringen av gifterna och metoderna för dessas spridning. Vi kan ju inte ha två motsatta lagstiftningar verksamma på en gång.

Vad saken nu gäller är att vi socialdemokrater är emot skogsbesprutning både från luften och från marken. Därvidlag är jag liksom John Andersson förvånad över att man från centerns sida uppenbarligen bara talar om flygbesprutning. Det skulle innebära att man åter är beredd att låta skogsarbetarna gå ut med sprutaggregaten på ryggen, vilket vi vill vända oss emot. Jag är förvånad över att ambitionerna nu blivit så dämpade från centerns sida. I valrörelsen gick ändå Thorbjörn Fälldin ut och fastslog att flygbesprutningen enligt centerns uppfattning bör ersättas med manuell rövning. Nu sade Einar Larsson till John Andersson: Vi får väl se hur det blir när denna utredning blir färdig. På den punkten trodde jag att vi var klara med varandra, på den punkten har också den nuvarande jordbruksministern i valrörelsen givit mycket klara besked. Men vi får väl höra om det föreligger någon ny uppfattning i sammanhanget från centerns sida.

Sedan är det naturligtvis riktigt att livsmedelsproduktionen måste öka i världen för att motverka svälten. Men detta befriar oss inte från att pröva våra möjligheter här hemma, att göra vårt yttersta för att använda metoder, genom vilka vi icke riskerar skador för människor och miljö. Det är hela tiden just den fråga vi försöker driva och där uppenbarligen Einar Larsson nu tycker att vi är för ambitiösa. Vi har under ett par års tid begärt dessa utredningar, vi har äntligen fått dem och vi hoppas nu att man skall gå med en positiv inställning till detta jobb för att vi skall kunna få fram metoder som kan vara bättre och lämpligare. Inte heller vi är intresserade av att driva fram beslut som skulle innebära att vi tvingades importera livsmedel. På den punkten är vi helt överens. Det är ju det här som gör att vi måste få en övergångstid när det gäller jordbruket, så att vi får fram säkra och nya metoder, innan andra åtgärder kan vidtas.

Låt mig till slut få framhålla att anledningen till att vi har reserverat oss är

att vi vill markera att vi håller fast vid vår inställning till skogsbesprutningen. Dessutom anser vi faktiskt, att om människor inte har ett användbart dricksvatten, är det angeläget med konkreta åtgärder redan nu.

EINAR LARSSON (c) replik:

Herr talman! Jag får säga som läraren: I somliga klasser kan man aldrig uttrycka sig nog tydligt. Är man ute för att misstänkliggöra varandra, och har det som huvudambition, kan man ju alltid hitta svåra vinklar.

Låt mig först få variera med tanke på det uttryck som John Andersson försökte pressa. Jag sade att jag är glad över att jordbrukarkåren visat ett alltmer växande ansvar, och jag är glad över att finna att detta särskilt gäller unga jordbrukare. Det är helt onödigt att använda detta uttalande som ett slagträ och försöka misstänkliggöra mig personligen. Jag är ganska ointressant i sammanhanget. Själva sakfrågan är, enligt min mening, det viktiga.

Sedan till frågan hur vi skall ha det med fenoxisyrorna i skogen. Jag vet inte om det biter på någon av dem som försöker misstänkliggöra mig, men låt mig än en gång säga – det är kanske ändå bäst att få med det i protokollet – att jag tror att det kan vara möjligt att i utredningen komma fram till ett beslut, John Andersson, att ta bort fenoxisyrorna i skogen, från marken och från luften. Den enda skillnaden mellan å ena sidan Svante Lundkvist och John Andersson och å andra sidan mig är att jag säger: Låt oss ha utredningen om konsekvenserna framme, låt oss gå ut tillsammans och säga att vi kanske gör detta, trots att det kostar på och svider här och där. Men vi hjälps åt att genomdriva saken. Jag tycker att detta skulle vara riktigare än att litet vårdslöst och väl tidigt gå ut och säga: Nu vill jag förbjuda det och det. Svante Lundkvist tog inte sin chans 1975 att bibehålla förbudet. Det kommer han aldrig ifrån med olika tolkningar om dubbellagstiftning. Men det bortser vi ifrån. Om vi nu efter den omvändelsen kommer fram till att man inte skall ha fenoxisyra i skogen, skall vi på samma gång som vi klämmer till med beslutet redovisa de exakta kostnaderna och tala om vem det drabbar och vem som skall betala. Då kan vi uppnå vettiga resultat.

Sedan vill jag, herr talman, kommentera vad som sades om att vara förvånad eller inte förvånad. Jag kan inte hjälpa om Svante Lundkvist tycker om att uppträda som förvånad. Själv kan jag göra honom förvånad genom att säga att jag inte orkar driva de politiska ärendena på det här sättet, med alla dessa sidoinpass och hugg i ryggen på politiska meningsmotståndare. Jag tycker det är så onödigt i sammanhanget. Sverige är, enligt min mening, på väg mot mycket förnuftiga beslut, och de är inte extrema, varken åt det ena eller det andra hållet. Vi kan lyckas klara de besluten. Förhoppningsvis har svenska folket råd att bära utgiftsördan. Då kan vi avstå från att använda en massa tid till att misstänkliggöra varandra.

SVANTE LUNDKVIST (s) replik:

Herr talman! Utskottets ordförande framhårdar fortfarande med att försöka ge en annan tolkning av beslutet 1975 än den som det egentligen är fråga om. Det gällde ändå om vi skulle ge den nämnd, produktkontrollnäm-

Nr 33

Onsdagen den
21 november 1979

*Användningen av
kemiska medel i
jord- och skogs-
bruket*

Onsdagen den
21 november 1979

*Användningen av
kemiska medel i
jord- och skogs-
bruket*

den, som hade tillsatts i sammanhanget – på en uttrycklig begäran av arbetarskyddsstyrelsen, Skogsarbetsförbundet och Lantarbetsförbundet – möjligheten att även pröva på vilket sätt man borde sprida de här medlen med hänsyn till arbetarskydd och arbetsmiljöskäl. Vi fann det rimligt att hade vi skapat denna lagstiftning, så skulle vi icke i samma andetag nonchalera arbetarskyddet. Det var det som var motivet. Därför skulle nämnden ha möjligheten att pröva olika metoder och då kunde vi inte ha det här förbudet kvar. När vi nu diskuterar dessa frågor, då vill vi ha bort besprutningen över huvud taget. Vad jag fortfarande inte får klart besked om från Einar Larsson är om det som sagts i valrörelsen gäller, eller om det är någon ny inställning som nu kommer till uttryck från centerpartiet.

Sedan säger Einar Larsson – jag hann inte svara på det i mitt förra inlägg – att det här var uppfattningar som vi hade fört fram på Sergels torg. Eftersom Einar Larsson ju ändå är ordförande i utskottet vet han lika väl som jag att de uppfattningar som kom till uttryck på Sergels torg på frågor som ställdes till företrädare för socialdemokraterna där var uppfattningar som vi hade redovisat i Sveriges riksdag i motioner i våras, uppfattningar som vi hade fått avvisade av den borgerliga majoriteten.

Einar Larsson beklagar sig till slut och säger att han inte orkar driva de här frågorna på det sätt som vi gör när vi diskuterar dem här i riksdagen. Det är jag ledsen för, eftersom jag tror att det är väldigt angeläget att vi nu verkligen försöker att ge alla dem som skall hantera de här bekymmersamma problemen råg i ryggen, så att det kommer att hända någonting. Jag har uppfattat det så, att det trots allt har varit ett önskemål även från utskottsmajoriteten att det skulle hända någonting. Att vi socialdemokrater vill driva på när det gäller de konkreta frågor som vi har markerat, är sakligt motiverat.

JOHN ANDERSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag vill säga till Einar Larsson att det inte var någon ambition från min sida att på något ojust sätt komma åt eller misstänkliggöra honom. Det var bara på det lilla viset att jag jämförde Einar Larssons omdöme om den nya jordbrukargenerationens ambitioner med hans egna uttalanden. Så enkelt var det.

EINAR LARSSON (c) replik:

Herr talman! Det som är sagt i valrörelsen, Svante Lundkvist, det gäller för vår del. Däremot finns en liten variation i det som socialdemokraterna sade på Sergels torg och det de sade i utskottsbehandlingen. På Sergels torg sade man att vi skall se till att det blir totalförbud för spridning av gifter i skogen. I utskottet sade man att vi vill skapa ett kommunalt veto, så att vissa kommuner kan hindra sådan besprutning. Det är bra om man glömmer bort resonemanget om kommunalt veto, därför att jag tror att det är en felaktig lösning. Kommer vi på vetenskapligt goda grunder fram till att ett medel är farligt för människan och miljön, då skall det bort, utmönstras ur arsenalen, och då skall inte somliga kommuner av olika skäl finna sig föranlåtna att

kunna tillåta besprutning. Jag vill gärna tillbakavisa detta.

När det gäller försöken att visa att det föreligger en skillnad i framtoningen för centerns del, vill jag än en gång – för att inga missförstånd skall hänga sig kvar, även om Svante Lundkvist skulle önska att så vore fallet – säga att när vi nu har fått en utredning som mer eller mindre har fått order att ge ett besked före nästa besprutningssäsong, så är det väl ganska rimligt, som utskottsmajoriteten har skrivit, att vi samtidigt med ett sådant beslut kan redovisa konsekvenserna. Men ambitionerna är det ingen skillnad på. Jag kan ju, ifall Svante Lundkvist och John Andersson då blir mera nöjda, säga att om jag kan få stöd för detta i utredningen av ledamöter och riksdagskolleger, liksom av vetenskapliga fakta, så hoppas jag att det i vår kan föreslås ett totalförbud mot spridning av fenoxysyror i skogen.

Kan jag nu uttrycka mig tydligare?

Tredje vice talmannen anmälde att Svante Lundkvist anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Härefter tillkännagav tredje vice talmannen att anslag utfärdats om sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

ARNE ANDERSSON i Ljung (m):

Herr talman! Jag tänker inte föra in i debatten de olika medel jordbruket använder – vare sig preparats eller växtnäringssämnens förträfflighet eller farlighet. Denna fråga kommer ju att behandlas i den särskilda utredning som under hösten tillsatts, och det finns ingen anledning att tro att inte frågan kommer att få – alldeles oberoende av utredningens resultat – en god genomlysning.

Jag vill i stället sätta in denna fråga i ett något vidare sammanhang. Då måste jag få erinra om att vid en ytlig betraktelse finner man faktiskt att den svenske bonden är kanske den främste representanten för en fri näringsutövning. Vid en något mera ingående granskning måste man ändock konstatera att det mesta bonden tar sig före är väldigt beroende av vad samhället i övrigt gör. Således har vi prisförhandlingar på jordbrukets område mellan representanter för de offentliga samhället och bönderna, vi har effektivitetskrav och liknande som är uttryckta i bestämda procenttal osv. Därför vill jag gärna erinra om att jordbrukarkåren är en liten grupp i samhället – 4–5 % av befolkningen. Den gruppen – alltså de 4–5 procenten – är utomordentligt beroende av vad de andra 95 procenten tycker. Vi jordbrukare är helt beroende av att det vi sysslar med uppfattas såsom präglat av största ansvar, inte enbart för folkförsörjningen utan också för folkhälsan i en vidare mening. Det är således helt emot jordbrukarkårens intresse att felaktig användning av växtnäringssämnen och preparat i jord- och skogsbruket förekommer.

Vi har alltså inte någon avvikande mening när det gäller felaktig eller kanske någon gång oskicklig användning av handelsgödsel. Det vore dumt att utesluta att sådant förekommer – det finns ändå rätt många jordbrukare.

Nr 33

Onsdagen den
21 november 1979

*Användningen av
kemiska medel i
jord- och skogs-
bruket*

Vad jag har vänt mig emot i den socialdemokratiska motionen är de starkt generaliserande dragen. En okritisk eller inte alltför kunnig läsare av motionen skulle lätt kunna förledas att tro att överanvändning av handelsgödsel och rent av slarv med preparat är det vanligaste och mest förekommande. Så är ju ingalunda fallet.

Det hade dessutom i saklighetens intresse varit bra, om man i den socialdemokratiska motionen hade utvecklat frågan om hur jordbruket i det tänkta fallet, med stark restriktivitet beträffande användningen av växtnäringssämnen och preparat, skall kunna kompenseras. Ett sådant avsnitt i den socialdemokratiska motionen skulle, som jag ser det, kunna minska eller rent av utesluta vad som nu tycks bli fallet, nämligen mellan jordbrukarkåren och andra grupper motstående intressen, och som jag tycker är onödigt. Jordbrukarkåren har de villkor det här gäller dikterade i avtal, och vi har inte något som helst intresse av att delta i en hantering som skulle kunna skada andra grupper eller dem som deltar i näringsutövningen. Tvärtom kan det ju från yrkeskårens sida inte finnas något högre intresse än att vår hantering är bra ur alla synpunkter.

Till sist, herr talman, några ord om den mängd vi producerar. Målsättningen för svenskt jordbruk, utöver att producera livsmedel av hög kvalitet och till rimliga priser, är inte att producera så mycket att vi på ett avgörande sätt eller ens marginellt skulle kunna försörja en värld där livsmedel saknas. Men när vi likväl har en produktion som under de bättre åren ger en viss övermarginal, har vi med det synsättet helt enkelt velat gardera oss mot risken för att behöva uppträda som köpare på marknaden.

Jag tror att man inte kan bortse från den frågan när man hurtfriskt talar om en radikal minskning av växtnäringssämnen och andra kemiska preparat. Om vi skulle underordna oss någonting som syftar till att kanske helt utesluta de ämnena, skulle vår produktion kunna bli så liten att vi skulle behöva uppträda som köpare på marknaden. Det innebär enligt mitt sätt att se att vara osolidarisk på ett dumt och onödigt sätt, och det vore också att uppträda provocerande mot omvärlden. Jag har svårt att tänka mig att svenskt lantbruk skulle kunna uppträda så. Följaktligen vill jag använda ett uttryck som Einar Larsson använde för en stund sedan och som jag tycker är riktigt: Vi skall inte låta pendeln svänga så kraftigt åt vare sig det ena eller det andra hållet att det blir orealistiskt. Vi skall å ena sidan med stort ansvar undersöka om det finns någon överanvändning av handelsgödselmedel och om preparat används på ett felaktigt sätt men å andra sidan inte gå så långt att vi måste uppträda som köpare därför att vi inte är självförsörjande. Det vore inte någon bra jordbrukspolitik.

SVANTE LUNDKVIST (s) replik:

Herr talman! Jag vill säga till Arne Andersson i Ljung att han inledde sitt anförande på ett sätt som stämmer ganska väl överens med de synpunkter som jag ofta har fört fram. Också jag har alltid hävdat att jordbrukspolitik naturligtvis inte är en angelägenhet för enbart de 5 % av svenska folket som driver jordbruksnäringen, utan det är en angelägenhet för hela folket. Inte

minst sett från näringens egen synpunkt är det utomordentligt viktigt att man när det gäller jordbrukspolitiken och det sätt på vilket vi driver vårt jordbruk kan komma till beslut som hela svenska folket med förtroende kan omfatta. På den punkten vill jag gärna understryka vad Arne Andersson har sagt.

Men då är det å andra sidan viktigt att vi inte är så pessimistiska beträffande våra möjligheter att vidta åtgärder för att förändra produktionsmetoder som på längre sikt kanske kan ge en god produktion utan de risker som vi oroar oss för i dag. Det är därför som vi socialdemokrater hela tiden har haft så svårt att förstå varför man på den borgerliga sidan motsatte sig de utredningar som vi ville få till stånd för att därigenom kunna förstärka insatserna till förmån för forsknings- och utvecklingsarbete för att stödja ett jordbruk som ger oss både god produktion och möjligheter att ta fram den på ett sätt som är ansvarsfullt gentemot människor och miljö. Nu har vi fått den utredningen. Låt inte den här pessimismen hänga kvar! Jag vill gärna att vi skall vara realist. Låt oss, för att komma fram till bättre metoder, satsa ambitiöst på forsknings- och utvecklingsarbete, till gagn för både näringen och hela svenska folket!

ARNE ANDERSSON i Ljung (m) replik:

Herr talman! Jag har illa framfört mina synpunkter om mitt anförande kan tolkas så att jag är pessimist beträffande alternativa möjligheter för den typ av jordbruksproduktion som vi nu har och som jag tycker är nödvändig och riktig. Men jag har å andra sidan inte varit så pessimistisk som Svante Lundkvist varit beträffande alternativ odlings möjligheter redan nu. Jag betraktar dem såsom varande goda, och sådan odling förekommer.

Därtill vill jag påstå att för mycket av det som nu i Sverige saluförs och kallas giftfritt borde "giftfritt" stå inom citationstecken, för det odlas på marker som för inte så länge sedan tillfördes väldigt mycket av det vi här kallar gifter och än så länge vet så pass litet om. Men jag tycker likväl det är bra att giftfri odling kan förekomma, och jag nämner denna försäljning mera parentetiskt i det här sammanhanget.

Jag tycker inte att vi har så olika syn på de här frågorna, och följaktligen skulle den debatt vi haft i dag om dem med visst fog kunnat sparas kanske ett år, för då hade vi vetat litet mer om det här.

Jag är alltså inte någon pessimistisk representant för jordbrukarkåren när det gäller alternativa möjligheter. Det finns inte något område inom samhällslivet där vi någonsin blir färdiga, och det gäller också jordbruket.

SVANTE LUNDKVIST (s) replik:

Herr talman! Jag hade inte förmåga att riktigt förstå vad det var för sammanhang som jag skulle ha varit pessimistisk i enligt Arne Anderssons uppfattning.

Det skulle ha känts betydligt lugnare om vi hade fått en enhällig uppslutning i utskottet bakom de önskemål som vi från socialdemokratisk sida här fört fram. Då kunde vi också ha känt att det fanns verklig styrka i ambitionerna även från borgerligt håll för att uppnå de mål som vi har diskuterat här.

Onsdagen den
21 november 1979

*Användningen av
kemiska medel i
jord- och skogs-
bruket*

BENGT SILFVERSTRAND (s):

Herr talman! I den här debatten tycker jag att det har anförts två något underliga – låt oss kalla det så – teser från de borgerliga talarna. Den första var när Einar Larsson inte ville godkänna villkoren för den miljödebatt som vi nu för för tredje gången. Han tyckte inte om den socialdemokratiska argumenteringen. Den andra var när Arne Andersson i Ljung inte tyckte att det var särskilt meningsfullt att diskutera växtnäringssämen och kemikalier när motionerna var hänvisade till en utredning. Jag hoppas att detta inte var allvarligt menat, för skulle det vara så att uppfattningen att vi inte förutsättningslöst kan diskutera miljöfrågor är utbredd i det borgerliga lägret har åtminstone jag förståelse för att en och annan politiker på den borgerliga kanten tar sin Per ur skolan.

Utvecklingen av miljödebatterna i riksdagen har varit mycket intressant. När vi år 1977 diskuterade sambanden mellan jordbrukets odlingsåtgärder och föroreningar av luft- och vattenmiljö så avvisades från borgerligt håll nästan kategoriskt allt tal om ett sådant samband. I januari i år kunde man erkänna att handelsgödsel- och kemikalieanvändningen under vissa omständigheter kunde påverka vår miljö negativt. Vi socialdemokrater fann det inte särskilt meningsfullt att skicka över motionerna i ämnet till den år 1978 tillsatta naturresurs- och miljökommittén, eftersom denna vidlyftiga utredning knappast inom rimlig tid kan ta sig an den särskilda och grannliga uppgiften att utreda de miljömässiga konsekvenserna av jordbrukets kemikalieanvändning. I dagens utskottsbetänkande intar den borgerliga majoriteten nu plötsligt samma hållning och betecknar denna utredning som mera övergripande och långsiktig. Nu vill man i stället sända motionerna till den nyligen tillsatta utredning som fått i uppgift att studera just användningen av kemiska medel i jord- och skogsbruket.

De borgerligas attitydförändring hälsas förstås med tillfredsställelse. Särskilt glädjande är det att notera att centern gjort något av en Canossavandring i den här miljödebatten – även om man på det hållet fortfarande, om än något mera lågmält, sjunger handelsgödslingens lovsång och i miljödebatten alltför jämt tillämpar något av "den brända jordens taktik".

Handelsgödselanvändningen har ökat kraftigt under efterkrigstiden. Bara sedan 1971 har kvävegivorna ökat med i genomsnitt 10 kg per hektar. Denna ökade användning har lett till att framför allt kväve utlakas till vattendrag, sjöar och grundvatten. En undersökning i Skaraborgs län slog fast att av de kvävemängder som från undersökningsområdet uttransporterades till vattnet härrörde hela 80 % från jordbrukets aktiviteter. I en annan undersökning, från Vänerområdet, visades att åkermarken står för hela 54 % av kväveföroreningarna i vattendragen.

Kväveföreningen nitrat är löslig i vatten och utgör en allvarlig hälsorisk för djur och människor. Särskilt utsatta för dessa risker är mindre barn. Hos nötkreatur har man konstaterat förgiftningar vid höga halter av nitrat i dricksvattnet.

Förra veckan kom en annan larmrapport från länsstyrelsen i Kristianstad. Där har man i en undersökning konstaterat att kadmiumhalten i veteskörden

*Användningen av
kemiska medel i
jord- och skogs-
bruket*

i Skåne är den högsta som någonsin uppmäts. I de konstgödselmedel som används ingår råfosfat, vilket i sin tur innehåller tungmetallen kadmium. Kadmium misstänks bl. a. framkalla njurskador.

Det torde i dag stå utom allt tvivel att jordbruket genom intensiv och ibland – jag understryker det – överdriven användning av handelsgödsling åtminstone starkt bidrar till föroreningar av luft- och vattenmiljö. Det är förvisso riktigt att användningen av handelsgödsel betytt mycket för de kraftigt förbättrade skörderesultaten under efterkrigstiden. Men det finns också en baksida på medaljen, och den består inte bara av miljöskadorna. Ungefär en fjärdedel av jordbrukets energianvändning åtgår till gödselämnena, och det är kvävet som kostar mest energi att framställa – en aspekt som vi också bör tänka på i denna debatt.

Än en gång finns det också anledning att understryka att socialdemokraterna inte förordat vare sig förbud mot konstgödselanvändning eller reducerade givor över hela linjen.

I mötion nr 1994 har jag tillsammans med Grethe Lundblad föreslagit bl. a. att enhetliga gränsvärden skall fastställas för nitrat i dricksvatten och begränsad användning av handelsgödsel inom de områden där nitratföroreningarna uppenbarligen har ett samband med jordbrukets odlingsåtgärder. Vi menar att en lokal försöksverksamhet på det här området redan nu kan inledas i något av riskområdena, t. ex. i Höganäs kommun. Till denna uppfattning har jordbruksutskottets socialdemokrater anslutit sig.

Nitraturklakning till grundvattnet är mest omfattande på sand- och mojordar. I Höganäs kommun intensivodlas potatis på lätta sandjordar. En tredjedel av kommunens invånare är hänvisade till att dricka vatten med nitrathalter, som nästan konstant har en nivå av två till tre gånger det av socialstyrelsen fastställda hygieniska gränsvärdet på 30 mg per liter.

En del åtgärder för att reducera nitrathalterna har vidtagits på det kommunala planet, men de har varit otillräckliga.

Sedan drygt ett halvår tillbaka pågår ett begränsat forskningsprojekt i det särskilt utsatta området, i samarbete mellan Lunds tekniska högskola och kommunen. Någon utvärdering av undersökningen har ännu inte gjorts, men av det material som redovisats skall jag ta upp två punkter, som är intressanta och belysande för denna diskussion.

1. Gödselgivorna i området ligger i vissa fall långt över rekommenderade kvantiteter. Att överdosering av gödselmedel förekommer ganska ofta fick de representanter från olika partier vilka deltog i LRF:s miljökonferens i Kristianstad den 12 november f. ö. också bekräftat. Därom kan bl. a. Einar Larsson, jordbruksutskottets ordförande, ge besked, ty han var med.

2. I ett flertal enskilda brunnar inom området har uppmäts nitrathalter på mellan 100 och 200 mg per liter. Enstaka brunnar uppvisade t. o. m. halter uppemot 300 mg per liter, dvs. ett värde som är tio gånger högre än det hygieniska gränsvärdet.

Nog finns det anledning att diskutera de här problemen, även om de råkar vara hänvisade till en utredning. Småbarnsfamiljer inom vissa delar av nämnda kommun är hänvisade till att hämta dricksvatten vid särskilt

Onsdagen den
21 november 1979

*Användningen av
kemiska medel i
jord- och skogs-
bruket*

anvisade tappställen.

Vad finns det då för möjligheter att begränsa gödslingens miljömässiga skadeverkningar? Ja, det finns en hel del forskningsresultat på området, och det har i år kommit material som kanske borde ha belysts litet bättre i jordbruksutskottets betänkande. Forskningsresultaten visar att det går att minska mängden gödsel per hektar, eftersom utbytet av de sista kilona kväve är så litet i förhållande till nackdelarna med kväveläckage till vattendrag och grundvatten. Gödselprognoser borde tas fram för att göra det möjligt att anpassa givorna efter markens behov. Det torde också vara möjligt att i större utsträckning övergå till odling med stort inslag av vall, vilket skulle minska vind- och vattenerosionen. Vallen växer som bekant till sent på hösten och tar då upp kväve, som annars skulle ha lakats ut.

Större resurser bör också satsas på försöksverksamhet med biologiskt och ekologiskt inriktad odling. Jag säger försöksverksamhet, för jag är medveten om att man inte kan sätta i gång sådan odling i större skala utan påtagliga forskningsresultat eller försöksresultat.

Låt mig, herr talman, med ett konkret exempel från Skåne belysa just detta.

I Sjöbotrakten har några syskon donerat en jordbruksfastighet på 45 tunnland till Malmöhus läns hushållningssällskap. Donatorerna har enträget uttryckt en önskan att gården skall bevaras som en enhet och att den skall användas till försök, där man begagnar sig av naturens egna medel för att stimulera och öka markens naturliga bördighet. En sådan försöksverksamhet skulle vara ytterst intressant, eftersom det under hela efterkrigstiden knappast har använts några kemiska medel för gödsling eller bekämpning på den här gårdens ägor. En motion med denna innebörd finns också inlämnad till hushållningssällskapets årsmöte den 17 december. Det vore värdefullt att få höra jordbruksutskottets ordförande delge kammaren sin inställning till det här förslaget. Kanske har han också vissa möjligheter att påverka frågan i positiv riktning – om viljan finns, förstås.

Det finns alltså olika möjligheter att komma till rätta med kväveföroreningarna i vår miljö. En sak borde miljödebatten ha lärt oss. Det gäller silikosen, det gäller asbestosen, det gäller kvicksilvret, det gäller fenoxysyror. Vi borde ha kommit till insikt om att vissa ämnens skadeverkningar blir märkbara först på mycket lång sikt. Vi skall inte behöva lägga fram några bevis på att människor blivit sjuka eller avlidit på grund av för höga nitrathalter i dricksvattnet. Enbart starka misstankar om att hälsa och miljö påverkas negativt av niträtföroreningar bör leda till att vi vidtar åtgärder för att minska dessa föroreningar.

Einar Larsson kallade den nu tillsatta utredningen om kemikalieanvändningen i jord- och skogsbruket för en konsekvensutredning, med förebild från ett annat kontroversiellt projekt på ett omdiskuterat område. Gärna den jämförelsen, Einar Larsson, men om det visar sig att konsekvenserna av denna användning blir oacceptabla för människor och miljö behöver vi också en villkorslag på detta område.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen.

EINAR LARSSON (c) replik:

Herr talman! Jag känner mig faktiskt litet generad över att vara så mycket i blickpunkten som det kan verka av olika inlägg här. Det intrycket är jag angelägen om att försöka sudda bort. Det är inte mig det handlar om. Vad jag tycker får inte vara alltför väsentligt. Men efter de hårda och bestämda frågor som här har ställts känner jag mig provocerad att försöka svara.

Bengt Silfverstrand tog upp vårt sätt att debattera. Han undrade om jag menar allvar eller inte med vad jag sade om hur mycket man i en reservation vill hänga på en utredning. Det må väl vara en ursäkt om jag säger att jag är hårt luttrad av en socialdemokratisk regering som under 16 år gång på gång i kammaren sagt: Du skall inte stå i kammaren och tycka – det skall du göra i din utredning. En mycket känd och förnämlig politiker med samma sköna idiom som Bengt Silfverstrand och jag sade en gång: Du skall läsa innan du motionerar, så slipper du hugga i sten.

Det är litet av det jag vill antyda när jag talar om att vi här för en lång debatt om vad utredningen bör komma fram till innan den har börjat. Jag tycker bestämt inte att vi kan ta ett riksdagsbeslut om att en nystartad utredning skall göra specialutredningar i en fråga som i första hand är av kommunal karaktär. Det kan vara intressant att göra ett studium av den, och det kanske man kommer att göra. Men jag är tveksam till en stor riksdagsdebatt med följande votering när det inte är några skillnader i yrkandena.

Bengt Silfverstrand säger att kvävegödslingen har ökat med 10 kg si och så sedan 1971. Man kan ju välja sina siffror. Väljer man 1971 kommer man fram till det. Bengt Silfverstrands redovisning är korrekt. Men min redovisning – att totalanvändningen har minskat under de tre senaste år som det finns statistik från – är också korrekt. Det tycker jag är mer intressant än om användningen ligger lägre än 1971.

Beträffande kadmium, som nu importeras i fosfor från Afrika, vill jag säga att det bör bort. Det bör vi hämta från svensk produktion av fosfor och stål. Det går inte att undvara komponenten fosfor.

Bengt Silfverstrand var också inne på energianvändningen. Ja, visst används det mycket energi i jordbruket – men observera: för att producera så mycket mera energi. För 75 kg kväve i raps producerar jordbruket 900 kg olja. Ta med det i bilden när det talas om energianvändning, Bengt Silfverstrand!

Det är klart att man kan göra försök med vall och göra forskningsinsatser. Det finns gårdar där man inte använt kemikalier och som är helt vanvårdade – det finns det många exempel på.

BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Herr talman! Det som är intressant är inte hur användningen av handelsgödseln utvecklats under just de tre senaste åren. Det som är intressant är utvecklingen under en längre period. Det är den vi har avsett när

Nr 33

Onsdagen den
21 november 1979

*Användningen av
kemiska medel i
jord- och skogs-
bruket*

Onsdagen den
21 november 1979

*Användningen av
kemiska medel i
jord- och skogs-
bruket*

vi talat om ökningen av handelsgödselanvändningen i jordbruket. Den har varit betydande.

Det är inte en riktig och fullständig bild – om vi nu skall spilla ytterligare några ord på just det – som Einar Larsson ger när han säger att användningen av handelsgödsel minskat under de här tre åren. Fosfor- och kaliumdelen av konstgödselmedlen har minskat, medan kvävet inte visar samma utveckling.

Jag tycker det är väsentligt att få de sakliga uppgifter som läggs fram kommenterade. Einar Larsson har en benägenhet att läsa in i motioner, reservationer och uttalanden sådant som där inte står. Jag vore tacksam om vi kunde få en kommentar till sakinnehållet: Är det korrekta uppgifter som jag har redovisat? Det är i så fall väsentligt. I mitt anförande har jag visat att det är möjligt att vidta åtgärder som skulle innebära en mindre nitratlakning, vilket i sin tur skulle få positiva effekter för vår miljö.

Debatten på jordbrukarhåll förs inte i de banor som Einar Larsson här vill antyda, nämligen att vi skulle vara motståndare till jordbrukarna. Jag kan bara ta upp vad småbrukarna säger i detta sammanhang – Einar Larsson kanske inte tycker det är betydelsefullt, men det tycker jag.

Det finns ett förbund för små familj jordbrukare, vilket ger ut en tidning. Ordföranden i detta förbund har bl. a. tagit upp just dessa frågor. Han säger att om vi inte kan genomföra en minskad användning av handelsgödsel på frivillig väg, kommer troligen något kvot- eller ransoneringssystem att bli nödvändigt förr eller senare.

EINAR LARSSON (c) replik:

Herr talman! De tre senaste åren är mycket väsentliga, Bengt Silfverstrand, därför att de visar på en trend i utvecklingen och på ett ökat ansvar inom jordbrukarkåren. Det ansvaret har kanske vuxit fram på grund av den nya situationen på oljemarknaden och genom prisutvecklingen beträffande handelsgödselmedel. Man räknar mycket noggrant på detta, och jag tycker faktiskt att det bör accepteras och respekteras.

En sak som jag inte hann ta upp i min förra replik är frågan om ett jordbruk, där man inte tidigare har använt bekämpningsmedel – och inte heller har haft någon skörd på många år –, nu skall användas av hushållningssällskapet för försök. Det är väl bra, intressant och roligt. Det pågår många försök och en omfattande forskning i vårt land. Man vet mycket om detta, och man vet rätt väl vad som händer, om man inte tillför jorden den mat som växterna behöver. Men ingenting hindrar att man i praktiska försök påvisar flera saker. Det ställer jag mig positiv till, om Bengt Silfverstrand nu fäster någon vikt vid mitt tyckande i detta fall.

Jag följer mycket noggrant småbrukarnas skrifter. Jag förstår att också Bengt Silfverstrand har fått brev om den speciella gården. Jag får brev också från många andra kategorier. Hela tiden gäller det att mycket noggrant försöka finna sanningen och att inte alltför snabbt bestämma sig för en ståndpunkt och sedan leta efter en någorlunda hållbar beviskedja för att få stöd för sin redan intagna ståndpunkt. Jag försöker, Bengt Silfverstrand, gå

den andra vägen: att noggrant sovra hela det kunskapsunderlag som man kan skaffa sig för att därefter försöka ta ställning och förhoppningsvis komma så nära sanningen som möjligt.

BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Herr talman! Jo då, jag fäster mycket stor vikt vid vad Einar Larsson tänker och tycker i jordbruksfrågor. Det är väldigt väsentligt vilken uppfattning han har i fråga om försöksprojektet i Sjöbo. Att det inte har odlats någonting där under de senaste åren har inte alls med denna sak att göra. Tidigare har det odlats och då utan användning av kemiska bekämpningsmedel och handelsgödsel. Det kommer att bli mycket intressant att se hur denna motion när det gäller Malmöhus läns hushållningssällskap kommer att behandlas. Det kommer att bli mycket intressant för den diskussion som vi för i denna fråga.

Man kan inte av den statistik som föreligger beträffande användningen av handelsgödsel dra de slutsatser som Einar Larsson gör. Av tre års mycket obetydliga minskning av kalium- och fosfordelen i handelsgödsel kan man inte utläsa några alltför vittgående slutsatser.

Det finns som sagt ett mycket gediget material på detta område. Därför tycker både vi motionärer och de socialdemokratiska reservanterna att det är viktigt att ta tag i detta material så fort som möjligt. Just i de områden där vi vet att problemen finns behöver man inte vänta. Eftersom Einar Larsson efterlyser sakexempel, kan jag ta ytterligare ett.

SGU, Sveriges geologiska undersökning, har kartlagt stora delar av vårt land när det gäller just risken för urlakning från jordbruksmark i sandjordsområden, där problemen är störst. Sådana jordar har man konstaterat bl. a. i Kristianstads län, i nordvästra Skåne, i Hallands län, på Gotland, i delar av Kalmar län samt delvis i Väster- och Östergötland samt på Närkeslätten. Detta är kända fakta, så det behöver inte utredningen syssla med. Här kan man ingripa med omedelbar verkan.

Vi har i debatten kommit in på sambandet mellan effektivitet i jordbruket och användningen av bekämpningsmedel och handelsgödsel. I tidningen Land har det förts en diskussion om dessa frågor. Från jordbrukarhåll har det då sagts om besprutningen – i princip är det samma sak med användningen av handelsgödsel – att om man inte får använda kemikalier så kan man inte uppnå det produktionsmål som riksdagen fastställt. Detta kommenterade jordbruksministern Anders Dahlgren så här: Klarar vi inte målet utan att använda oacceptabla metoder, finns det bara en utväg, och det är att sänka ambitionsgraden.

Socialdemokraterna befinner sig uppenbarligen i den här frågan i mycket gott sällskap.

INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Jag bytte plats på talarlistan med Arne Andersson, för jag tyckte att han som ledamot av utskottet borde komma före mig.

Jag vill börja mitt inlägg med att lösa tvisten mellan socialdemokrater och

centerpartister om hur de här frågorna först togs upp i riksdagen. 1969 väckte jag en motion i andra kammaren om spridning av gifter. Man visste inte hur den skulle katalogiseras, och den hamnade under Hälsa.

I motionen tog jag upp handelsgödsel, bly i bilavgaserna och vattenundersökningar. På socialdemokratisk sida fanns en stor övertygelse om att inga faror lurade. Vad göras skulle var allaredan gjort. Utvecklingen har emellertid visat med vilken aningslöshet socialdemokraterna då avlog min motion. Samliga krav som jag då ställde har också senare blivit uppfyllda.

Men, herr talman, jag begärde i första hand ordet därför att jag ville kommentera några av de krav som framställs i den socialdemokratiska motionen 1994. Det gäller den del som Bengt Silfverstrand har tagit upp, nämligen frågan om följderna av för stora kvävegivor inom jordbruket. Jag vill uttrycka min glädje över att frågan skall utredas men också mina farhågor över att Bengt Silfverstrand och utskottets reservanter så tvärsäkert utgår från att det enbart eller till största delen skulle vara kvävegivorna som förorsakar de höga nitrathalterna.

Några synpunkter bör anföras på den svårighet som vidlåder problemet. När det från socialdemokratiskt håll framförs önskemål om ett enhetligt gränsvärde för nitrat i dricksvatten, ser jag i begreppet "enhetlig" ett värde som inte skulle få överskridas. Men jag vill därtill säga att jag tycker att det är nödvändigt med ett särskilt värde för barn, eftersom giftverkan enbart är inriktad på små barn. Jag vill inte vara med om att inte särställa barnen.

Bengt Silfverstrand försöker bagatellisera de insatser som två forskare från Lunds universitet i samarbete med kommunen utför i Höganäs. Jag skall ge några siffror.

Om man tar ut 1 000 m³ vatten med 50 mg nitrat per liter, får vi per år lika mycket kväve som om vi hade gödslat 4 000 hektar med 200 kg kvävegöda per hektar. Eftersom vattnets tillrinningsområde är ungefär 200 hektar kan alla förstå att problemet är svårare än vad Bengt Silfverstrand och reservanterna vill göra det.

Jag tycker att det är att bagatellisera problemet, om man försöker göra jordbrukarna ensamma ansvariga för de missförhållanden som har rått. Man bör också komplettera Bengt Silfverstrands kommentarer om de svårigheter som vissa familjer har i Höganäs genom att erinra om att avtal har träffats med Sydsvatten om att Höganäs innan det här året är slut skall få tillgång till Ringsjövattnen genom den då färdigbyggda delen av Bolmenledningen.

Vi har alla under valet upplevt debatten om följderna för skogsbruket av användning av gifter för besprutning. Som jag ser det har socialdemokraterna med sin motion 1994 velat få i gång en liknande debatt om användningen av handelsgödsel i jordbruket. Men det kommer inte att lyckas för dem, även om debatten här i dag kanske har tagit orimligt lång tid. Vi vet alla att i tider med stigande kostnader och livsmedelsbrist i världen kan inte en enda yrkesgrupp, i detta fall lantbrukarna, ställas i skottgluggen – utan att ordentliga undersökningar är utförda – och därigenom fräntas sina möjligheter att få goda skördar med rimliga arbetsinsatser och till rimliga kostnader. Det hindrar emellertid inte att användningen av kemiska medel i många fall blivit

onödigt stor. Därför är det angeläget – och där instämmer jag varmt i vad utskottets ordförande sade – att utredningen får möjlighet att slutföra sitt arbete i syfte att det skall bli möjligt att undvika onödig användning av kemiska medel i jordbruket.

Kommittén skall enligt direktiven pröva vilka förändringar som är rimliga att genomföra på relativt kort sikt. Det tycker jag är bra.

Herr talman! Längre fram i tiden hägrar genom nya forskningsinsatser perspektiv där växterna skall kunna tillgodogöra sig luftens kväve och där användningen av handelsgödsel kan minskas till ett minimum. Dit är det emellertid långt, och därför är det enligt min mening viktigt att man i första hand söker komma till rätta med dagens problem. Men man bör göra det, inte genom att förvränga fakta, utan genom att hålla sig till de vetenskapliga uppgifter som står utskottet och oss andra ledamöter här i kammaren till buds.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets skrivning i motiveringen.

BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Herr talman! I den här debatten har verkligen varken lantbrukare eller andra ställts i skottgluggen. Den som noggrant har följt diskussionen kan konstatera att vi t. o. m. mycket kraftigt har understrukit det självklara sambandet mellan ökade givor av handelsgödsel och ett förbättrat skördere-sultat.

Vi har också mycket kraftigt markerat att föroreningarna i vattnet till stor del kommer från gödslingen. Det torde vara ett faktum som i varje fall ingen seriös debattör kan bestrida.

Vi har vidare inte bagatelliserat utredningen i projektet Forskningssam-verkan. Det är ett projekt som sedan något halvår tillbaka pågår i Höganäs kommun. Jag har redogjort för vissa uppgifter som har framkommit, men jag har också tillgång till andra uppgifter eftersom jag tillhör referensgruppen.

Problemet är besvärligt. Jag kan konstatera att det är just ett riskområde som vi talar om i vår motion och i den socialdemokratiska reservationen. Det understryker betydelsen av utredningar. Forskarna har emellertid själva uttalat att det behövs mer pengar och längre tid för att uppnå verkligt användbara resultat. Det var det jag menade när jag sade att detta forskningsprojekt hade begränsad räckvidd.

Beträffande de i kommunen vidtagna åtgärderna kan jag upplysa Ingrid Sundberg och övriga om att det var en socialdemokratisk motion som efter många år ledde fram till att kommunen gick in tidigare i Syd-vattenprojektet. Det löser emellertid inte problemet, eftersom ledningarna inte på åtskilliga år kan dras ut i det område där nitrathalterna är mest besvärande. Kommunens åtgärd bidrar till att åstadkomma en lösning, men det behövs mer genom-gripande åtgärder för att verkligen komma till rätta med huvudproblemet.

Nr 33

Onsdagen den
21 november 1979

*Användningen av
kemiska medel i
jord- och skogs-
bruket*

Onsdagen den
21 november 1979

*Användningen av
kemiska medel i
jord- och skogs-
bruket*

INGRID SUNDBERG (m) replik:

Herr talman! Vad gäller den senaste frågan vill jag erinra om att det ligger ett vattenärende från Höganäs kommun i vattenöverdomstolen. Det finns alltså möjlighet att få ett nitrutfritt vatten.

Det glädde mig att höra att Bengt Silfverstrand litet mer noggrant fäste vikt vid verkliga resultat och fakta samt erkände värdet av undersökningen. Han sitter ju själv med i referensgruppen.

Jag tycker det är en sorglig utveckling om man skall motivera krav på samhället i form av stora statliga utredningar med att kommunen behöver pengar till sina egna utredningar. Det vore ganska skräckingivande om landets samtliga kommuner, som väl var och en bedriver någon form av utredning, i motioner skulle begära statliga utredningar på grund av att man inte hade råd att fullfölja sina egna.

Bengt Silfverstrand sade att han inte ville komma åt jordbrukarna. Låt mig till protokollet läsa in en liten del av den socialdemokratiska reservationen. Det var följande avsnitt som fick mig att över huvud taget delta i denna debatt. Det står: "På grundval av materialet bör de hälso- och miljömässiga konsekvenser som användningen av handelsgödsel medför bedömas samt förslag framläggas om lämpliga metoder för att kraftigt minska handelsgödselansvändningen." Så långt är vi med. Men sedan står det att detta kan ske genom lagstiftning. Jag tycker definitivt att det är ett intrång att ta ifrån jordbrukarna deras egna möjligheter att på ett ansvarsfullt sätt kunna göra de bedömningar som moderna forskningsresultat kan ligga till grund för och som bidrar till att vi får ett effektivt jordbruk.

BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Herr talman! Det *kan* ske genom lagstiftning, rådgivning eller andra åtgärder. Jag har pekat på ett par av dessa. Det finns alltså en mycket nyanserad motivering för våra förslag. Jag har inte sagt att det är nödvändigt att i alla lägen tillgripa lagstiftning. Däremot har jag sagt – jag upprepar det nu – att våra förslag inte innebär några generella förbud eller generella inskränkningar av gödslingen över hela linjen.

Jag tycker faktiskt att Ingrid Sundberg är omgiven av dåliga rådgivare. Nämda överklagande i vattenöverdomstolen är inte särskilt märkvärdigt. Den nya vattentäkt, som skulle tas upp i området och ge kommunen ett bättre vatten, löser inte problemen. De jordundersökningar som har utförts visar nämligen att man bara skulle få en tillfällig sänkning av nitrathalten. Därför är det inte så märkligt att detta ärende har gått till vattendomstol. Människor i dessa trakter vill ju inte få grundvattnet sänkt i sina brunnar. Dessa misslyckanden har kostat kommunen ca 700 000 kr.

Detta lilla forskningsprojekt har kommit till stånd i väntan på mer omfattande åtgärder från riksdagens sida. Vi har nämligen också vänt oss till naturvårdsverket. Där ansåg man att det var lämpligt att genomföra sådana projekt i ett eller ett par områden, men man konstaterade också att det saknades ekonomiska resurser för det. Det är alltså anledningen till att frågan har utvecklats på ett sätt som har blivit ganska dyrbart för kommunen.

Onsdagen den
21 november 1979

*Användningen av
kemiska medel i
jord- och skogs-
bruket*

Herr talman! Jag vill understryka värdet av att en utredning i dessa frågor har tillsatts av den förutvarande folkpartiregeringen med dess jordbruksminister Eric Enlund. Den har fått ganska omfattande direktiv. Det påpekas också att den skall arbeta så snabbt som möjligt. Det heter bl. a.: "Resultatet av arbetet bör lämpligen kunna redovisas i form av delrapporter, varvid de frågor som rör skogsbrukets användning av bekämpningsmedel bör redovisas med förtur. Förslag i detta avseende bör redovisas under år 1980."

Herr talman! Det är en viktig fråga som riksdagen just nu debatterar utifrån jordbruksutskottets betänkande 1979/80:6, nämligen användningen av kemiska medel i jord- och skogsbruket. Frågans vikt understryks av att riksdagen många gånger tidigare har haft detta ämne på sitt bord utifrån såväl motioner som regeringsförslag. Låt mig nämna den jordbrukspolitiska propositionen 1977 och den skogspolitiska propositionen våren 1979. Man kan med fullt fog påstå att detta ämne under senare år har rönt ökad uppmärksamhet.

Detta konstaterande gör jag utifrån det förhållandet att den politiska oppositionen, och då i hög grad folkpartiet, före 1976 års regeringsskifte uppmärksammade de problem som växer fram i jord- och skogsbruket, där kraven på effektivitet och lönsamhet varit och är stora. I en partimotion 1974 från folkpartiet erinrade vi om att i flera motioner från folkpartihåll hade tagits upp frågan om ett energisnålare jordbruk. Ett jordbruk som i större utsträckning nyttjar naturlig gödsel får i dagens läge ett ännu starkare berättigande än hittills, och sådana biologiska bekämpningsmetoder som minskar behovet av besprutningsmedel verkar i samma riktning. Jag vill påpeka detta för att visa att vi har arbetat med dessa frågor tidigare och ser det som angeläget att också få fullfölja dem i regeringsställning.

Man kan peka på innehållet i jordbruksuppgörelserna när det gäller detta med intensifierat jordbruk och de rationaliseringsvinster som alltid har inneburit och framtvingats i dessa uppgörelser. Bl. a. har en ökad användning av kemiska medel i jordbruket blivit följden. Regeringens jordbrukspolitik, som den bedrevs av socialdemokraterna, har stor skuld i det uppkomna läget. Det förefaller alltså som om socialdemokraterna tidigare tog föga notis om de här problemen.

Så blev det regeringsskifte, och intresset för miljöfrågorna ökade då i regeringskansliet. Det tidigare regeringspartiet kom i oppositionsställning och tog därmed ett nytt tag i dessa frågor. Deras intresse har nu visat sig så stort att de, även när deras krav på utredning uppfylls, inte vill nöja sig med det. Det förhåller sig ju ändå så att både socialdemokraternas och vpk:s representanter i den av folkpartiregeringen tillsatta utredningen har alla möjligheter att föra fram sina partiets synpunkter. Det är vår förhoppning att den nu tillsatta utredningen kan arbeta skyndsamt och nå resultat som kan ligga till grund för politiska beslut som kan vidmakthålla, eller kanske ännu hellre öka, jordbruksproduktionen och skogsproduktionen – dock med mera natur- och människovänliga metoder än de som vi av olika skäl har tvingats tillgripa.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Onsdagen den
21 november 1979

*Användningen av
kemiska medel i
jord- och skogs-
bruket*

SVANTE LUNDKVIST (s):

Herr talman! En sak som Börje StenSSon sade motiverar att jag säger några ord.

Han talade om de rationaliseringsvinster som ingår i prisuppgörelserna och sade att socialdemokratin hade stor skuld i att det blev på detta sätt. Låt mig erinra om att alla de prisuppgörelser som har träffats sedan 1967 enhälligt har accepterats av alla partier i Sveriges riksdag. Alltså har vi haft samma uppfattning om betydelsen av att rationaliseringsvinsterna har funnits med i bilden.

BÖRJE STENSSON (fp):

Herr talman! Kanske får vi, som Svante Lundkvist säger, dela ansvaret för detta. Men det är under socialdemokratiskt regeringsinnehav som dessa problem har växt fram när man har försökt effektivisera och intensifiera för att få ut så mycket som möjligt för så låg kostnad som möjligt.

Faktiskt ställer man sig av och till frågan vilka tankar som tänktes i jordbruksdepartementet under 1960-talet och början av 1970-talet kring konsekvenserna av ett intensifierat skogs- och jordbruk. Det var ändå regeringen som hade ett instrument i sin hand för att på ett tidigt stadium kunna resonera om dessa frågor. Vilka åtgärder vidtog man på den tiden? Vilken beredskap hade man?

SVANTE LUNDKVIST (s):

Herr talman! Jag utgår från att jag inte skall fatta Börje StenSSons senaste inlägg på det sättet att folkpartiet nu i efterhand, sedan de jordbrukspolitiska besluten togs 1967, anmäler en annan uppfattning när det gäller behovet av rationalisering inom svensk jordbruksnäring.

BÖRJE STENSSON (fp):

Herr talman! Jag anmäler ingen annan uppfattning; jag bara frågar utifrån det förhållandet att socialdemokraterna hade tillgång till instrumenten: Vilka konsekvenser räknade man med av ett intensifierat skogs- och jordbruk?

SVANTE LUNDKVIST (s):

Herr talman! När vi gemensamt beslöt uttala att det var nödvändigt med en rationalisering också i jordbruksnäringen innebar det inte att vi samtidigt sade att vi för tid och evighet skulle utnyttja de kemiska bekämpningsmedel som vi i dag diskuterar. Det är rätt naturligt att vi under utvecklingens gång har haft anledning att uppmärksamma att det samlade utnyttjandet av den här typen av kemikalier kan innebära för stora risker. Då har vi för vårt vidkommande, med vår bakgrund i fråga om kraven på en rationalisering inom jordbruksnäringen, insett att det nu gäller att finna andra metoder för att nå de mål som vi är överens om att ha för jordbrukspolitiken. Det är angeläget att vi även på den punkten kan räkna med stöd från de borgerliga partierna.

BÖRJE STENSSON (fp):

Herr talman! Jag citerade ur en motion från 1974, där vårt parti uppmärksammade det förhållandet att man borde använda mer natur- och människovänliga metoder inom jordbruket. Jag räknar med att mina partikamrater i det dåvarande jordbruksutskottet tillstyrkte den motionen. Om de hade fått gehör för sina åsikter i departementet hade man inte varit så yrvaken nu, och man hade inte arbetat så utstuderat aktivt med dessa frågor. Då hade vi redan tidigare haft planering och beredskap inför de konsekvenser som man måste ha kunnat räkna med att effektiviseringen och intensifieringen av jord- och skogsbruksdriften skulle få.

SVANTE LUNDKVIST (s):

Herr talman! Om man inom folkpartiet redan 1974 ansåg sig så väl medveten om dessa problem, är det min förhoppning att man inte skall vara mindre medveten om dem nu sedan det har gått ytterligare ett antal år och vi har gjort ytterligare erfarenheter i detta sammanhang.

BÖRJE STENSSON (fp):

Herr talman! Nej, vi är väl medvetna om problemen, vilket klart framgår av direktiven till den utredning som tillsattes av dåvarande jordbruksministern Eric Enlund.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölles.

Mom. 2

TREDJE VICE TALMANNEN: Propositioner ställs först beträffande utskottets hemställan och därefter i fråga om motiveringen.

Hemställan

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till hemställan i motionen nr 1999 av Lars Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan John Andersson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 6 mom. 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri som föranleds av bifall till hemställan i motionen nr 1999 av Lars Werner m. fl.

Nr 33

Onsdagen den
21 november 1979

*Användningen av
kemiska medel i
jord- och skogs-
bruket*

Onsdagen den
21 november 1979

*Vidgning av den
kommunala kom-
petensen*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då John Andersson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 311
Nej – 19
Avstår – 5

Motiveringen

Propositioner gavs på godkännande av dels utskottets motivering, dels den i reservationen av Svante Lundkvist m. fl. anförda motiveringen, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Svante Lundkvist begärt votering upplästes och godkändes följande vote-ringsproposition:

Den som vill att kammaren godkänner jordbruksutskottets motivering i betänkandet nr 6 beträffande mom. 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren godkänt den i reservationen av Svante Lundkvist m. fl. anförda motiveringen.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Svante Lundkvist begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 170
Nej – 165

§ 13 Vidgning av den kommunala kompetensen

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1979/80:11 med anledning av motioner om vidgning av den kommunala kompetensen.

I detta betänkande behandlades motionerna

1978/79:573 av Hilding Johansson m. fl. (s), vari yrkats att riksdagen skulle hos regeringen anhålla om förslag om en vidgning av kommunernas och landstingskommunernas kompetens i enlighet med vad som anförts i motionen, och

1978/79:1068 av Hans Gustafsson (s), vari hemställts att riksdagen beslutade anhålla att regeringen skulle utreda frågan om att öka kommunernas befogenheter när det gällde näringslivsfrämjande insatser.

Utskottet hemställde
att riksdagen skulle

1. med anledning av motionen 1978/79:573 som sin mening ge regeringen

till känna vad utskottet anfört beträffande sammanförande av vissa speciallagar om den kommunala kompetensen till en lag,

2. avslå motionen 1978/79:573 i övrigt,

3. med anledning av motionen 1978/79:1068 som sin mening ge regering-
en till känna vad utskottet anfört beträffande en redogörelse för kommun-
ernas befogenheter i fråga om näringslivsfrämjande åtgärder.

Reservation hade avgivits av Hilding Johansson, Olle Svensson, Yngve
Nyquist, Wivi-Anne Cederqvist, Kurt Ove Johansson, Kerstin Nilsson och
Sture Thun (samliga s), som ansett att utskottet under 2 bort hemställa

att riksdagen skulle med bifall till motionen 1978/79:573 i övrigt hos
regeringen begära utredning av frågan om utvidgning av den kommunala
kompetensen i enlighet med vad reservanterna anfört.

OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Vi är i viktiga delar överens inom utskottet om detta
betänkande beträffande den kommunala kompetensen. Det gäller tillkänna-
givet till regeringen om angelägenheten av att en utredning kommer till
stånd om sammanförande av vissa speciallagar beträffande denna kompe-
tens. I samband därmed begärs också en redogörelse för kommunernas
befogenheter i fråga om näringslivsfrämjande åtgärder. Förslaget innebär ett
tillmötesgående av synpunkter i två socialdemokratiska motioner, den ena av
Hilding Johansson m. fl., den andra av Hans Gustafsson.

På en enda punkt reserverar vi socialdemokrater oss. År 1975 antogs en lag
som gav kommuner och landsting möjlighet att vidta solidaritetsyttringar på
det internationella fältet i form av katastrofhjälp. Denna utveckling bör enligt
socialdemokratisk mening nu fullföljas. Kommunerna bör kunna vägra
inköp av varor från vissa leverantörer i syfte att stödja människor som på
grund av dessa leverantörers handlande har försatts i en situation som i
politiskt, socialt, fackligt eller ekonomiskt hänseende kan anses outhärdlig
och förnedrande.

Vi medger att en sådan utvidgning av den kommunala kompetensen kan
innebära vissa komplikationer och nöjer oss därför med att begära en
utredning.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av
kammarens förhandlingar.

BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! I en av de socialdemokratiska motionerna och i reservationen
begär man, som vi har hört av Olle Svensson, en utredning som syftar till att
ge kommuner och landsting befogenheter att göra s. k. sympati- och
solidaritetsaktioner med anknytning till främmande land.

Det är inget nytt krav. Samma krav behandlades av riksdagen våren 1978.
Konstitutionsutskottet inhämtade den gången yttrande från utrikesutskottet,

Nr 33

Onsdagen den
21 november 1979

*Vidgning av den
kommunala kom-
petensen*

Onsdagen den
21 november 1979

*Vidgning av den
kommunala kom-
petensen*

som avstyrkte motionskravet. Även den socialdemokratiska minoriteten var tveksam, vilket framgår av den avvikande mening som den gången var fogad till yttrandet. Med stöd av utrikesutskottets yttrande avstyrkte konstitutionsutskottet motionskravet, och riksdagen följde utskottet.

Nu återkommer socialdemokraterna med samma krav igen. Skälen för utskottsmajoritetens hemställan om avslag är alltför desamma. Det kan inte, menar vi, vara rimligt att en del av det som tillhör vårt lands utrikespolitik skulle läggas under kommunernas domvärjo. Från principiell synpunkt och med hänsyn till trovärdigheten i vår utrikespolitik skulle det vara mycket betänkligt, om en del kommuner fattade beslut om t. ex. bojkottaktioner som gick stick i stäv med vad riksdag och regering beslutat. Man kan naturligtvis också tänka sig att kommuner fattar beslut som sinsemellan går i olika riktningar, vilket ytterligare skulle öka förvirringen.

Det är, som utrikesutskottet framhöll 1978, en principiell skillnad mellan solidaritetsaktioner som beslutas av frivilliga organisationer och sådana som beslutas av officiella organ. De senare besluten är ju bindande för medborgarna och uttryck för landets officiella politik. Men vad skulle i berörda länder uppfattas som den officiella politiska hållningen, om staten genom regering och riksdag drev en linje och ett antal kommuner en helt annan? Det är lätt att föreställa sig situationer när ett sådant läge skulle kunna medföra betydande skada.

Till detta kommer en del praktiska bekymmer. Kommunerna skulle t. ex. vara tvungna att skaffa sig expertis även på det utrikespolitiska området för att kunna fatta välgrundade beslut.

Slutsatsen för oss i utskottsmajoriteten blir att vi även för framtiden bör låta den officiella utrikespolitiken vara en angelägenhet för riksdag och regering. Så är det i alla andra länder och så bör det nog vara även hos oss.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan.

OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Bertil Fiskesjö bör väl i och för sig ha ett erkännande för att han ömmar för Ola Ullstens fögderi i Arvfurstens palats och varnar för ett kommunalt intrång i utrikespolitiken. Men jag tycker nog att detta anspråkslösa krav på utredning som vi har lagt fram inte borde behöva ge anledning till sådana övertoner. Kommuner och landsting har i skilda sammanhang fått ta på sig ett ökat politiskt ansvar, och de är ju folkstyrelseorgan så goda som några andra.

Sedan 1975 har kommuner och landsting rätt att visa sin internationella solidaritet i form av katastrofhjälp. Vad vi här föreslår är en utvidgning, som vi vill utreda. Jag tycker inte att förslaget är av så omtumlande slag att det bör betraktas som ett ingrepp i den officiella utrikespolitiken.

BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Det är ett krav på en utredning, det är riktigt, men jag tycker för min del att vi inte skall tillsätta utredningar om vi inte är ganska

övertygade om att de på ett eller annat sätt leder till ett positivt resultat. Jag har fattat den försiktiga argumentationen, såväl i socialdemokraternas motion och reservation som i Olle Svenssons anförande, som en betydande tveksamhet även från socialdemokraternas sida. Jag är litet förvånad över att man kom tillbaka med detta motionskrav även i år. Någon entusiasm bakom kravet har jag dock icke kunnat upptäcka.

Det är givet att man kan tänka sig en rad situationer där kommunerna beslutar om solidaritetsåtgärder och där det inte uppkommer några speciella komplikationer, eftersom solidaritetsåtgärderna är helt i linje med vad riksdag och regering har bestämt sig för. Men man kan naturligtvis också tänka sig situationer där det uppkommer en konflikt, och en sådan bör man enligt vår mening undvika.

Det här är naturligtvis inga lätta avgöranden för kommunerna. Man kan mycket väl tänka sig att det t. ex. i ett visst land finns olika befrielserörelser som konkurrerar om uppmärksamheten och där en politisk meningsriktning vill stödja den ena befrielserörelsen och en annan politisk meningsriktning vill stödja den andra. Då kan vi få olika beslut i olika kommuner, och vi kan dessutom, som jag tidigare varit inne på, få beslut som går stick i stäv med den officiella utrikespolitiken. I förlängningen av detta utredningskrav finns det utan tvivel risk för en hel del äventyrligheter, som skulle kunna förvirra uppfattningen utomlands om vad som är Sveriges officiella utrikespolitik.

OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten för mycket. Jag vill dock säga att dessa argument också fördes fram när kraven på att låta kommunerna ge internationell katastrofhjälp lades fram. Jag tycker därför att det är fråga om en överargumentering från Bertil Fiskesjös sida.

Måhända är jag ändå något överraskad över att han har en tendens att underskatta värdet i att arbete för internationell solidaritet får förankring i en så bred opinion som möjligt. Jag tycker att solidaritetsyttringar via de kommunala organen får en sådan effekt.

BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Det är en betydande skillnad mellan beslut om katastrofhjälp – hjälp som direkt riktar sig till nödlidande människor i en katastrofsituation – och beslut om att stödja den ena eller andra aktiva organisationen i en enskild stat. Det måste i det enskilda fallet betraktas som ett slags inblandning i det andra landets inre angelägenheter. Vill man ta ett sådant steg, tycker jag nog att det har den digniteten att riksdag och regering bör fatta beslut om sådana här bojkottaktioner. Det kan sannerligen vara nog svårt även för regering och riksdag att träffa sådana här avgöranden.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Onsdagen den
21 november 1979

*Införande av en
500-kronorssedel*

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Hilding Johansson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Olle Svensson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammar**en** bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 11 mom. 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammar**en** bifallit reservationen av Hilding Johansson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammar**ens** ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Olle Svensson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 167
Nej – 162

Mom. 3

Utskottets hemställan bifölls.

§ 14 Föredrogs

Konstitutionsutskottets betänkanden

1979/80:15 med anledning av motion om tillägg till pension till viss tidigare riksdagsanställds efterlevande maka

1979/80:16 med anledning av motion om den konstnärliga utsmyckningen av riksdagens hus

Kammar**en** biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 15 Införande av en 500-kronorssedel

Föredrogs finansutskottets betänkande 1979/80:1 med anledning av fullmäktiges i riksbanken förslag till ändring av 8 § lagen (1934:437) för Sveriges riksbank i syfte att möjliggöra införande av en 500-kronorssedel jämte motioner.

NILS HJORTII (s):

Herr talman! Bestämmelserna om vilka sedelvalörer som skall finnas är i sina huvuddrag oförändrade ända sedan tillkomsten av 1897 års riksbankslag. Då stadgades nämligen att "riksbankens sedlar må lyda endast å fem, tio, femtio, ett hundra och ett tusen kronor". Det är kanske respekten för denna gamla lag som gjort att det har varit så svårt att få någon ändring till stånd. Man brukar säga tredje gången gillt, men det är faktiskt i år fjärde gången som

jag motionerar i denna fråga och nu äntligen ser ut att få gehör för mitt förslag.

Första gången jag väckte förslaget om en 500-kronorssedel var 1971. Riksbanksfullmäktige ansåg emellertid inte att det förelåg något verkligt behov av en sådan sedel, och finansutskottet tyckte inte heller att det då förelåg något behov av en sedel i valören 500 kr. Jag hade som skäl för mitt förslag anfört att en 500-kronorssedel skulle underlätta många penningtransaktioner på posten, i banker och i butiker. Genom att sedelhanteringen blev enklare skulle man också minska riskerna för felräkningar. Trots denna enligt min mening övertygande argumentering och trots att jag nöjde mig med att begära en utredning hade jag ingen framgång – det blev blankt avslag.

1975 kom jag tillbaka och begärde en samlad översyn av vilket system och vilka valörer å rikets sedlar som bör finnas. Bakom kravet på denna översyn låg en förhoppning om att det skulle visa sig nödvändigt med en 500-kronorssedel. Dessutom hade en undersökning som statskontoret gjort visat att avsevärda vinster kunde göras om man slopade 5-kronorssedeln.

Fullmäktige i riksbanken tyckte nu att skälen för en 500-kronorssedel fått ökad tyngd genom inflationen och den kraftiga ökningen av 100-kronors-sedlar i omlopp. Man hade dock inte funnit något större intresse för detta bland dem som yrkesmässigt hanterade sedlar. Utskottet följde givetvis fullmäktige. Liksom 1971 ansåg man att det borde få ankomma på fullmäktige att följa utvecklingen på området.

1977 tyckte jag att penningvärdeutvecklingen motiverade en ny framstöt. Därtill hade jag funnit ett allt större intresse för en 500-lapp hos de anställda i banker, på postkontor och i butiker liksom hos allmänheten. Riksbanksfullmäktige hördes inte denna gång, men utskottet tyckte nu självt att utvecklingen av penningvärdet ökat behovet av en sedelvalör mellan 100 och 1 000 kr. Man fann t. o. m. att det förelåg vissa skäl för en sedel med valören 500 kr. Någon särskild utredning ansågs inte nödvändig, men utskottet tyckte som förut att det borde ankomma på fullmäktige i riksbanken att noga följa utvecklingen i frågan. Den här gången lade man också till att fullmäktige skulle ta erforderliga initiativ, vilket jag noterade som en framgång. Jag förväntade mig snara initiativ från riksbanksfullmäktiges sida. Det dröjde emellertid, och därför motionerade jag i januari i år igen om införande av en 500-kronorssedel samt slopande av 5-kronorssedeln. I mars kom äntligen riksbanksfullmäktiges förslag till lagändring för att möjliggöra införande av en 500-kronorssedel.

Riksbankspromemorian, som ligger till grund för förslaget, visar den enorma utveckling som 100-kronorssedeln haft under senare år. Den svarade 1977 för 43 % av sedelmängden, och den andelen torde väl i dag vara än större. Riksbanken säger sig också vara överraskad över att initiativet inte har tagits långt tidigare att slopa 5-kronorssedeln och helt ersätta den med 5-kronorsmynt. Det skulle ju ha betytt åtskilliga miljoner i vinst. En förklaring till dröjsmålet är att man lätt kunnat förväxla femkronan med enkronemyntet.

Förslaget om att slopa 5-kronorssedeln har rönt en positiv förståelse bland

remissinstanserna, och förslaget om 500-kronorssedeln biträds av en ännu större majoritet.

Detta har givit råg i ryggen åt fullmäktige i riksbanken, som nu föreslår en lagändring så att riksbanken får möjlighet att ge ut även bl. a. 500-kronorssedlar – för säkerhets skull dock endast om fullmäktige så prövar lämpligt. Jag tycker förstås att det borde ha inskrivits i lagen att riksbanken skall ge ut sedlar i valören 500 kr., men så djärva är nu inte fullmäktige. Däremot vågar man ta bort bestämmelsen som säger: "Därjämte må, om till följd av inträffade utomordentliga omständigheter behovet av skiljemynt stegrats, regeringen, där så prövats nödigt, efter framställning av fullmäktige i riksbanken, medgiva riksbanken att utgiva sedlar å en krona."

Mera kan man kanske inte begära av en så ärevärdig institution som fullmäktige i riksbanken. Det går inte att genomföra några drastiska förändringar.

Nu anser finansutskottet, i likhet med vad jag kräver i min motion, att det finns skäl som talar för att 5-kronorssedeln dras in. Likaså anser man det lämpligt att möjligheter öppnas för att införa en 500-kronorssedel. Jag finner därför att båda mina förslag är tillgodosedda. Ändå avstyrker utskottet motionen. Jag betraktar dock avstyrkandet så att det endast är av formella skäl – i praktiken är motionen tillstyrkt.

Jag vill därför fråga utskottets talesman: När kan man ungefär förvänta sig att 500-kronorssedeln kommer ut i marknaden? Jag tycker faktiskt att tiden är mogen för detta nu.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 16 Emitteringen av premieobligationer

Föredrogs finansutskottets betänkande 1979/80:2 med anledning av motion om emitteringen av premieobligationer.

I detta betänkande behandlades motionen 1978/79:1699 av Wiggo Komstedt (m) och Bo Lundgren (m), vari hemställdes

1. att riksdagen beslutade uttala sig för att alla obligationer i fortsättningen borde säljas genom bankernas försorg,
2. att riksdagen skulle anhänga att regeringen vidtog åtgärder, så att all meningslös annonsering vid statliga obligationsemissioner upphörde.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:1699.

WIGGO KOMSTEDT (m):

Herr talman! Finansutskottets betänkande nr 2 behandlar motionen 1699, som väcktes under den allmänna motionstiden av Bo Lundgren och mig.

Jag skall be att få göra några korta kommentarer, inte minst därför att finansutskottet nu inför en ny princip här i riksdagen genom att självt inte uttala någon mening utan bara hänvisa till ett yttrande från den närmast berörda instansen, nämligen riksgäldskontoret. Det skall bli intressant att följa finansutskottet i fortsättningen, om den principen kommer att gälla framöver.

I motionen tar vi motionärer upp problemen kring obligationsförsäljningen. Vi tycker att den annonsering som bedrivs i ganska stor utsträckning är meningslös, för när den här annonseringen når allmänheten och någon är intresserad av att köpa obligationer, så finns det inga.

I sitt yttrande över motionen säger fullmäktige i riksgäldskontoret att man har en strävan att ge den breda allmänheten information om nya obligationslån, när de ges ut. Men om det läggs ner stora pengar på en annonsering kan man väl också rimligen begära att det skall finnas någonting att köpa – det brukar ju vara praxis i det vanliga affärslivet i alla fall. Man kan väl fråga sig om det inte annars är otillbörlig reklam och ett ärende för näringsfrihetsombudsmannen, ifall varor annonseras och sedan inte finns att tillgå. Många kan vittna om att det inte finns obligationer att köpa. Man kan besöka olika banker och fråga – det blir alltid samma svar: Tyvärr slutsålt.

Försäljningen borde i större omfattning ske i bankernas regi och inte i så stor utsträckning som i dag via avbetalningsförsäljning.

Jag har här i min hand de prospekt som kommit i min brevlåda under de senare åren med erbjudande om att köpa obligationer på avbetalning. Jag kan inte tänka mig annat än att gör man från de två avbetalningssäljande företag det gäller så stora satsningar som detta innebär måste man rimligen också ha ett stort antal obligationer att försälja, och tillgången den vägen tycks alltså vara ganska god.

Vi menar att det inte kan vara rimligt att gå till väga på det sätt som nu sker, utan gör riksgäldskontoret en stor satsning på annonsering skall det också finnas möjligheter för allmänheten att köpa i varje fall någon obligation vid varje nyutgivning.

Det skulle vara intressant att höra vad utskottet egentligen självt tycker och inte bara ett eko av vad fullmäktige i riksgäldskontoret yttrat. Någonting om detta finns som sagt inte i betänkandet, men det är möjligt att någon från utskottet kommer att redovisa en uppfattning nu.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionen 1699.

BO SIEGBAHN (m):

Herr talman! Med anledning av vad Wiggo Komstedt har sagt ber jag att få lämna några upplysningar och kanske anföra några synpunkter på den här frågan.

Det kan måhända sägas att vi fattat oss något kort i betänkandet och att det klarare skulle ha framgått att vi delar fullmäktiges uppfattning och ansluter oss till fullmäktiges yttrande. Att vi varit så kortfattade beror kanhända på att det här betraktades som ett relativt litet ärende och att det inte är första gången saken är uppe.

Onsdagen den
21 november 1979

*Emitteringen av
premieobligationer*

Vad själva frågan beträffar är det väl litet tveksamt att säga att det inte skall vara annonsering och att det inte går att köpa genom det meddelande man får via annonserna. Om vi ser på det senaste året finner vi att det tre gånger har sålts obligationer. Det var första gången 1 miljard, andra gången 1,2 miljarder och tredje gången – nyligen – 1,9 miljarder, varav dock en del var konvertering.

Av totalsumman har 50 miljoner gått genom avbetalningshandel. Resten har sålts genom riksgäldskontoret, så det finns möjligheter att köpa där. Wiggo Komstedt kan ställa sig i kö, men om han nu tycker det är besvärande på grund av det ansträngda arbetsläget i riksdagen och annat, så finns det ytterligare en möjlighet, nämligen att per post anmäla sitt intresse. Där har varje medborgare möjlighet att begära att få köpa upp till 25 obligationer per försäljning. En familj – alltså om det är flera familjemedlemmar – får köpa 50 obligationer. På det sättet har riksgäldskontoret numera fått 15 000 postkunder. Man kan skriva långt i förväg och meddela: Jag vill ha obligationer vid nästa tilldelning. På det viset får man då köpa obligationer på upp till 10 000 kr. för varje emission. Det är alltså inte alldeles obetydligt.

Beträffande de premieobligationer som säljs på avbetalning är det värdefullt – det bedömer såväl riksgäldskontoret som utskottet – att sprida kunskapen om och intresset för att låna ut pengar till staten och på det viset placera sitt sparande. Som jag nyss sade är det ett ganska litet procenttal det rör sig om, så det är nog en metod som man bör använda även i fortsättningen. Det är klart att obligationerna genom den stora reklam som företagen har för dem kostar litet mer pengar också, men det är ju köparens sak att bestämma att han vill betala det högre priset.

F. n. är det mycket stor efterfrågan på de här obligationerna. Så har det inte alltid varit. Tidigare har det i hög grad funnits anledning att annonsera om dem. Det är det inte längre i samma grad, men det är väl ändå nödvändigt med en viss annonsering – att nu kommer det om några dagar att finnas nya premieobligationer att köpa, och man har då möjlighet att ställa sig i kö, om man inte redan tidigare per post anmält sitt intresse. Denna annonsering kan naturligtvis göras fullständigt eller mindre fullständigt. Kostnaderna för att annonsera i alla tidningar är 500 000 kr. per emission, men när det rör sig om emissioner om 1,9 miljarder blir det ändå bara en ganska liten del av kostnaderna. Det är klart att man kan diskutera om den reklamen bör hållas nere och inskränkas till bara ett meddelande om att det finns möjlighet att köpa premieobligationer. Därigenom kan man förkorta det hela. Det har varit en diskussion om detta med konsumentombudsmannen, som har protesterat mot otillräckliga varudeklarationer vid tidigare tillfällen.

Med hänsyn till de här synpunkterna har utskottet ansett att det inte var mycket man kunde göra. Att det för en del finns svårigheter att köpa så många obligationer som de vill ha beror ju på att statens upplåning inte är tillräckligt stor, så att säga. Skulle man tillfredsställa Wiggo Komstedt, skulle man med andra ord önska att vi hade ännu större behov av att låna pengar hos svenska folket, men den upplåningen har ändå nått vissa proportioner redan nu.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till finansutskottets hemställan i betänkandet nr 2.

Nr 33

Onsdagen den
21 november 1979

WIGGO KOMSTEDT (m):

Herr talman! Får jag först säga till vännen Bo Siegbahn att frågans storlek kanske inte är så betydelsefull. Oavsett om det är en stor eller liten fråga tycker jag det är värdefullt att diskutera det som ger en felaktig uppfattning hos allmänheten om någonting som sköts av statsmakterna.

Redovisningen av hur många obligationer det gäller är kanske också litet sned, för det är ju fråga om utbyte av gamla lån. De som har de tidigare obligationerna – dessa måste vara minst tio år gamla – har företrädde när det gäller att byta obligationerna mot nya. Den s. k. restposten kommer alltså först att försäljas i de olika försäljningsformerna.

Nej, jag tycker inte att det är roligt att när man skall köpa obligationer behöva ställa sig i en kö som är 200 meter lång eller längre, såsom ibland har visats i pressen. Jag tycker det är något som påminner om ett helt annat lidsskede, när folk måste köa i så stor omfattning.

Vid de här annonseringarna talas det om att obligationerna finns att köpa i bankerna. Det är det jag opponerar mig mot, för där finns de inte. Det är möjligt att de kan finnas på stora bankkontor i Stockholm, men ta vilken annan bank som helst och försök köpa obligationer där! Jag har på min lilla ort fem olika banker att tillgå, men hos ingen av dem – jag har kollat det vid utgivningen av fem olika lån under de tre senaste åren – har det funnits någon möjlighet att köpa obligationer med undantag för dem som man har haft rätt att byta till sig.

Då undrar jag: Varför skall man inte i trängda ekonomiska lägen – det är ju någonting som vi upplever i detta hus varje dag – kunna spara? Annonskostnaderna ligger i dag på ungefär 2 milj. kr. Det är pengar som man kan ha annan användning för.

Vilken storlek avbetalningsköpen än har tänker jag mig att de måste vara ganska många, eftersom reklamen från de avbetalningssäljande företagen är så intensiv. Det är riktigt att det blir rätt mycket dyrare att köpa obligationer på det sättet. Men jag tycker att utskottet borde observera att den allmänhet som nu vill köpa obligationer, kanske i storleksordningen fem till tio stycken, ofta inte kan köpa dem hos sin vanliga bankförbindelse, där man betalar lånet för huset osv., trots att riksgäldskontoret har annonserat om det i tidningen. Men helt plötsligt dyker det ner ett prospekt i brevlådan, vilket talar om att ifall man betalar 15–20 kr. till per obligation kan man få köpa obligationer på avbetalning från ett helt annat håll.

Det är den bilden jag vill ändra på. Allmänheten skall inte ha uppfattningen att vi ifrån statsmakternas sida är inblandade i denna form av hantering, som de upplever som klart negativ.

BO SIEGBAHN (m):

Herr talman! Jag vill bara upplysningsvis nämna att konverteringen gäller enbart det sista av de här tre lånen, så det har varit nyupplåning med

*Emitteringen av
premieobligationer*

1 miljard, 1,2 miljarder och slutligen 1,4 miljarder av de 1,9 miljarderna. Det är alltså ganska stora belopp.

Det är två problem som Wiggo Komstedt tar upp. Det ena är om man över huvud taget skall ha en annonsering för att kunna köpa genom riksgäldskontoret eller om det skall gå genom bankerna. Det andra är om vi över huvud taget skall ha avbetalningsaffärer på detta område.

Avbetalningsaffärerna rör sig om 50 milj. kr. Det är inte så mycket. Och det skulle, har man räknat ut, bli ungefär fem obligationer ytterligare per bankkontor om man skulle strypa den verksamheten, som man av andra skäl tycker är mycket viktig.

Sedan är det klart att man kan säga att bankerna skall få sköta det hela. Men är det alldeles riktigt att den som är utställare inte skall kunna sälja premieobligationer? Man kan naturligtvis diskutera kvantiteten, men jag återkommer till att, som jag nyss sade, en stor del säljs per post. Det är faktiskt 150 milj. kr., dvs. ungefär 10 % av alla premieobligationer, som säljs per post, och om Wiggo Komstedt köper på det sättet behöver han inte alls köa. Men relationerna mellan postförsäljning och kö-köp kan naturligtvis varieras.

WIGGO KOMSTEDT (m):

Herr talman! Jag bara undrade om utskottet möjligen funderat på om avbetalningsköpen skulle kunna skötas på annat sätt, om man nu vill ha kvar dem – det är möjligt att det är riktigt. Jag bara hänvisar till att jag har ett prospekt här enligt vilket man kan köpa 25 obligationer. De kostar normalt 5 000 kr., men på avbetalning blir det 5 850 kr. Och det jag menar är att allmänheten tycker det är märkligt att om man har 5 000 kr. och vill köpa 25 obligationer så har man inte möjlighet att göra det genom sin bank.

Vilken konstig förklaring utskottet än försöker åstadkomma vidhåller jag att det är svårt att köpa obligationerna genom sin bank på de vanliga orterna, som man enligt betänkandet värnar om. Då tycker naturligtvis människor i allmänhet: Varför skall jag betala 850 kr. extra, när det gäller någonting som riksgäldskontoret ger ut? Det vore kanske motiverat för utskottet att diskutera om avbetalningsköpen skulle kunna gå till på annat sätt, och jag skall gärna ge utskottet en chans genom att återkomma med en motion nästa år.

Överläggningen var härmed avslutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1699 av Wiggo Komstedt och Bo Lundgren, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

§ 17 Föredrogs

Finansutskottets betänkande

1979/80:3 med anledning av motion om konsekvenserna av en socialistisk omdaning av samhället

Utskottets hemställan bifölls.

Onsdagen den
21 november 1979

Riktlinjerna för statlig upphandling

FILIP JOHANSSON (c):

Herr talman! Finansutskottet har i sitt betänkande nr 4 behandlat en motion av mig och Curt Boström, som gäller upphandlingen av materiel och livsmedel vid förband ute i landsorten. Motionen är framför allt föranledd av de diskussioner som förekommer och de förväntningar som råder uppe i Arvidsjaur, där man fortfarande håller på att bygga upp ett nytt freds-förband.

Finansutskottet har behandlat motionen tämligen kallsinnigt och konstaterar egentligen bara helt kort att det är affärsmässigheten som är vägledande. Därtill har man också blandat in resonemang om internationella åtaganden. Jag har väldigt svårt att begripa på vilket sätt sådana kan åberopas när det gäller denna form av upphandling.

När riksdagen fattade beslutet om förläggning av ett fredsförband till Arvidsjaur var det faktiskt inte affärsmässighet och inte heller försvarspolitiska hänsynstaganden som gjorde att förbandet förlades till Arvidsjaur, utan det var helt enkelt en regionalpolitisk satsning som då gjordes. Vi tyckte inom mitt hemlän att det var en bra och riktig åtgärd, som syftade till att om möjligt skapa bättre förutsättningar för bygden att leva vidare.

Självfallet uppstod det förväntningar bland företagare i bygden om att man skulle få större avsättning för sina produkter. När nu t. ex. bagare på orten har hört sig för om möjligheterna att få leverera bröd till förbandet har det beskedet lämnats att den varan skall köpas från Örebro. Sådana besked skapar självfallet stor besvikelse.

Det är rätt märkligt att finansutskottet vid behandlingen av detta ärende inte har tagit hänsyn till att man vid planeringen av ett militärt fredsförband på en ort som t. ex. Arvidsjaur också bör se till att anläggningen vid en eventuell krigssituation har så nära tillgång som möjligt till de varor som den behöver för sin verksamhet, och det gäller framför allt livsmedel. I en krigssituation skulle det säkerligen inte vara särskilt lätt att skaffa limpor och bullar från Örebro till förbandet uppe i Arvidsjaur.

Jag kan förstå att man i vissa fall måste ta hänsyn till affärsmässiga krav, men jag ifrågasätter mycket starkt om det på lång sikt är affärsmässigt att förfara som här sker. Situationen skulle ju, litet drastiskt uttryckt, kunna bli den att bagaren får syssla med andra uppgifter i ett beredskapsarbete på samhällets bekostnad medan försvaret köper sina förnödenheter från andra delar av landet.

Jag är i högsta grad besviken över den behandling som vår motion har fått, och jag kommer definitivt att återkomma med en motion i samma ämne. Om beslutsfattarna tänker efter ordentligt, måste de ändå förstå att man inte bara kan se affärsmässigt på olika förhållanden utan också måste ge ett förband som man bygger upp på en sådan här ort riktiga förutsättningar. Det finns

säkerligen också andra platser med liknande verksamhet, och förbundet bör ges rimliga och riktiga förutsättningar att bedriva sin verksamhet, så att det har förutsättningar att också i en krigssituation få tag på de varor och förnödenheter som behövs för att förbundets önskemål skall kunna tillgodoses.

Jag skall inte ställa något yrkande, herr talman, med anledning av motionen, men jag konstaterar ännu en gång att jag skall återkomma med en ny motion och hoppas att den skall röna en välvilligare behandling.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 19 Offentlig egenregiverksamhet m. m.

Föredrogs finansutskottets betänkande 1979/80:5 med anledning av motioner om offentlig egenregiverksamhet m. m.

I detta betänkande behandlades

dels den under allmänna motionstiden vid 1978/79 års riksmöte väckta motionen 1978/79:1121 av Eric Hägelmark m. fl. (fp, c, m),

dels den med anledning av propositionen 1978/79:111 om åtgärder mot krångel och onödig byråkrati m. m. väckta motionen 1978/79:2464 av Gösta Bohman m. fl. (m).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:1121.
2. att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:2464.

Reservation hade avgivits av Kjell-Olof Feldt, Paul Jansson, Per-Axel Nilsson, Roland Sundgren, Torsten Karlsson, Karin Flodström och Ingrid Andersson (samtliga s) som ansett att viss del av utskottets yttrande skulle ha av reservanterna angiven lydelse.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av Lars Tobisson, Bo Siegbahn och Mona St Cyr (samtliga m).

KARIN FLODSTRÖM (s):

Herr talman! I finansutskottets betänkande 1979/80:5 behandlas två motioner om offentlig egenregiverksamhet m. m. Även om utskottsmajoriteten inte har velat ansluta sig till de mera långtgående förslagen från motionärerna har den likväl enligt vår uppfattning en alltför ensidig syn på fördelarna med upphandling under konkurrens.

I betänkandet, som utskottsmajoriteten ställt sig bakom, står det sålunda: "Huvudprincipen bör dock vara att produktionen genomförs efter ett

upphandlingsförfarande med anbudskonkurrens." Det är denna viktiga mening som vi socialdemokrater i utskottet anser skall utgå.

Vi är övertygade om att kommunerna eftersträvar att använda tillgängliga medel så effektivt som möjligt i sin byggnadsverksamhet, oavsett om den bedrivs i egen regi eller läggs ut som entreprenadarbete.

Kommunernas möjligheter att fatta rationella beslut på detta område har ökat under senare år. Kommunerna har byggt ut sin förvaltningsorganisation och har därmed fått en ökad tillgång till kvalificerad sakkunskap. De har också inlett ett arbete som syftar till att åstadkomma ett bättre kalkylsystem för byggnads- och anläggningsarbeten. Statens råd för byggforskning bedriver ett tämligen omfattande forskningsarbete på detta område och sprider på olika sätt de kunskaper som kommer fram genom forskningsarbetet.

Enligt vår mening är det felaktigt att hävda att det alltid vore en fördel om byggande som erhåller statliga lån och bidrag skall upphandlas i konkurrens. Det är t. ex. ofta nödvändigt att en kommun har en viss beredskap för akuta reparations- och underhållsarbeten. När så är fallet är det naturligtvis en fördel om denna kapacitet kan utnyttjas någorlunda jämnt året runt.

Företagsekonomiska kalkyler visar att mindre nyanläggnings- och underhållsarbeten inom gatu- och Va-området ofta utförs till lägsta kostnad i egen regi, bl. a. därför att en entreprenör ofta får höga ställkostnader för maskiner. Även fastighetsunderhåll lämpar sig ofta väl för egenregiverksamhet. Redan det faktum att det finns möjlighet till egenregiverksamhet utgör f. ö. en positiv konkurrensfaktor, när upphandling förekommer.

I vissa fall kan det naturligtvis vara till fördel om upphandling sker i konkurrens. Men att alltid, eller ens som huvudprincip, ställa det kravet är alltför ensidigt. I många fall skulle sådana bestämmelser leda till onödig byråkrati och ökade kostnader, dvs. effekterna skulle bli de rakt motsatta till vad utskottsmajoriteten torde eftersträva.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till den socialdemokratiska reservationen, som är fogad till betänkandet.

BO SIEGBAHN (m):

Herr talman! Det ärende som vi behandlar under den här punkten, den offentliga egenregiverksamheten, är utomordentligt viktigt, inte minst i Sveriges nuvarande ekonomiska situation.

Utskottets betänkande har, som Karin Flodström påpekade, föranletts av två motioner. Den första är en moderat partimotion, nr 2458, med själva yrkandet i motion 2464. I den understryks att det har blivit allt vanligare att det offentliga bedriver verksamhet i egen regi. Det blir ofta dyrare än att anlita entreprenörer. I motionen yrkas att en utredning skall tillsättas rörande den offentliga egenregiverksamheten.

Den andra motionen, nr 1121, har undertecknats av ledamöter från samtliga de tre borgerliga partierna. Dess utgångspunkt är liknande, och man begär i klämman att regeringen skall framlägga förslag om införande av anbudskonkurrens för *allt* byggande som erhåller lån och bidrag.

Det är tyvärr inte lätt att få tillförlitlig statistik över storleksordningen på

Nr 33

Onsdagen den
21 november 1979

*Offentlig egenre-
giverksamhet
m. m.*

dessa frågor. Några siffror publiceras dock av statistiska centralbyrån. Men varken totalbelopp för olika offentliga sektorer eller deras fördelning på verksamheten i egen regi och entreprenader framgår med säkerhet.

Mot bakgrund av att den offentliga sektorn numera tar i anspråk över 60 % av BNP, i vilken siffra dock naturligtvis även transfereringar ingår, är det klart att det rör sig om enorma belopp. Hur stor del härav som upphandlingen utifrån omfattar är inte klart, men den skall enligt SCB uppgå till 60 miljarder kronor.

Det är självfallet av utomordentlig vikt att den offentliga verksamheten sköts så effektivt och ekonomiskt som möjligt. Det är efter vad jag förstår också Karin Flodströms uppfattning.

Dåvarande finansministern Gunnar Sträng framhöll också i proposition 1973:73 rörande riktlinjer för den offentliga upphandlingen att principen om affärsmässighet var grundläggande och att kommunerna inte borde välja ett mindre förmånligt anbud i syfte att främja sysselsättningen.

Vid remissbehandlingen av motionerna har olika myndigheter också understrukt vikten av att det offentliga söker fullgöra sina uppgifter på det ekonomiskt mest fördelaktiga sättet. Det har också understrukits att detta oftast sker genom att fri konkurrens får råda. Detta försvåras dock väsentligt när olika myndigheter önskar utföra ett visst arbete i egen regi. Det är rent allmänt svårt att uppskatta de verkliga kostnaderna i egen verksamhet och mäta dem med utifrån kommande anbud. Detta beror bl. a. på att inga tillfredsställande kalkylprinciper finns utarbetade som ledning för sådana jämförelser. På den punkten har jag alltså en annan uppfattning än Karin Flodström. Väsentliga ansatser har visserligen gjorts, men fortfarande har varken Kommunförbundet eller några kommuner utarbetat något fungerande kalkylsystem.

Sedan är det riktigt, som även påpekats av statskontrollkommittén, att det inte är säkert att man alltid skall tillgripa det till synes billigaste förfarandet i ett enskilt fall. Det håller jag alltså helt med Karin Flodström om. Det kan finnas skäl som gör att en något dyrare produktion i egen regi lönar sig i ett större perspektiv. Men man får akta sig för att göra detta till den viktigaste principfrågan.

Hur mycket det offentligas kostnader kan minskas genom att i betydligt större utsträckning än f. n. utnyttja konkurrensen genom anbudsförfarande kan naturligtvis inte med säkerhet sägas, eftersom statistiken är så ofullständig. SHIO-Familjeföretagen har i en nyligen publicerad broschyr gjort den uppskattningen att besparingarna skulle kunna uppgå till omkring 6 miljarder kronor, vilket inte är något litet belopp i de nuvarande svenska ekonomiska sammanhangen. Några mer omfattande utredningar i dessa frågor har tyvärr inte gjorts i Sverige, utan SHIO-Familjeföretagen tvingas i sin broschyr att använda sig av undersökningar som gjorts i Helsingfors. Dessa ger dock stark bekräftelse åt organisationens synpunkter.

I dagarna har emellertid en studie publicerats av Västsvenska Handelskammaren om den kommunala expansionen i Göteborg. Denna ger visserligen inga konkreta siffror men påvisar dock hur viss kommunal verksamhet

fördyräts genom övergång från entreprenadförfarande till produktion i egen regi.

Inte minst intressant är påpekandena dels att vissa partier i kommunfullmäktige driver fram beslut om egenregi oavsett ekonomiska synpunkter, dels att de fackliga organisationerna övat påtryckningar i samma riktning. Där är det naturligtvis inte de ekonomiska synpunkterna som spelar huvudrollen utan den egna sysselsättningen och liknande ting.

Ehuru det sålunda är svårt att få en totalbild vill jag ändå nämna ett par fall: Ett privat städbolag meddelade nyligen Jönköpings kommun att man kunde sköta städningen för kommunen 30 % billigare än vad den utfördes för i kommunal regi.

I Jönköping, där städkostnaderna totalt uppgick till 25 milj. kr., skulle man kunna spara 9 milj. kr., vilket för jönköpingsborna skulle motsvara en skatteminskning med omkring 130 kr. per skattebetalare. Städbolaget tillade i brevet att städverksamheten inom den offentliga verksamheten i hela landet belöper sig till över 3 miljarder kronor och att man sålunda bara inom städsektorn skulle kunna spara 1 miljard kronor i samhällsutgifter.

Stockholms läns landsting har hittills för en liten del – jag tror det är 20 % – av städningen på sjukhus anlitat utomstående företag. Starkt politiskt tryck har utövats för att överföra även denna del i egen regi. Och enligt en muntlig uppgift som jag har fått har man därför nu tvingats att för rent ökade nettokostnader för städningen för kommande år uppföra ett belopp i förslaget till ny budget av 10 milj. kr. Att man övergår mer till städning i egen regi i en liten del av landstingets område ökar alltså budgetkostnaderna och kostnader för skattebetalarna med 10 milj. kr. Men det är inte bara dessa mer direkta ekonomiska fördelar man skulle vinna genom en ökad anbudsverksamhet. Företag som vill exportera har självfallet stort behov av att kunna påvisa en stor och lyckad aktivitet inom landet för att de skall kunna få det förtroendet hos utländska köpare att de är lämpliga som leverantörer. Jag skall inte lämna några exempel, men det finns i den dokumentation som bl. a. SIIIO-Familjeföretagen lägger fram flera exempel från såväl anläggningsverksamhet som t. o. m. sådant som städning i stor industriell skala.

Mot bakgrund av dessa synpunkter är det naturligt att utskottets majoritet ställt sig förstående till syftena med de berörda motionerna. Detta framgår av utskottets uttalande: "Huvudprincipen bör dock vara att produktionen genomförs efter ett upphandlingsförfarande med anbudskonkurrens." Det är denna mening som Karin Flodström och socialdemokraterna reagerar mot. Det var för vår del dock svårt att helt tillstyrka motionen 1121, eftersom den kategoriskt kräver att anbudskonkurrens skall vara obligatorisk för allt byggande som erhåller statliga lån och bidrag.

Vad den moderata partimotionen beträffar har utskottet visserligen icke ställt sig bakom kravet på en utredning men framhållit att det finns andra metoder, genom vilka motionens syfte kan uppnås. Från moderat sida har vi känt ännu starkare än utskottets övriga majoritet för de tankar som ligger bakom motionsyrkandet, och vi har därför framlagt ett särskilt yttrande. Jag

Nr 33

Onsdagen den
21 november 1979

*Offentlig egenre-
giverksamhet
m. m.*

vill emellertid yrka bifall till hemställan i finansutskottets betänkande nr 5.

ERIC HÄGELMARK (fp):

Herr talman! I motionen 1978/79:1121 vill vi motionärer att riksdagen hos regeringen anholder om förslag om införande av anbudskonkurrens för allt byggande som erhåller statliga lån eller bidrag, detta för att få effektiv användning av offentliga medel.

Det finns inte några regler som anger att upphandling skall ske när statsmedel används. Upphandlingsreglerna träder i kraft när kommunen beslutar att upphandla. Om kommunen i stället beslutar att inte upphandla utan utför arbetet i egen regi med egna resurser, utan att konkurrera med andra producenter, är effektivitetskravet inte tillgodosett.

Motionen har varit på remiss hos några myndigheter. Jag vill kommentera ett par av remissyttrandena.

Riksrevisionsverket framhåller i sitt yttrande att "det är angeläget att åstadkomma förbättrade kalkylmetoder som underlag för beslut huruvida den kommunala byggnads- och anläggningsverksamheten skall bedrivas i egen regi eller upphandlas på entreprenad". Så långt är det bra. Sedan kommer dock verket med litet mera tveksamma tongångar och framhåller att det kan vara andra faktorer än rent ekonomiska som avgör valet mellan egen regi och entreprenad och att en ökad kontroll och statlig granskningsverksamhet inte löser problemet. Av detta yttrande kan man dra den slutsatsen att man borde göra något åt konkurrensförhållandet men att det är litet besvärligt, varför det vore bäst om det fick fortsätta som nu.

Ungefär i samma anda går yttrandet från statskontrollkommittén. Den ger oss motionärer rätt i att man måste ställa höga krav på en effektiv användning av offentliga medel. Kommittén tror också att om allt byggande som erhåller statliga lån och bidrag skulle upphandlas i konkurrens, skulle ett sådant system bli alltför byråkratiskt. Vad det byråkratiska skulle bestå i har man däremot inte sagt något om. Vi vill naturligtvis inte ha en alltför byråkratisk ordning utan ett smidigt fungerande samhälle.

På dessa yttranden har utskottet grundat sitt betänkande. Och jag får medge att utskottet har sett positivt på vår motion. Utskottet anser det angeläget att kommunernas kalkylsystem ses över i syfte att få fram ett säkrare underlag för kommunernas beslut i regivalsfrågan.

Detta framgår av utskottsbetänkandet. Jag citerar precis samma mening som Bo Siegbahn citerade för en stund sedan: "Huvudprincipen bör dock vara att produktionen genomförs efter ett upphandlingsförfarande med anbudskonkurrens." Det är viktigt att utskottet trycker på att just huvudprincipen vid upphandlingsförfarande skall vara anbudskonkurrens. Det är vad också vi motionärer anser. Att sedan socialdemokraterna har reserverat sig mot denna skrivning i utskottsbetänkandet är bara att beklaga.

Med tanke på sin skrivning i betänkandet borde kanske utskottet ha kunnat gå litet längre och tillstyrka vår motion. Det har utskottet nu inte gjort, men jag anser ändå att utskottet i huvudsak har tillgodosett motionä-

rernas krav, och jag yrkar därför bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationen.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering, dels utskottets hemställan med den ändring i motiveringen som föreslagits i reservationen av Kjell-Olof Feldt m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Karin Flodström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkandet nr 5 mom. 1 med godkännande av utskottets motivering röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring i motiveringen som föreslagits i reservationen av Kjell-Olof Feldt m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Karin Flodström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 169
Nej – 162

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

§ 20 Föredrogs

Justitieukskottets betänkande

1979/80:10 med anledning av propositionen 1979/80:22 om ändring i övergångsbestämmelserna till lagen (1979:240) om ändring i rättshjälpslagen (1972:429)

Lagutskottets betänkande

1979/80:9 med anledning av motion om tilläggsdirektiv till utredningen angående företagsinteckning

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

Nr 33

Onsdagen den
21 november 1979

*Offentlig egenre-
giverksamhet
m. m.*

Onsdagen den
21 november 1979

*Bojkottåtgärder
mot Chile*

Föredrogs utrikesutskottets betänkande 1979/80:2 med anledning av motioner om Chile.

I detta betänkande behandlades motionerna

1978/79:197 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari föreslagits

1. att riksdagen hos regeringen hemställde om

a. att förslag framlades som avsåg att stoppa svenska företags kapitalexport till Chile,

b. att förslag framlades om en svensk bojkott av Chilejuntan på alla plan, enligt rekommendationer av den chilenska landsorganisationen (CUT) och Världskonferensen i Madrid,

2. att riksdagen uttalade att Sverige än mer aktivt borde verka för att inga krediter, lån eller några andra former av bistånd kom Chilejuntan till godo, samt

1978/79:861 om solidaritet med Chiles folk av Rolf Hagel (apk) och Alf Lövenborg (apk).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:197,

2. att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:861.

BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! I den vpk-motion som nu är föremål för behandling föreslås följande:

– att förslag framläggs som avser att stoppa svenska företags kapitalexport till Chile,

– att förslag framläggs om en svensk bojkott av Chilejuntan på alla plan enligt rekommendationer av CUT och Världskonferensen i Madrid och

– att Sverige i fortsättningen än mer aktivt skall verka för att inga krediter, lån eller några former av bistånd kommer Chilejuntan till godo.

Det är, som utrikesutskottet skriver, inte första gången som denna fråga är uppe till behandling. Jag skulle kunna begränsa mig till att hänvisa till våra tidigare argument och till den utförliga interpellationsdebatt som ägde rum den 8 december förra året, en debatt som hade föranletts av en interpellation av Carl-Henrik Hermansson. Våra argument är i dag lika aktuella som någonsin. Jag skall ändå säga några ord om situationen i Chile och den svenska regeringens två ansikten.

Fascistjuntans brutalitet har inte minskat. Om antalet fall för tortyrexperterna är mindre än tidigare, beror detta bl. a. på att de flesta av de mest aktiva antifascisterna är inspärrade eller dödade av fascisterna – försvunna heter det enligt fascistjuntans officiella ståndpunkt. Vidare är de demokratiska krafterna i Chile i dag bättre organiserade och därmed mer svåråtkomliga för fascistjuntans böddlar och säkerhetspolis. Den ekonomiska politik som har

*Bojkottåtgärder
mot Chile*

genomförts har också medfört en nedpressning och utsvältning av arbetarklassen som aldrig tidigare har setts i ett relativt välutvecklat land av Chiles typ.

En av de allvarligaste yttringarna av det förtryck som juntan nu bedriver är attackerna mot fackföreningarna. Detta har bl. a. uppmärksammats av den internationella fackföreningsrörelsen och den konferens som hölls i Madrid i november 1978. Det finns en rad dokumenterade fakta om den totala hänsynslöshet som riktas mot den chilenska fackföreningsrörelsen, om den totala bristen på demokratiska fri- och rättigheter, om den systematiska förföljelsen av fackligt aktiva och deras ledare.

Madridkonferensen kom fram till att följande aktiviteter till stöd för det chilenska folket skall genomföras:

1. Skärpning av bojkotten mot diktaturen. Isolering av den genom att avbryta all kredit och all kommersiell hjälp. Hindra transport och handel. Sänka nivån för diplomatiska relationer. Säger upp kulturella, teknologiska och idrottsliga avtal med juntan.

2. Utveckla politiskt och materiellt stöd till CUT och alla dess organisationer och enheter.

3. Kräva upphävande av dekreten 198, 660, 2 200, 2 345, 2 346, 2 347 och 2 379, som genomförts av fascistjuntan för att eliminera frihet och fackliga rättigheter.

Utrikesutskottet säger nu att det är meningslöst med ensidiga svenska bojkottaktioner. Det är precis samma argument som utskottet använde när krav på svenska bojkottaktioner mot Sydafrika fördes fram för många år sedan.

Men nu har vi fått ett nyinvesteringsförbud när det gäller Sydafrika. Motiveringen är bl. a. att man på detta sätt skall markera vår inställning i praktisk handling och att så småningom få flera länder att följa efter det svenska exemplet.

Vi kan inte komma ifrån att den svenska kapitalexporten till Chile, som dessutom ökar markant, har den effekten att vi håller fascistjuntan under armarna. Man förlänger så att säga förtrycket i Chile.

Vi kan inte heller komma ifrån det faktum att vårt medlemskap i IDB indirekt betyder att vi medverkar till ekonomiska bidrag till Chilejuntan.

En bred demokratisk front i Chile kräver att bojkottåtgärder på ett brett område av ekonomi och kultur skall tillämpas mot Chilejuntan. De skulle bidra till att fortare få bort fascisterna från makten i Chile. Alla de stolta deklarationer som Sverige gjort bör nu omsättas i praktisk handling. Det går inte i längden att sitta på två stolar – å ena sidan fördöma fascisterna, å andra sidan utveckla förbindelserna med dem. Det är inte så man skall ställa upp och visa sin solidaritet med fattiga och förtryckta. Det bidrar inte till en snar återgång till rättssamhälle och demokrati i Chile. I dokumentet från Madrid påpekas med rätta: Kampen för ett återupprättande av demokratin på ena sidan och ekonomiskt stöd till diktaturen på den andra är oförenliga och motsatta.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till motionen 197.

Onsdagen den
21 november 1979

*Bojkottåtgärder
mot Chile*

INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Sedan statskuppen i Chile 1973 har riksdagen många gånger behandlat motioner om Chile med i allmänhet likartat innehåll. Från vpk:s och apk:s sida har i motionerna krävts såväl bojkotter av olika slag som ett än kraftfullare svenskt agerande i internationella sammanhang för att påverka opinionen och motverka lån och bistånd till Chile.

Motionernas regelbundna återkommande kan kanske få några av kam-marens ledamöter att tro att regeringen, vilken eller vilka partifärger den än haft, inte skulle ha reagerat mot det förtryck av de mänskliga rättigheterna som kännetecknar det chilenska samhällssystemet.

Så har inte varit fallet. Sverige har i FN tagit flera initiativ till brännmär-kande av den chilenska militärregimens fortsatta brott mot de mänskliga rättigheterna. Senast i år är Sverige en av initiativtagarna till en Chilereso-lution i generalförsamlingen. Det finns också skäl att erinra om att Sverige under flera år drivit frågan om inrättandet av en befattning som FN-högkommissarie för de mänskliga rättigheterna. Han eller hon skulle bl. a. ha till uppgift att opartiskt kunna utreda fall av påstådda kränkningar av de mänskliga rättigheterna var de än förekommer, förutom att FN:s växande arbete till försvar för mänskliga rättigheter skulle kunna samordnas. Nu är det FN-kommissionen för de mänskliga rättigheterna som arbetar med det förslaget. I den kommissionen betonades från svensk sida förra året att Chile utgjorde ett exempel på ett land där FN med kraft måste arbeta på att få fortsätta arbetet mot förtrycket av mänskliga rättigheter.

Motionärerna är alltså säkert medvetna om vilka ansträngningar som gjorts från svensk sida.

Ett av årets motionsyrkanden är emellertid nytt, även om det kommer från apk som inte längre är representerat i riksdagen. Utrikesutskottet har givetvis behandlat också den motionen, 1978/79:861, där Rolf Hagel och Alf Lövenborg tog upp betydelsen av att riksdagen ger regeringen till känna nödvändigheten av omfattande stöd och hjälp till de chilenska flyktingar som önskar återvända till Chile. Man kräver också att den fond för diktatureernas offer som FN har beslutat om skall användas för att hjälpa dessa offer.

Åtskilliga flyktingar har också kunnat återvända, och även om fonden, som nyligen är bildad och har konstituerat sig, ännu inte har kunnat bidra med några medel, så har vi från svensk sida genom arbetsmarknadsstyrelsen ställt medel till förfogande för de chilenska flyktingar som önskar att återvända hem. Ingen skall av ekonomiska skäl hindras från att återvända till hemlandet, men ingen skall heller – det kanske bör betonas – skuffas ut från Sverige.

Att chilenska flyktingar vill och kan återvända innebär antingen att förhållandena i Chile har normaliserats eller att de som återvänder har möjligheter att leva också under militärregimen. De ansträngningar som gjorts från chilensk sida att vidta en rad åtgärder som varit menade att ge intryck av en viss uppmjukning av förtryckarsystemet innebär emellertid inte att förhållandena inte ger orsak till djup oro. Förbättringar i form av frigivning av politiska fångar och upplösning eller förändring av den tidigare säkerhets-

*Bojkottåtgärder
mot Chile*

tjänsten har med all säkerhet varit en följd av internationella påtryckningar men har knappast inneburit att regimen på något sätt skulle ha minskat förtrycket. Bertil Måbrink påpekade också att svårigheterna för fackföreningarna närmast har ökat.

Det finns alltså som utskottet säger även fortsättningsvis skäl för regeringen att aktivt verka för att Sverige skall visa solidaritet med förtryckets offer. Vpk har också, som Bertil Måbrink sade, föreslagit ett stopp för kapitalexport till Chile. Bojkott av juntan på alla plan har också föreslagits. Också dessa krav har behandlats av utskottet, vars inställning till förslagen som Bertil Måbrink påpekade inte har förändrats. Utskottet anser inte att det föreligger några utsikter till att få till stånd en internationell bojkott mot Chile och gör den bedömningen att ensidiga svenska insatser blir utan verkan.

Bertil Måbrink tog upp jämförelsen med de svenska sanktionerna gentemot Sydafrika. Det finns kanske här anledning att göra ett förtydligande. Sverige har ju vad gäller sanktioner mot Sydafrika gjort ett avsteg från principen att endast godkänna sanktioner som beslutats av säkerhetsrådet. Från moderat håll motsatte vi oss detta undantag av rent principiella skäl och hävdade att det kan bli prejudicerande. Riksdagsmajoriteten klargjorde emellertid att åtgärden vidtogs mot bakgrund av de unika förhållandena i Sydafrika, där rasdiskriminering gjorts till grund för samhällssystemet. Kränkningarna av de mänskliga rättigheterna i Sydafrika legaliseras av det samhällssystemet, och utan att i övrigt göra jämförelser mellan förhållanden i södra Afrika och Chile måste vi notera att ingen annanstans utgör hudfärgen tecken på vilka rättigheter en person skall ha.

Jag hänvisar till utskottets skrivning, nämligen att bindande sanktioner riktade mot ett land måste för att accepteras av världens länder vara beslutade av FN:s säkerhetsråd. När det gäller vår handel bör det dessutom tilläggas att vi är uppbundna av våra internationella åtaganden – där bör kanske särskilt GATT-avtalet nämnas.

Bertil Måbrink tog också upp frågan om krediter och lån till Chile. Sverige har regelbundet i de internationella organ där vi är medlemmar motsatt sig krediter och bistånd till Chile. Det gäller Världsbanksgruppen. Det bör kanske erinras om att när det gäller densamma har vi en stående instruktion att anmäla invändningar när lån skall beviljas eller föreslås beviljas till Chile. Det gäller IDB, det gäller UNDP. Det kommer också att gälla andra organ, såsom ILO, och vi kommer att fortsätta att anföra invändningar av detta slag. Jag bör kanske erinra om att Chile inte särskilt ofta begär lån eller bistånd från dessa internationella organ utan i stället hellre söker sig ut på den privata bankmarknaden, just därför att Sverige inte är ensamt om att visa negativa reaktioner mot beviljande av sådana här lån och därför att det i allmänhet blir oenighet och bråk. Chile har därför valt att genom den privata kapitalmarknaden finansiera sina investeringar.

Herr talman! Vi styr inte ensam världen. Våra insatser för de mänskliga rättigheterna har likväl inte blivit uppmärksammade. Vi har mött respekt för vår inställning och för vår konsekvens också bland dem som inte delar våra åsikter.

Utskottet fortsätter också att vara konsekvent. Vår inställning har inte förändrats varken när det gäller det förhålliga förtrycket i Chile eller våra möjligheter att ensamma åstadkomma bojkott av olika slag mot regimen i fråga.

Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan i dess betänkande nr 2.

BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Jag vill göra några kommentarer till vad Ingrid Sundberg sade.

Ingrid Sundberg upprepar samma gamla ohållbara argument om att en ensidig svensk bojkott inte skulle ha någon verkan. Hur vet Ingrid Sundberg det? Vad bygger Ingrid Sundberg det argumentet på? Det skulle vara intressant att få veta detta.

Sedan sade Ingrid Sundberg att FN inte har beslutat om någon sådan bojkott, och hon vill nära nog göra gällande att detta är villkoret för att vi över huvud taget skall kunna börja fundera över saken. Men så förhåller det sig inte. Vi kan vidta åtgärder utan att FN har fattat något beslut. Vi vet ju att om FN fattar beslut, som i fallet Rhodesia, följs det inte. Därför tycker jag att man kan koppla bort FN i det här fallet och inte grunda sin inställning på argumentet att om FN inte har fattat beslut kan ingenting göras.

Sedan återopades GATT. Man skulle bryta mot överenskommelser i GATT, om man vidtar åtgärder mot handeln med Chile. Vi har funderat över vad utskottet menar med detta. Såvitt jag förstår rör det sig om artikel XXI i GATT-avtalet, där det står att man kan bryta mot GATT-avtalet, om man därvid uppfyller FN-stadgan om internationell fred och säkerhet. Om man inte tolkar detta formalistiskt utan reellt, och grundar sin uppfattning på hur verkligheten ser ut, måste ju Chilejuntan sägas utgöra ett hot mot människoliv och mot fred och säkerhet – såväl mot främmande folks som mot det egna folkets rättigheter. Därför är GATT-avtalet inget argument för upprätthållandet av ekonomiska förbindelser med Chilejuntans förtryckarregim. Och därför vill jag också uppmäna utrikesutskottet att lämna formalismen och se till verkligheten, som kräver solidaritet inte bara i ord utan också i handling. Man bör av den anledningen tillmötesgå den breda demokratiska fronten i Chile, som kräver en allomfattande bojkott av juntan.

Låt mig göra ytterligare en kommentar. Ingrid Sundberg sade att ingen chilensare som befinner sig i Sverige skall mot sin vilja skuffas ut ur Sverige. Det vore mycket bra, Ingrid Sundberg, om man också i praktiken tillämpade den regeln. Det gör man emellertid inte. Mängder med chilensare har ju mot sin vilja skuffats ut ur Sverige.

INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Låt mig börja med att önska att det inte vore samma gamla vanliga argument som Bertil Måbrink eller jag framförde här, utan att förändringar i Chile kunde ske och bli påtagliga, så att vi slapp föra den här typen av debatt. Men verkligheten är skrämmande, och verkligheten är som

den är. Därför är det självklart att utrikesutskottet i behandlingen av de här motionerna har lagt ned ett stort arbete och noggrant undersökt förhållandena.

Låt mig först bemöta vad Bertil Måbrink sade om GATT. I artikel XXI, Undantag i säkerhetssyfte, finns bl. a. följande stadgande: "c) hinder för part att vidtaga åtgärder i överensstämmelse med dess förpliktelser enligt Förenta Nationernas stadga i syfte att upprätthålla internationell fred och säkerhet."

Till Bertil Måbrink vill jag säga att det faktiskt inte är FN som kan utfärda den här typen av sanktioner, utan det är FN:s säkerhetsråd. Ett villkor för sådana här sanktioner skall bl. a. vara att det föreligger ett hot mot internationell fred och säkerhet. Nu påstår Bertil Måbrink att så är fallet, och att situationen i Chile utgör ett sådant hot. Det må vara, men jag är övertygad om att både Bertil Måbrink och jag skulle kunna räkna upp 10, kanske 20, länder i världen där förtrycket mot de mänskliga rättigheterna är påtagligt och så stort att det utgör ett hot mot internationell fred och säkerhet.

Vi måste genom de internationella åtaganden vi har och genom hela organisationen och uppbyggnaden av Förenta nationerna i syfte att skapa fred och säkerhet följa de regler och de förordningar som vi förbundit oss att följa. Det är orsaken till att vi i det här fallet inte på något sätt kan inse att situationen i Chile till den grad utgör ett konkret hinder mot internationell fred och säkerhet att vi kan bryta mot våra åtaganden enligt GATT-avtalet.

Bertil Måbrink drar återigen parallellen med Sydafrika. Jag vill än en gång påpeka att riksdagsmajoriteten vid det aktuella tillfället klart uttryckte att det var fråga om en unik situation. Men Bertil Måbrink frågade också hur jag visste att en ensidig svensk bojkott inte skulle ha någon inverkan på situationen i Chile. Jag är övertygad om att det kraftfulla agerande som Sverige har visat i internationella sammanhang, när det gäller att påtala missförhållandena och brotten mot de mänskliga rättigheterna i Chile, ger oss en helt annan styrka i våra argument än vad ensidiga aktioner från svensk sida skulle innebära. Ensidiga aktioner skulle nämligen minska Sveriges trovärdighet i utrikespolitiskt avseende och göra att man fäster mindre vikt vid de argument vi för fram i de organisationer där vi är medlemmar och där vi är respekterade.

Däremot kan jag tillägga att en ensidig svensk bojkott givetvis skulle kunna ha en negativ verkan för vårt eget land, men det argumentet tycker jag inte spelar någon roll. Vad som betyder något är vår möjlighet att agera med trovärdighet och pålitlighet i internationella sammanhang. Det gör vi inte genom ensidiga aktioner som indirekt innebär att vi inte följer de krav som ställs på oss som medlemsland i FN, nämligen att sanktioner riktade mot enskilt land skall för att vara verkande beslutas av säkerhetsrådet i FN. Bertil Måbrink är säkert lika övertygad som jag om att en sådan sanktion skulle säkerhetsrådet inte vilja tillstyrka, därför att man inte bedömer situationen i Chile i dagens läge såsom utgörande ett hot mot fred och säkerhet i världen.

Nr 33

Onsdagen den
21 november 1979

*Bojkottåtgärder
mot Chile*

Onsdagen den
21 november 1979

*Bojkottåtgärder
mot Chile*

BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Jag har ingen anledning att ändra vad jag sade om GATT och avtalets artikel XXI. Jag skall än en gång uppmana utrikesutskottet att lämna det formalistiska och verkligen ta de här initiativen.

Det är de förtryckta, det är majoriteten i Chile som har krävt och bett om en sådan åtgärd. Då tycker jag ändå att man skall ställa upp för dem. Jag tror att ingenting kan hända i negativ riktning för Sverige, om vi skulle vidta den här åtgärden och om det skulle gå något vid sidan av GATT-avtalet. Snarare skulle det bli positiva reaktioner internationellt sett.

Ingrid Sundberg säger att hon skulle vara väldigt glad om det skulle kunna ske förändringar i Chile som resulterade i att demokratin återvände. Det är jag naturligtvis överens med Ingrid Sundberg om. Men det är ju just detta vi föreslagit. Sverige kan medverka till sådana förändringar genom att vidta de åtgärder som föreslagits i motionen.

Och det är väl ändå så att de åtgärder som vi vidtog när det gällde Sydafrika – alltså nyinvesteringsförbudet – hade en enorm effekt internationellt sett, om jag inte tar alldeles fel. Visst hade de det! Naturligtvis skulle också åtgärder mot Chilejuntan få en positiv effekt internationellt – det är inget tvivel om det. Och jag är säker på att åtgärderna ganska snart skulle komma att följas också av andra länder.

INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten mycket. Jag skall bara sluta med ett konstaterande.

Bertil Måbrink och jag har olika uppfattningar, huvudsakligast i två avseenden. Det ena är huruvida situationen i Chile är unik. Jag anser inte att den är det. Det andra är de metoder för påverkan som Sverige skall använda. Det är bara att konstatera att Bertil Måbrink här inte delar utskottets uppfattning.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 197 av Lars Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Bertil Måbrink begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaran bifaller utrikesutskottets hemställan i betänkan-
det nr 2 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaran bifallit motionen nr 197 av Lars Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarans
ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Bertil Måbrink begärde rösträk-

ning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 307
Nej – 18
Avstår – 2

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölles.

Nr 33

Onsdagen den
21 november 1979

*Åtgärder för att
begränsa kapital-
export till Latin-
amerika*

§ 22 Åtgärder för att begränsa kapitalexport till Latinamerika

Föredrogs utrikesutskottets betänkande 1979/80:3 med anledning av motion om åtgärder för att begränsa kapitalexport till Latinamerika.

I detta betänkande behandlades motionen 1978/79:591 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari föreslagits

1. att riksdagen hos regeringen hemställde
 - a. om åtgärder för att begränsa den svenska kapitalexporten till Latinamerika,
 - b. om en noggrann undersökning i vilken utsträckning som svenska företags verksamhet i Latinamerika bidrog till stöd åt förtryckarregimerna.
2. att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna
 - a. att Sverige i FN borde verka för en internationell kampanj mot förtrycket i Latinamerika,
 - b. att Sverige humanitärt och ekonomiskt borde stödja den självständiga fackliga oppositionen samt de existerande progressiva motståndsrörelserna.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:591.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Vi har från vpk:s sida lämnat in en motion som mera allmänt tagit upp förhållandena i Latinamerika, och utrikesutskottet har ägnat den ett – måste jag säga – förstrött intresse.

Jag kan hålla med utskottet om att det finns nyanser i det politiska förtrycket i Latinamerika. Jag kan t. o. m. hålla med om att det finns länder där det pågår en liberalisering. Men alla sådana bedömningar beror ju på vad man jämför med.

Om man jämför situationen i Chile, som vi nyss har debatterat här, strax efter militärkuppen 1973 med situationen i dag, så är det klart att den är bättre nu. Om vi tittar på Brasilien i slutet av 1960-talet, då man systematiskt krossade och slog ner all politisk opposition från den något så när demokratiska perioden före 1964, och jämför med i dag, så har det blivit en liberalisering. Men om vi jämför situationen i Brasilien i dag med situationen före 1964, så är läget för de demokratiska krafterna mycket sämre nu än det

Onsdagen den
21 november 1979

*Åtgärder för att
begränsa kapital-
export till Latin-
amerika*

var då.

Ett ännu mycket mer slående exempel är Uruguay. Det utvecklades under 1900-talet till en välfärdsstat och kallades "Amerikas Schweiz" på grund av sin avancerade demokrati, sina framsteg, sin kultur och relativt höga utvecklingsnivå. Lagar om åtta timmars arbetsdag och om rätt att strejka och att bilda fackföreningar infördes så tidigt som 1915. Lagar om allmän pension vid 60 år och förtidspensionering vid t. ex. sjukdom eller yrkesskada stiftades 1914.

Också efter andra världskriget utvecklades Uruguay som alla andra demokratier. Det fanns en fullt ut fungerande parlamentarism, pressfrihet, självständiga universitet, fackföreningar osv. Levnadsstandarden och folkbildningen var hög, och landets ekonomi var god. Denna utveckling stagnerade i mitten på 1960-talet och avbröts helt och hållet av militärkuppen 1973.

Nu kallas Uruguay "Amerikas tortyrkammare". Landet har en utlandsskuld på 1,3 miljarder dollar, en årlig inflation på 40 % och en arbetslöshet på 12 %. 500 familjer äger all jord. 50 % av nationalbudgeten går till militära ändamål, och 1 innevånare av 30 är militär. En halv miljon invånare har lämnat landet på grund av förföljelse eller arbetslöshet – det är 1 innevånare av 5. Det finns 7 000 politiska fångar, 55 000 personer har passerat fängelser och häkten sedan 1973, och 1 innevånare av 60 har utsatts för tortyr.

Herr talman! Uruguay är ett av de värsta exemplen på utvecklingen i Latinamerika från slutet av 1960-talet och tills nu, men det är inte unikt. I större delen av Latinamerika gick utvecklingen mot det bättre under 1940- och 1950-talen. Folken erövrade större rättigheter och höjde sin levnadsstandard, ofta under hård kamp, men det gick ändå framåt. Men fr. o. m. decennieskiftet 1950-1960 inträffade det ena bakslaget efter det andra. Hur kan detta komma sig? Jo, från den tidpunkten ingrep USA alltmer aktivt i alla latinamerikanska länder, understödde militära kupper, exporterade vapen, höll alla reaktionära regimer under armarna och hjälpte till att krossa alla regeringar som försökte föra en progressiv och demokratisk politik.

Det hade inte skadat om utskottet hade tagit upp ett resonemang om dessa för alla så välbekanta sammanhang – välbekanta för den som vill se och erkänna vilken smutsig roll USA har spelat och spelar i Latinamerika. Men detta har inte passat utskottet och kommer naturligtvis inte heller att passa dess talesman i den här frågan, Allan Hernelius.

Vi har i vår motion relativt utförligt upphållit oss vid dessa sammanhang och också ställt dem i relation till president Carters mångomskrutna kamp för mänskliga fri- och rättigheter och en ny moralisk utrikespolitik, som emellertid uppenbarligen inte gäller USA:s politik i Latinamerika. Det enda utrikesutskottet och Allan Hernelius kan komma på är att säga att de av oss föreslagna åtgärderna saknar sakligt underlag. Vilken ynkedom!

Det finns säkerligen ledamöter av riksdagen som tycker att det är bra att det vid så många av utrikesutskottets betänkanden inte är fögade några reservationer. Jag tillhör inte dem som tycker det. Det förvånar mig inte att utrikesutskottets moderater intar den här ståndpunkten – det är vad man kan

vänta sig – men vad gör de socialdemokratiska ledamöterna av utrikesutskottet? Det är förvånande att socialdemokraterna i utrikespolitiken i fråga efter fråga ställer upp tillsammans med de borgerliga i utskottet och här i kammaren och röstar ner vpk:s förslag, utan att någonsin reservera sig.

Sedan går ni socialdemokrater ut och är progressiva och talar vitt och brett om hur stöd behövs och hur ni är måna om att ställa upp för frihetskampen i skilda delar av världen. Så har det varit när det gäller Sydafrika, så har det varit när det gäller ett högaktuellt fall som Nicaragua. Men här i den svenska riksdagen traskar ni socialdemokrater patrullo med borgarna när det gäller viktiga och för alla uppenbara angelägenheter. Det är dubbel ynkedom, för det strider mot den ideologi som ni säger er företräda.

En sak är klar, och det är att om inte vi i vpk höll dessa frågor levande, så skulle inte mycket av dessa fakta alls komma upp till diskussion i den svenska riksdagen. Vi tänker också fortsätta med att ta upp dessa frågor, även om borgare och socialdemokrater också i fortsättningen går tillsammans och röstar ner våra förslag.

Jag vill med detta, herr talman, yrka bifall till motionen 591.

ALLAN HERNELIUS (m):

Herr talman! Den motion från vpk som nu behandlas har en intressant men mörk inledning:

”Praktiskt taget hela Latinamerika med ett undantag, Cuba, är utsatt för imperialistisk exploatering och förtryck. De länder som dessutom slår vakt om de mänskliga fri- och rättigheterna och utvidgar dessa är få. Cuba är ett av dem.”

Som generellt omdöme beträffande denna del av världen målas ett stort mörker upp, med Cuba som enda ljuspunkt. Nåja, vi skall kanske inte fästa oss alltför mycket vid det förhållandet, eftersom vpk:s språkbruk är litet annorlunda än det som vi andra tillämpar. När det gäller talet om imperialism vill jag säga, att det inte var länge sedan som en framstående vpk-ledare uppgav att även Sverige var imperialistiskt – en liten men hungrig imperialistisk stat. Vi fick också i debatten alldeles nyss färskta exempel på språkbruket inom vpk.

Låt mig genast säga att den bild som vpk-motionärerna tecknar av läget i Latinamerika icke är rättvisande. Det finns mycket svåra exempel på förtryck och på olidliga förhållanden för människor där. Herr Söderqvist nämnde nyss ett – Uruguay – och det finns andra. Men det finns också tendenser i annan riktning, tendenser innebärande liberalisering och ökad frihet. Det är lätt att ge exempel på det.

I Dominikanska republiken ledde de senast avslutade valen till vad man kan kalla ett demokratiskt genombrott. I Venezuela och Costa Rica har maktskiften kunnat försiggå efter val i helt lugna former, så lugna att de för tanken till vår idyll här i Sverige. I Ecuador har en militärregim efter tre och ett halvt år gett upp spelet och ersatts av ett civilt styre. I Bolivia försökte man häromdagen införa militärdiktatur, men kuppmakarna fick icke något gehör. I dag fungerar som president parlamentets talman i avvaktan på nya val i maj

Nr 33

Onsdagen den
21 november 1979

*Åtgärder för att
begränsa kapital-
export till Latin-
amerika*

*Åtgärder för att
begränsa kapital-
export till Latin-
amerika*

månad. I Peru har militärdiktaturen gett upp hoppet. Man har tröttnat på sitt arbete, funnit det föga ändamålsenligt och förbereder nu nya val, som skall ersätta militärdiktaturen med civilt styre under nästa år. I Colombia har fria val ägt rum, låt vara att inte så många – en tredjedel av de röstberättigade – deltog.

I Argentina är situationen fortfarande svår, och antalet försvinnanden har icke minskat, även om vissa tendenser till ändrad inriktning hos en del av makthavarna möjligen – jag säger möjligen – har kunnat spåras.

Brasilien däremot visar en mer glädjande utveckling. Den nye presidenten, som tillträdde vid årsskiftet, har upphävt undantagslagarna. Han har också utfärdat omfattande amnestier. Vi har i televisionen kunnat se bilder på att tidigare kommunistledare kommit hem och mottagits av jublande folkskaror. Pressfriheten i Brasilien är stor – en frihet som dock icke gäller radio och television, men den gäller tidningarna.

Vpk:s bild i motionen av läget är alltså icke rättvisande. Det är breda och mörka penseldrag, icke någon ljusglimt. Men sådana finns lyckligtvis.

Vad motionen syftar till är att man skall begränsa den svenska kapitalexporten till Latinamerika. Man skall undersöka i vilken utsträckning som svenska företags verksamhet i Latinamerika bidrar till stöd åt förtryckarregimerna. I FN skall Sverige verka för en internationell kampanj mot förtrycket i Latinamerika. Sverige skall stödja självständig och facklig opposition och existerande progressiva motståndsrörelser.

Utskottet är inte med på detta. Utskottet konstaterar i fråga om begränsning av den svenska kapitalexporten att ekonomiska sanktioner icke beslutas, enligt vår praxis, på det viset utan först efter säkerhetsrådets beslut i Förenta nationerna.

En undersökning av svenska företags verksamhet torde knappast kunna leda till något resultat. En sådan skulle möjligen medföra en viss uppmärksamhet åt Sverige i negativ riktning i detta stora område.

I FN verkar Sverige mot förtryck, mot utsuddande av mänskliga fri- och rättigheter icke bara i Latinamerika utan också eljest. Och det är naturligtvis den modell som utskottet vill anbefalla.

Vidare har Sverige genom framför allt SIDA stött LO och TCO i arbetet på att organisera en fackföreningsrörelse i Latinamerika. Utrikesutskottet har vid besök i Latinamerika för något år sedan träffat representanter för de från Sverige utsedda personer som arbetar där. Att plötsligt börja stödja politisk opposition är knappast någon statlig uppgift. Det lämpar sig inte särskilt bra för Sverige. Det lämpar sig egentligen inte bra för någon makt, även om vissa stormakter begagnar sig av den metoden.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utrikesutskottets hemställan.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Herr talman! Det Allan Hernelius säger stämmer med vad jag sade tidigare: Det finns nyanser. Vi har inte sagt att alla länder i Latinamerika utom Cuba visar upp en ensidigt mörk bild. Vi har sagt att Cuba är ett av de länder där framstegstakten är något så när. Jämfört med övriga länder i Latinamerika är

den väldigt hög.

Den långa uppräknings som Allan Hernelius gjorde av olika länder förändrar inte den bilden. Jag vill upprepa vad jag sade i mitt tidigare inlägg: Det beror alldeles på vad man jämför med.

Det mest anmärkningsvärda i det här utskottsbetänkandet är att man noterar de smärre förbättringar som inträtt de allra senaste åren. Men man säger ingenting om att hela den demokratiska och progressiva utvecklingen i Latinamerika bröts i skiftet mellan 1950- och 1960-talen. Det är det som är det viktiga. Ända fram till dess pågick en mycket bra utveckling i Latinamerika.

Ta Brasilien som exempel! Fram till militärkuppen 1964 utvecklades demokratin i Brasilien, de mänskliga rättigheterna utökades och folket fick det bättre. Men när den civila och demokratiskt valda regeringen, president Goularts, störtades 1964 inträdde en lång period av mycket hårt förtryck som har varat ända till förra året. Och så säger Allan Hernelius att utvecklingen i Brasilien verkligen går framåt. Man har inte ens kommit tillbaka till det läge som rådde före 1964!

Det är alltså fråga om vad man jämför med, och det är det vi måste ta upp i dessa sammanhang. I och med 1960-talets ingång och den kubanska revolutionen – vi vet att det hänger ihop med den fast man här inte vill tala om det – satsade USA stenhårt på att stoppa alla progressiva tendenser i Latinamerika, och man lyckades. Det borde vi ta upp mycket mer.

Jag skall inte ta upp en ny debatt om svenska bojkottåtgärder – argumenten för dem är de som Bertil Måbrink har anfört tidigare i dag. Men jag efterlyser igen en jämförelse – inte med 1978 och 1979 utan med läget på 1950-talet – och en översikt över vad som hänt under 1960- och 1970-talen fram till nu.

ALLAN HERNELIUS (m) replik:

Herr talman! Utskottet har icke sett som sin uppgift att göra en historieskrivning. Den uppgiften lägger vi i händerna på andra. Det finns gott om material för den historieskrivningen. Och den kan inte stanna vid 1950- och 1960-talen. Varför inte börja med frihetsrörelserna på 1800-talet, eller varför inte ännu tidigare under denna omfattande kontinents månghundra-åriga historia?

Detta är som sagt inte vår uppgift. Vi har bara velat teckna en bild av dagens läge, mot bakgrund av den mörka bild som vpk givit och som enligt vår mening inte är rättvisande.

Jag noterar att herr Söderqvist denna gång inskränkte sig till att säga om Cuba att det var något så när i förhållande till andra länder. Det var ju ett framsteg, herr Söderqvist.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Herr talman! Vad utrikesutskottet skall ta upp och vad man skall uttala sig om är naturligtvis en fråga om bedömningar. Bedömer man det inte som intressant, viktigt och liggande inom utskottets kompetensområde att ta ställning när det gäller förtrycket i Latinamerika och de åtgärder som Sverige

Nr 33

Onsdagen den
21 november 1979

*Åtgärder för att
begränsa kapital-
export till Latin-
amerika*

Onsdagen den
21 november 1979

*Åtgärder för att
begränsa kapital-
export till Latin-
amerika*

som stat kan vidta i de sammanhangen blir det naturligtvis inte heller gjort.

Det borde faktiskt, anser jag, ligga inom utrikesutskottets kompetensområde att bedöma utvecklingen på denna stora kontinent, som Allan Hernelius säger. Och den är entydig. Då måste man även titta på de närmaste decennierna. Jag har därmed inte sagt att man behöver titta på hela historien.

Men nutiden hänger intimt samman med vad som hände just i slutet av 1950-talet och i början av 1960-talet, då en lovande utveckling bröts. Sverige borde som nation och stat ta hänsyn till vad som hände då och i dagsläget driva på, eller åtminstone försöka driva på, för att en utveckling mot de förhållanden som rådde fram till slutet av 1950-talet återigen skall komma i gång. Det har utrikesutskottet helt och hållet förbigått i sitt betänkande. Det tycker jag är svagt av utrikesutskottet. De här kraven på att Sverige skall vidta åtgärder av olika slag, som redan har debatterats i fråga om Chile i den föregående debatten, kvarstår även i de här fallen.

Det finns möjligheter för Sverige att agera väldigt aktivt mot så uppenbart och brutalt förtryck som det i Uruguay eller i Argentina och som Allan Hernelius själv nämnde, och inte bara sitta med armarna i kors och vänta på att världen i övrigt skall vidta åtgärder som man sedan kan haka på och följa efter.

ALLAN HERNELIUS (m) replik:

Herr talman! Jag vet inte om Oswald Söderqvist hörde på mig. Men frågan om svenska åtgärder behandlade utrikesutskottet. Det finns med i betänkandet. Vad som inte behandlades var historieskrivningen. Däremot tecknade vi nuläget, och det anser jag vara vår skyldighet.

MAJ-LIS LÖÖW (s):

Herr talman! Motionärerna har tecknat en bild av Latinamerika med väldigt grova penseldrag, där man målar hela kontinenten svart av terror och förtryck med Cuba som enda undantag. Men det handlar faktiskt om en kontinent med sammanlagt 30 länder. Visst är det så att folket i de flesta av dessa länder i dag upplever diktaturer där varje försök till opposition slås ner med tortyr eller fängelse och där arbetslöshet eller svältlöner gör att miljontals människor lever i djup misär.

Men det finns också enstaka ljuspunkter – exempel på att militärdiktaturer vittrar sönder därför att de inte förmår klara de ekonomiska problemen eller de sociala spänningarna. Det finns exempel på att folket av egen kraft orkar resa sig mot omänsklig diktatur, som i Nicaragua nu senast.

Samtidigt som vi även fortsättningsvis bör verka för en internationell opinion mot förtrycket "var i världen det än sker", som det står i utskottets betänkande, torde enstaka svenska aktioner med bojkotter av olika slag ha liten inverkan. Då är det säkerligen viktigare för den långsiktiga utvecklingen i Latinamerika att vi tar fasta på den liberalisering och demokratisering som kan skönjas på en del håll, att Sverige aktivt stöder de krafter som verkar i den

*Åtgärder för att
begränsa kapital-
export till Latin-
amerika*

riktningen och att vi den dag länderna demokratiseras ser till att de också har kraft att stärka och fördjupa den demokratin. I de länderna kan svenskt bistånd och svenska investeringar verkligen bidra till att visa på hållbara alternativ till förtryckarregerierna.

Då är det också viktigt att våra fackliga organisationer får ett avgörande inflytande på investeringarna utomlands. På så sätt är kampen för ekonomisk demokrati i vårt land också ett sätt att skapa förutsättningar för en demokratisk kontroll av svenska utlandsinvesteringar. Socialdemokraterna och LO har nyligen startat en bred studie- och möteskampanj om Latinamerika. Där skall man framför allt diskutera hur vi kan öka våra politiska ansträngningar till stöd åt stater och rörelser som kämpar för en demokratisk utveckling och social rättvisa, hur de fackliga organisationerna kan stödja arbetarna i bl. a. de svenska företagen i Latinamerika, men också hur de enskilda medlemmarna praktiskt kan bidra till solidaritetsarbetet för folket i Latinamerika.

Jag tror att Sverige som ett enskilt litet land kan åstadkomma mer denna väg. Men jag vill åter understryka att vi för den skull inte skall upphöra med den internationella opinionsbildningen mot alla förtryckarregerier.

Oswald Söderqvist var förvånad över en påstådd passivitet från socialdemokraternas sida. För den som har följt den utrikespolitiska debatten kan det faktiskt inte råda något som helst tvivel om socialdemokraternas inställning till militärdiktaturerna i Latinamerika. Det finns många exempel på hur socialdemokraterna kraftfullt har bidragit till en internationell opinionsbildning och med egna solidaritetsaktioner stött diktaturens offer i Latinamerika. Att vi inte har gått med på vpk:s förslag beror alltså på att vi inte delar vpk:s bedömning av verkningsgraden hos de åtgärder som vpk föreslår. Om Latinamerika går det inte att uttrycka sig så generellt som denna motion gör. När man i betänkandet talar om att motionen saknar saklig grund, menar man just detta att motionen drar hela Latinamerika över en enda kam.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Maj-Lis Lööw säger ungefär samma saker som Allan Hernelius, och det kan vara upplysande i många fall.

Maj-Lis Lööw talar om enstaka ljusglimtar. Ja, det har också jag gjort. Jag håller med om att det finns nyanser i förtrycket. Det är tredje gången jag säger detta. Men vad innebär dessa enstaka ljusglimtar? Man hänvisar till att det har hållits s. k. demokratiska val i en del länder och att det har tillsatts civila presidenter i en del stater. Men har detta på något avgörande sätt ändrat strukturen i dessa länder? Hindrar exempelvis den nya kvinnliga presidentens tillträde i Bolivia den bolivianska armén att i morgon rycka ut och slå ned en eventuell strejk i de bolivianska tenngruvorna? Tror Maj-Lis Lööw verkligen det?

Jag tycker att hennes inlägg vittnar om en ytlig syn på vad det verkligen handlar om. Det hjälper inte med fasader. Sådana försöker också Pinochet i Chile sätta upp. Även där har man haft val, men det har ändå inte blivit något

Onsdagen den
21 november 1979

*Åtgärder för att
begränsa kapital-
export till Latin-
amerika*

bättre för de chilenska arbetarna. Mitt omdöme från tidigare kvarstår. Det finns ett imperialistiskt förtryck som drabbar alla stater i Latinamerika. Det är förvånande att socialdemokratin inte vill ställa upp på den beskrivningen. Det är trots allt ett faktum.

Sedan tillbaka till detta med socialdemokratis passivitet. I Sydafrikafrågan väckte vi år efter år motioner om att Sverige skulle vidta bojkottaktioner mot Sydafrika. Våra förslag röstades ständigt ned – även under perioden 1970–1973, när det fanns en socialistisk majoritet och då socialdemokraterna kunde ha blivit ledande i dessa åtgärder. Efter 1976 fann socialdemokraterna det plötsligt lämpligt att ställa upp. Det var så dags då. Det kunde socialdemokraterna ha gjort tidigare, men det gjorde de inte.

Likadant var det med Nicaragua. Jag skrev en motion 1978 om Nicaragua, efter det att nicaraguaner i Sverige hade sökt upp mig. Jag krävde där att man skulle stödja FSLN, sandinistfronten, i Nicaragua. Alla socialdemokrater både i utskottet och i kammaren röstade med borgarna mot denna motion. Nu ett år efteråt är man väldigt aktiv när det gäller att tala om hur man skall stödja FSLN i Nicaragua. Detta kallar jag för dubbla ansikten och ett svikande av de ideologier som man säger sig företräda.

MAJ-LIS LÖÖW (s):

Herr talman! Jag avslutade mitt anförande med att konstatera att det både i motionens inledning och i de krav som motionen utmynnar i talas om Latinamerika såsom ett enhetligt begrepp. Bl. a. detta gör motionen så omöjlig.

Jag ville visa på att det i Latinamerika även finns regimer som förtjänar vårt stöd, och jag tycker inte att det skulle tyda på att jag talade likadant som Allan Hernelius. Jag försökte vända på hela resonemanget och peka på att i stället för bojkotter och åtgärder av ena eller andra slaget, som av alla utom vpk bedöms som verkningslösa, kunde vi ägna våra ansträngningar åt att stödja de demokratiska och progressiva krafterna i Latinamerika. Att sådana krafter blir framgångsrika är ett hot i sig mot militärdiktaturerna. Det ökar trycket på regimerna och ger folket som lever under regimernas förtryck ökat mod och styrka att försöka resa sig.

Sedan vill jag inte gå in på Sydafrika, för jag tycker inte att det hör till den här debatten. Men när Oswald Söderqvist talar om sandinisterna i Nicaragua vill jag bara konstatera att Socialistinternationalen var den första organisation som uttalade sitt stöd för sandinisterna.

Jag tycker att det skulle vara välgörande om Oswald Söderqvist ville gå med på att det är viktigt att vi anstränger oss för att stödja de progressiva och demokratiska krafterna i Latinamerika.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Det senaste som Maj-Lis Löow sade förstod jag inte alls. Jag har ju tagit till orda i det här ärendet just därför att jag anser att vi skall stödja de progressiva krafterna i Latinamerika.

Sedan vill jag än en gång påpeka att i inledningen till vår motion står det

tydligt och klart att det finns stater med en något bättre utveckling. Men den allmänna bilden av Latinamerika är den som jag har givit både i debatten med Allan Hernelius och i debatten med Maj-Lis Löow.

Vissa ytliga demokratiska rättigheter har vunnits, och det är bra, men det räcker inte att hänvisa till detta. Dessa framsteg är ofta en kuliss, och bakom den kan militärmakten, polismakten, säkerhetspolisen och andra agera hur hårt som helst mot folkets breda massor. Om vi inte har detta klart för oss, hjälper det inte hur mycket man än påpekar att det har skett liberaliseringar – vilket ord att användas av en socialist; det är väl inte liberala värderingar vi skall lägga på det här.

Socialistinternationalens stöd till sandinisterna är jättebra. Men varför i herrans namn ställde ni socialdemokrater inte upp och röstade för ett uttalande om stöd till sandinisterna 1978? Det gjorde ni inte. Ni gick med borgarna och röstade ner den motionen. Ett år efteråt träder ni fram och säger: Herregud, vi måste stödja Nicaragua! Då borde ni väl ha följt er mission från Socialistinternationalen och stött det kravet när det kom upp här.

ALLAN HERNELIUS (m):

Herr talman! Herr Söderqvist har flera gånger i denna debatt talat om dubbla ansikten. Jag måste innan debatten avslutas reagera mot det.

Herr Söderqvist talar med indignation och med patos om eländet och förtrycket i en del sydamerikanska stater. Det gör han rätt i, och i det instämmer alla här i kammaren. Men vi vet att det finns områden i världen där liknande förtryck råder, där människorna plågas på samma sätt, om vilka herr Söderqvist aldrig kommer att ha ett ord att säga.

MAJ-LIS LÖÖW (s):

Herr talman! Jag vill understryka att det faktiskt inte är fråga om att stödja några kulissregimer, när vi talar om att vi vill stödja dem som verkar för social rättvisa och en demokratisk utveckling. Vi avser då de demokratiska regimer som finns men också progressiva krafter som verkar i diktaturländerna.

Slutligen vill jag bara inbjuda vänsterpartiet kommunisterna att delta i den solidaritetsaktion för Nicaragua som Landsorganisationen och socialdemokraterna har satt i gång och som vi kallar för Ljus över Nicaragua. Aktionen går bl. a. ut på att samla in fotogenlampor för att göra en alfabetiseringskampanj möjlig i Nicaragua. Välkomna!

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag tror att Maj-Lis Löow inte behöver sakna kommunisterna på skansarna när det gäller att ställa upp i aktioner för förtryckta, vare sig det är i Latinamerika eller på andra ställen. Men Maj-Lis Lööws debattinlägg blir motsägelsefulla. Det är ju just detta som vi har föreslagit, att vi skall stödja de progressiva och demokratiska krafterna. Vi har inte sagt någonting annat. Det är fel att hänvisa till borgerliga statsapparater och säga att allting är bra i och med detta. Vi måste stödja de progressiva krafterna, och det bästa är att stödja dem medan de ännu kämpar, i stället för att samla in pengar till fotogen-

Nr 33

Onsdagen den
21 november 1979

*Åtgärder för att
begränsa kapital-
export till Latin-
amerika*

lampor när de väl har vunnit. Det hade varit bättre för FSLN, om man hade fått detta stöd tidigare.

Till Allan Hernelius: Det är här, som vanligt, tydligt och klart att när argumenten tryter för högern kör de fram öststaterna och Sovjet. Det var ju dem som Allan Hernelius tänkte på men inte nämnde vid namn. Det är det absolut mest avslöjande – har man ingenting annat att säga kan man som gammal högerman alltid föra fram det argumentet. Det tror man löser alla knutar när det gäller solidaritetsaktioner och solidaritet med folk på skilda platser. Men så enkelt är det inte, och det borde Allan Hernelius känna till efter så pass många år.

ALLAN HERNELIUS (m):

Herr talman! Denna gång var det faktiskt inte öststaterna och Sovjet som jag i första hand tänkte på. Herr Söderqvist kan ju under middagspausen fundera på vilka det var som jag tänkte på.

Överläggningen var härmed avslutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 591 av Lars Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Oswald Söderqvist begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 3 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 591 av Lars Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Oswald Söderqvist begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 308

Nej – 16

§ 23 Föredrogs

Socialförsäkringsutskottets betänkanden

1979/80:4 med anledning av motion om samordning av distributionen av tekniska hjälpmedel till handikappade, m. m.

1979/80:5 med anledning av motion om begravningskostnaderna för barn

1979/80:6 med anledning av motioner om försäkringsskyddet för efterlevande make

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 24 På förslag av andre vice talmannen beslöts att kammarens förhandlingar skulle fortsättas kl. 19.30.

§ 25 Anmälades och bordlades

Motioner

1979/80:102 av *Sven Andersson* och *Sten Svensson*

1979/80:103 av *Allan Ekström m. fl.*

1979/80:104 av *Gabriel Romanus*

1979/80:105 av förste vice talmannen *Ingegerd Troedsson m. fl.*

med anledning av propositionen 1979/80:29 om åtgärder för att trygga folktandvårdens utbyggnad, m. m.

1979/80:106 av *Olof Palme m. fl.*

1979/80:107 av *Lars Werner m. fl.*

med anledning av propositionen 1979/80:30 om höjning av skatten på energi, m. m.

1979/80:108 av *Lennart Andersson m. fl.*

1979/80:109 av *Gunnel Liljegren* och *Pär Granstedt*

1979/80:110 av *Lars Werner m. fl.*

med anledning av propositionen 1979/80:38 om ersättning till kommunerna för hjälp till flyktingar m. fl.

1979/80:111 av *Rune Torwald*

med anledning av propositionen 1979/80:40 om fastighetstaxering, m. m.

1979/80:112 av *Lars Werner m. fl.*

med anledning av propositionen 1979/80:42 om höjning av det allmänna barnbidraget, m. m.

1979/80:113 av *Marianne Karlsson*

med anledning av propositionen 1979/80:51 med förslag till ändrade blancokreditregler för bankinstituten

§ 26 Anmälan av interpellationer

Anmälades och bordlades följande interpellationer som ingivits till kammarkansliet

den 21 november

1979/80:72 av *Hans Petersson* i Hallstahammar (vpk) till ekonomiministern om kreditkortens roll i samhällsekonomin:

Genom stora reklamsatsningar vill nu banker och affärskedjor marknadsföra de s. k. kreditkorten. Kreditkorten används som konkurrensmedel,

Nr 33

Onsdagen den
21 november 1979

Anmälan av interpellationer

Onsdagen den
21 november 1979

*Anmälan av inter-
pellationer*

eftersom man väntar att innehavaren skall välja inköpsställen där han får kredit. T. o. m. konsumentkooperationen har gått samma väg som de privata varuhuskedjorna och inrättar nu ett eget kreditkort för sina medlemmar.

Samtidigt som det är absolut lånestopp i bankerna erbjuds medborgarna att låna relativt stora summor över kreditkortet, fast då till en mycket högre ränta än vid ett banklån.

Till saken hör att räntor är avdragsgilla vid deklarationen och att en högre ränta som dras av belastar statskassan genom att man efter ett kreditkortslån kan betala in *mindre* i skatt men *mera* i ränta till kreditgivaren. Vad som sker är en omfördelning av medel från statskassan till de privata bankerna.

För den enskildes ekonomi är kreditkortet en fara, då den som inte planerar sina inköp eller upprättar en personlig budget lätt frestas göra inköp som överanstränger ekonomin. Speciellt allvarligt är det när krediten kan användas för en längre resa. Och man behöver inte ha livlig fantasi för att föreställa sig att många i julhandeln kommer att frestas vara extra "snälla" genom generöst julklappshandlande.

Som synes finns många faror med kreditkortens införande. Tyvärr kommer de nog att öka i omfattning och antal, om inga begränsningar görs.

Mot bakgrund av det anförda vill jag fråga ekonomiministern:

1. Vilken bedömning gör ekonomiministern av kreditkortets roll i samhällsekonomin?
2. Vilka åtgärder tänker ekonomiministern vidta för att begränsa kreditkortens skadeverkningar såväl för den enskildes ekonomi som för den samhälleliga ekonomin?

1979/80:73 av *Ulla Orring* (fp) till industriministern om tillverkning av en ny typ av fiberplattor:

Huvudparten av Sveriges naturrikedomar – skogen, vattenkraften, malmen – finns i Norrland.

Trots detta har norrlänningen ett hårdare liv och svårare att finna arbete än övriga medborgare i Sverige.

Fastän det gjorts en stark satsning från statsmakternas sida tenderar arbetslösheten i Västerbotten att vara högre än riksgenomsnittet.

Av den anledningen är det med oro och med stor osäkerhet som man i Västerbotten avvaktar händelseförloppet för företaget Scharins Söner i Klemensnäs, Skellefteå.

Det föreligger stor risk för de 300 anställda inom företaget att mista jobben, om inte företaget kan få det stöd som man begär för att utveckla MDF-projektet.

Scharins Söner har i den generella anpassning till den strukturomvandling som pågår inom boardbranschen sökt att inrikta sitt företag för annan produktion.

Från statsmakternas sida har också framhållits vikten av att ta fram idéer som kan leda till utveckling och nytänkande inom fiberindustrin.

Alltsedan 1976 har Scharins Söner arbetat med en strukturplan, inriktad på

neddragning av nuvarande produktion av mekanisk massa och board, och i stället inriktat verksamheten på annan produkt.

Inom företaget har efter branschundersökningar utkristalliserat sig projektet MDF-plattan som en ny och intressant produkt. Plattan är en torrformad skiva, som bl. a. kan nyttjas vid möbeltillverkning och som alternativ till inredningssnickerier. Plattan tillverkas nu i huvudsak i Förenta staterna, där den rönt mycket stor efterfrågan och är på mycket stor frammarsch. I Västeuropa och i Sverige finns hittills ingen tillverkning.

Företaget har i samarbete med opartisk utredningsexpertis via marknadsundersökningar kommit fram till bedömningar som visar att det finns ett starkt behov av produkten och därmed goda avsättningsmöjligheter. Råvarutillgången i länet är mycket god, och man kan dessutom för denna produktion nyttja lövveden. Dessutom kan företaget ta emot flis, spån, bakar m. m. från ett stort antal sågverk i närheten. Dessa småsågar är i sin tur för sin existens beroende av att avyttra sin spillved. Regeringen har nyligen avslagit företagets ansökan om lokaliseringsslån. Företaget står därför nu i en besvärlig situation.

Ett bra projekt finns sålunda framtaget, men trots satsning från olika instanser saknas tillräckligt kapital för att genomföra den avsedda struktur- omvandlingen.

Mot bakgrund härav vill jag framföra följande frågor till industriministern:

Om tillverkning av MDF-plattan skall ske i Sverige, är statsrådet beredd att medverka till att den förläggs till Skellefteå?

Ämnar statsrådet vidta aktiva åtgärder för att medverka till att lösa finansieringsfrågan?

§ 27 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 21 november

1979/80:139 av *Knut Wachtmeister* (m) till justitieministern om ändrad valkretsindelning i Malmöhus län:

Avser justitieministern att framlägga en proposition om förändrad valkretsindelning i Malmöhus län, syftande till ett upplösande av den s. k. fyrstads-kretsen, i så god tid att reformen kan träda i kraft till 1982 års riksdagsval?

1979/80:140 av *Kjell Nilsson* (s) till industriministern om åtgärder för att trygga sysselsättningen i Delary, Fridafors och Lessebo:

Enligt meddelande till de anställda i Södra Skogsägarna AB planerar företaget att lägga ned verksamheten vid fem av sina fabriker. Tre av dessa

Nr 33

Onsdagen den
21 november 1979

*Meddelande om
frågor*

Onsdagen den
21 november 1979

*Meddelande om
frågor*

ligger i Kronobergs län, nämligen Delary Bruk, Fridafors Bruk och Lessebo Bruk. Totalt berörs 570 anställda.

Dessa nedläggningar får förödande konsekvenser för resp. ort.

Med anledning av detta vill jag fråga industriministern:

Vilka åtgärder är statsrådet beredd att vidta för att rädda sysselsättningen i Delary, Fridafors och Lessebo?

1979/80:141 av *Ingrid Segerström* (s) till kommunikationsministern om Linjeflygs verksamhet på Bromma flygplats:

Koncessionsnämnden för miljöskydd har efter framställning från luftfartsverket prövat frågan om rätt för Linjeflyg att bedriva flygverksamhet med Fokker F 28 på Bromma flygplats.

Koncessionsnämndens beslut att av miljöhänsyn förbjuda trafik med Fokkern på Bromma efter den 1 juli 1981 har av luftfartsverket överklagats hos regeringen.

Det råder stor oro bland de människor, som är störda av den nuvarande flygverksamheten med Fokkern på Bromma, för att överklagandet kan medföra att utflyttningen ej kommer till stånd inom den fastställda tiden.

Jag vill därför fråga: Är regeringen beredd ge luftfartsverket och Linjeflyg erforderliga resurser för att genomföra utflyttningen till Arlanda av trafik med Fokker F 28 inom den tid koncessionsnämnden fastställt?

1979/80:142 av *Ulla Ekelund* (c) till försvarsministern om tillverkningen av torrbatterier:

Batterifabriken Tudor i Ängelholm, sedan några år en del av Hellesenkoncernen i Danmark, är den enda svenska tillverkaren av torrbatterier för arméns räkning. Även ÖEF har leveransavtal med Tudor.

Tudor hotas nu av en kraftig nedskärning av personalstyrkan. Framtiden för fabriken som helhet är oviss.

Såväl en inskränkning i driften som – i synnerhet – en total avveckling synes mig allvarlig ur försvars- och beredskapssynpunkt.

Mot bakgrund av det anförda hemställer jag att till försvarsministern få ställa följande frågor:

Hur allvarligt bedömer försvarsministern en utebliven svensk tillverkning av torrbatterier för arméns och ÖEF:s behov?

Är vikten av en inhemsk produktion så betydande, att försvarsministern är beredd att vidtaga åtgärder för att behålla den inom landet?

1979/80:143 av *Kerstin Göthberg* (c) till statsrådet Britt Mogård om samarbetet mellan förskola och skola:

Försöksverksamhet med närmare samarbete mellan förskola och skola har bedrivits på olika platser i landet. Verksamheten har dock inte varit föremål för någon utvärdering.

I proposition 1978/79:180 aviserade dåvarande skolministern utredning

om samverkan mellan förskola och skola.

Mot bakgrund av det anförda ber jag att till statsrådet Mogård få ställa följande frågor:

1. När kan nämnda utredning komma till stånd?
2. Kommer den att få i uppgift att se över huvudmannaskapsfrågan?

1979/80:144 av *Carl-Henrik Hermansson* (vpk) till statsministern om finansieringen av valrörelsen inför folkomröstningen om kärnkraft:

Medan vissa politiska partier tidigare mottagit pengar från privata storföretag till sin verksamhet, bl. a. under valrörelserna, synes en förändring i detta avseende ha inträtt under senare år. De politiska partierna tycks vara eniga om att det ur olika synpunkter är olämpligt att motta pengar för sin verksamhet från kommersiella företag.

Inför folkomröstningen om kärnkraften den 23 mars 1980 har ett likartat problem uppstått. Privata storföretag, varav en del med direkta kommersiella intressen inom kärnkraftsindustrin och därmed sammanknutna industrisektorer, har förklarat att de avser att ställa stora penningssummor till förfogande för propaganda för fortsatt utbyggnad av kärnkraften. Summor på tiotals miljoner kronor har nämnts. Denna direkta kommersiella inblandning i en demokratisk valprocess måste anses i högsta grad stötande och olämplig.

Delar statsminister Fälldin uppfattningen att kommersiell inblandning i valrörelsen inför folkomröstningen om kärnkraften är stötande och olämplig?

1979/80:145 av *Carl-Henrik Hermansson* (vpk) till statsrådet Carl Axel Petri om statliga medel till valrörelsen inför folkomröstningen om kärnkraft:

Vid överläggningar mellan företrädare för riksdagspartierna den 14 november 1979 togs även upp frågan om de statliga anslagen till de bägge kampanjledningarna inför folkomröstningen om kärnkraften. Därvid diskuterades såväl anslagets storlek som frågan om förskottsbetalningar. Frågan skulle diskuteras vidare mellan företrädare för partierna. Enligt uppgifter i pressen har emellertid statsrådet Petri uttalat att sådana förskott skulle kunna utgå först sedan proposition om folkomröstningen lagts fram i riksdagen, vilket beräknas kunna ske den 20 december. Mot bakgrund av att miljonbe-
lopp från olika företag ställs till förfogande och redan används för en dyrbar propagandakampanj för ja till kärnkraft, medan den redan formerade nej-kampanjen måste lita till insamlade medel från bössinsamlingar, försäljning av s. k. kampanjtior etc. kan ett sådant uppskov icke anses bra.

Delar statsrådet Petri uppfattningen att det från allmän demokratisk synpunkt är otillfredsställande att de olika sidornas ekonomiska förutsättningar i folkomröstningskampanjen är så olika, och vilka initiativ avser regeringen att ta för att snabbt ge den redan formerade nej-sidan statliga medel?

Nr 33

Onsdagen den
21 november 1979

*Meddelande om
frågor*

Nr 33

Onsdagen den
21 november 1979

*Meddelande om
frågor*

1979/80:146 av *Bonnie Bernström* (fp) till socialministern om rätt till sjukpenning vid tidiga graviditetskomplikationer:

Från den 1 januari 1980 har gravida kvinnor under vissa förutsättningar rätt till havandeskapspenning i 50 dagar två månader före beräknad nedkomst, om de inte kan fortsätta att arbeta på grund av graviditeten. Framför allt för kvinnor med tunga jobb är detta en viktig förbättring som riksdagen beslutade om i våras på förslag av folkpartiregeringen.

Detta har emellertid inte löst andra problem som kan finnas för förvärvsarbetande kvinnor som är gravida. Komplikationer under graviditetens tidiga skede bedöms inte alltid av försäkringskassan som grund för sjukpenning även om läkare har sjukskrivit kvinnan. Det förekommer också skillnader i bedömningen mellan olika försäkringskassor om rätt till sjukpenning.

Mot bakgrund av detta vill jag fråga socialministern om hon anser att sjukpenning skall kunna utgå för komplikationer under graviditetens tidiga skede.

§ 28 Kammaren åtskildes kl. 17.53.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert